

MESNEVİ-İ ARABÎ KATRE TERCÜMESİ VE ŞERHİ

Yazar: Sinan Yılmaz

Instagram: sinanyilmazhoca

www.risaleizah.com

قطرة

KATRE

من بحر التوحيد

TEVHİD DENİZİNDEN

feyz-i المستفادة من فيض القرآن bu risalenin çözümünün anahtarı مفتاح حلّ هذه الرسالة

Kur'an'dan istifade edilen إنما يُحْصَلُ ancak elde edilir بعد مطالعتها بتمامها onun tamamıyla mütalaasından sonra مرةً bir kere بدقة dikkat ile.

Feyz-i Kur'an'dan istifade edilen bu risalenin çözümünün anahtarı ancak dikkat ile bir kere tamamıyla mütalaasından sonra elde edilir.

İzah: Bu cümle çok önemlidir, çünkü Risale-i Nurları hangi usulle okumamız gerektiğini ders vermektedir. Üzerine biraz mütalaa yapalım:

Şimdi size bir soru soracağım. Üstadımızın ifadesine bakarak bana cevap vermeye çalışın:

— Saraya bir anahtarla girilir. Ben de Katre Risalesi sarayına girmek istiyorum. Peki, bu sarayın anahtarı nasıl elde edilir?

Üstadımız diyor ki: **Anahtarı ancak dikkat ile bir kere tamamıyla mütalaasından sonra elde edilir.**

Bu ifadeye göre, anahtarı ele geçirmek için şunlar lazımmış:

1. Mütalaa lazımmış.
2. Bir kısmını değil tamamını mütalaa etmek lazımmış.
3. Bu mütalaayı da çok dikkatli yapmak lazımmış.

Üstadımız böyle diyor ve dikkat ile mütalaa etmemizi nasihat ediyor.

Bir de şu noktaya dikkat çekeyim:

Üstadımız, **“Anahtar elde edilir.”** diyor; **“Damına çıkılır, her yeri ihata edilir.”** demiyor. Yani dikkat ve teenni ile baştan sona mütalaa ettiğimizde sadece anahtarı ele geçiriyoruz. Belki damına çıkmak için on defa mütalaa etmek lazım...

Hâl böyle iken, bir kısım kardeşimiz diyor ki: Mütalaaya gerek yok. Hatta anlamaya çalışmana bile gerek yok. Her gün 30-40 sayfa okusan yeter. Anlamasan da olur...

Ben bu kardeşlerimi şu kimseye benzetiyorum: Önünde altın dolu bir sandık var. Onun ise bu sandıktan bütün istifadesi sadece birkaç altın. Yıllarca bu sandığı beklemiş ancak cebine birkaç altından fazlasını koyamamış...

Kardeşlerim, Risale-i Nur böyle bir hazine sandığıdır. İçinde altın -belki pırlanta- hükmünde hadsiz hakikat vardır. Ancak bir kısım Nurcu kardeşimiz -maalesef- bu hazine sandığından sadece birkaç altın kadar istifade ediyor. Kendisi istifade edemediği gibi, nasihatleriyle ve sözleriyle pek çok kişinin de istifadesine mâni oluyor. Bununla da -farkında olmadan- Risale-i Nur'a büyük bir set çekiyor.

إفادة المرام

İFADE-İ MERAM

اقرأ oku **بدقة** dikkat ile **تَقَرَّرَ عَيْنُكَ** gözün aydın olsun **بِإِذْنِ اللَّهِ** Allah'ın izniyle.

Dikkat ile oku ki Allah'ın izniyle gözün aydın olsun.

القدرُ **أنى قد ساقني** beni sevk etmişti **يا أيها الناظرون** bilin **اعلموا** ey (eserime) nazar edenler

seyrimde rast geldim **صادفتُ في سيري** acayip bir yola **إلى طريق عجيب** kader-i ilahî **الإلهي**

وَأعداء هائلةً ve dehşetli **تهلكelere ve musibetlere** **مهالك ومصائب** o yolda **فيه**

düşmanlara.

Ey (eserime) nazar edenler! Bilin ki kader-i ilahî beni acayip bir yola sevk etmişti. O yoldaki seyrimde tehlikelere, musibetlere ve dehşetli düşmanlara rast geldim.

فالتجأت بعجزِي ve aczim ile **فاضطربتُ** ve donakaldım (şaşırp ne yapacağımı bilemedim)

إلى ربي Rabbime. iltica ettim

(O tehlikeler, musibetler ve dehşetli düşmanlar karşısında) donakaldım ve aczim ile (acizimi şefaatchi yaparak) Rabbime iltica ettim.

وعلمني القرآنُ elimi **بيدي** inayet-i ezeliye tuttu **فأخذتِ العنايةُ الأزلية**

فخلصتني من تلك المهالك ve rahmet bana yardım etti **وأغاثتني الرحمة** rüştümü **رشدي**

beni bu tehlikelerden kurtardı.

İnayet-i ezeliye elimi tuttu; Kur'an bana rüştümü öğretti ve rahmet bana yardım edip beni bu tehlikelerden kurtardı.

bu في تلك المحاربات muzaffer oldum صرتُ مظفراً Allah'ın hamdiyle فبحمدِ الله

صارا وكيلين فضولين o ikisi ki اللذين nefis ve şeytanla مع النفس والشيطان

iki fuzuli vekil olmuş لأنواع أهل الضلالات bütün ehl-i dalalete.

Allah'ın hamdiyle (Allah'a hamd ederek söylüyorum), bütün ehl-i dalalete iki fuzuli vekil olan nefis ve şeytanla (giriştiğim) bu muharebelerde muzaffer oldum.

فبحمدِ الله صرتُ مظفراً "Allah'ın hamdine mültebis bir hâlde muzaffer oldum." şeklinde de tercüme edilebilir.

İzah: İnsan Üstad Hazretlerinin ifadelerini okurken mest oluyor. Hakikati o kadar güzel anlatıyor ki bazen araya girip kesmek istemiyorum. Ancak bizler okuma değil, mütalaa yapıyoruz. Mütalaa yaptığımız için de arada kesip cümleler üzerine konuşmak lazım geliyor.

Üstadımız dedi ki: Şüphesiz kader-i İlahî beni acayip bir yola sevk etmişti. O yoldaki seyrimde tehlikelere, musibetlere ve dehşetli düşmanlara rast geldim.

Bu yol hakikate vasıl olma yoludur. Bütün evliyanın girdiği Hakk'a ulaşma yoludur. Yollar farklıdır ancak hepsinin tek bir amacı vardır: Hakk'a vasıl olmak...

Bu yol çok meşakkatli ve zahmetli bir yoldur. Niceleri bu yola girmiştir de yolun sonuna varamadan helak olup gitmiştir. İnsî ve cinnî şeytanlar onu helak etmiş, türlü türlü vesveselerle dalalete sürüklemiştir. Âdeta onu dağdan atıp yok etmiştir. Bu yola süluk edenlerin belaları da düşmanları da çok olur. Üstad Hazretleri de birçok belayla ve düşmanla karşılaşmış.

Üstadımız diyor ki: (O tehlikeler, musibetler ve dehşetli düşmanlar karşısında) donakaldım ve aczim ile (acziyi şefaathçi yaparak) Rabbime iltica ettim. İnayet-i ezeliye elimi tuttu; Kur'an bana rüştümü öğretti.

Üstad Hazretleri hem kendi hâlini anlatıyor hem de bize bela ve düşmanlardan kurtulmanın yolunu öğretiyor. Yolu: Aczi şefaathçi yapıp Allah'a iltica etmek...

Üstadımız böyle yapmış; aczini vesile kılıp Allah'ın rahmetine iltica etmiş. Allahu Teâlâ da onu Kur'an'a teslim etmiş, Kur'an'ı ona muallim yapmış. Kur'an da ona rüştünü öğretmiş.

Üstad Hazretleri ilmini muallimsiz olarak Kur'an'dan tahsil etmiş. Kur'an, ayetlerinin kapısını Üstada açmış ve onu içeriye davet etmiş; o da girip hakikatin dersini almış; aldığı dersi ve gördüğü nuru da bizimle paylaşmış.

Üstadımız diyor ki: **Allah'ın hamdiyle, bütün ehl-i dalalete iki fuzuli vekil olan nefis ve şeytanla girdiğim bu muharebelerde muzaffer oldum.**

Kur'an, Üstadımıza tam bir tahassungâh (sığınak) olmuş. Üstad Hazretleri Kur'an'ın kal'a-i kudsiyesine sığınmış ve Kur'an'dan aldığı ders sayesinde nefis ve şeytanla yaptığı muharebelerde muzaffer olmuş.

Üstad Hazretleri nefis ve şeytan hakkında **“fuzuli vekil”** dedi. “Fuzuli” ifadesi fıkihta bir terimdir. Bir kimsenin hukuki temsilcisi olmadığı hâlde onun adına hukuki işlemde bulunan kişiye “fuzuli” denir.

Şeytan ve nefis de böyle fuzuli bir vekildir. Ehl-i tuğyan ve ehl-i dalalet onlara vekâlet vermediği hâlde kendilerine vazife çıkarmışlar ve küfür yolunda onların vekili olmuşlar.

Üstadımız bu muharebeleri şöyle anlatıyor:

في هذه الكلمات المباركة **aramızda çarpışma başladı** **ابتدأت المشاجرة بيننا** **ilk olarak فأولا** **şu mübarek kelimelerde وهي o kelimeler (şunlardır):**

سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر ولا حول ولا قوة إلا بالله

İlk olarak aramızda çarpışma şu mübarek kelimelerde başladı:

سبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر ولا حول ولا قوة إلا بالله

İzah: İlk çarpışmanın bu kelimelerde vuku bulması bu kelimelerin ifade ettiği manalarda olmuştur.

– **سُبْحَانَ اللَّهِ** Allah'ın bütün kusur ve eksiklerden münezze ve mukaddes olduğunu beyan eden bir kelime-i kudsiyedir.

– **الْحَمْدُ لِلَّهِ** Bütün hamdlerin sadece Allah'a ait olduğunu bildiren bir kelime-i kudsiyedir.

– **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** Tevhidi ilan eden ve bütün kâinatı yed-i kudrete teslim eden bir kelime-i kudsiyedir.

– **اللَّهُ أَكْبَرُ** Allah'ın büyüklüğünü ifade eden bir kelime-i kudsiyedir.

– **لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ** Bütün kudret ve kuvvetin sadece Allah'a ait olduğunu bildiren bir kelime-i kudsiyedir.

İşte Üstad Hazretleri ile şeytan arasındaki ilk çarpışma bu kelimelerin manası üzerinde olmuş. Üstadımız mezkûr kelimelerin manasını ispat ederken, nefis ve şeytan bu izahlara karşı çıkmış ve aralarında çarpışma başlamış. İşin sonunda Üstadımız, nefis ve şeytanı ilzam edip bu kelimelerin manasını tasdik ettirmiş.

من هذه الحصون الحصينة تحت كلِّ her birinin altında **ve vukua geldi** **فوق** bu sağlam

كالتون حربا kalelerden **otuz harp.**

Ve bu sağlam kalelerden (yani mezkûr kelimelerden) her birinin altında otuz harp vukua geldi.

İzah: Burada kapalı olan bazı noktalar var:

1. Üstad Hazretlerinin şeytanla bu müsademesi, acaba şeytanın kalbe attığı vesveseye cevap verme şeklinde mi oldu yoksa şeytan cismiyle Üstadımızın karşısına dikildi de karşılıklı konuşma şeklinde mi oldu? Bizler biliyoruz ki şeytan birçok veliye cismiyle görünmüş ve onunla karşılıklı konuşmuş. Acaba Üstad Hazretlerine de böyle mi oldu yoksa kalbe gelen vesvese yoluyla mı oldu?

2. Üstadımız **"Bu sağlam kalelerden (yani mezkûr kelimelerden) her birinin altında otuz harp vukua geldi."** diyor. Acaba buradaki "otuz" rakamı çokluktan mı kinaye yoksa gerçek mi? Hani biz, "Elli kere söyledim." deriz ya, bununla da gerçekte elli kere söylemeyi değil, çokça söylemeyi kastederiz. Yani buradaki "elli" rakamı çokluktan kinayedir. Acaba Üstad Hazretleri "otuz defa" derken, çokluktan kinaye mi söyledi yoksa her bir kelimenin otuz farklı ciheti var da her bir cihetinde bir çarpışma mı vukua geldi?

Bunların en doğrusunu Allah bilir. Zaten bunlar neticeyi değiştirmiyor. İster şeytanın vesvese şeklindeki konuşmasıyla olsun, isterse şahsıyla gözükererek olsun; ister tam otuz defa olsun, isterse otuz ifadesi çokluktan kinaye olsun; Üstad Hazretleri mezkûr kelimelerin manası üzerinde nefis ve şeytanla çarpışıyor ve bu kelimelerin kalelerine tahassun ederek nefis ve şeytanı mağlup ediyor.

نتيجة bu risaledeki **في هذه الرسالة** belki her bir kayıt **بل كل قيد** her bir cümle **فكلُّ جملة**

مُظَفَّرِيَّةٍ bir harbin muzafferiyetinin neticesidir.

Bu risaledeki her bir cümle belki her bir kayıt (bu otuz harpten) bir harbin muzafferiyetinin neticesidir.

İzah: Yani Üstad Hazretleri her bir çarpışmadaki galibiyeti bazen bir cümleyle bazen de bir kayıtle ifade etmiş. Zaten bu çarpışma topla tüfekle olan bir çarpışma değil, fikrî bir çarpışma. Her çarpışmadaki galibiyet de bir cümle ve bir kayıtle ifade edilmiş. Bu cümleleri eserin devamında okuyup mütalaa edeceğiz.

وأدنى مطمَعٌ hiçbir ümit ondan bir şeyde في شيء منها düşman için kalmadı لم يبق للعدوِّ
ممسكٌ ve tutunacak en küçük bir yer.

Düşman için ondan bir şeyde (o kelimelerden birinde) hiçbir ümit ve tutunacak en küçük bir yer kalmadı.

İzah: Yani o kelimelerin ifade ettiği hakikatlerin zıddını ispat etme hususunda hiçbir ümidi ve tutunacak bir dalı kalmadı. İlam oldu ve silahını teslim etti.

شهدتُ o şey müstesna إلا ما ben yazmadım فما كتبتُ gördüm.

Ben (bu risalede) gördüğümde başkasını yazmadım.

Ya da: **Ben (bu risalede) ancak gördüğümü yazdım.**

إمكانٌ وهمي bana göre عندي zıddına لنقيضه kalmadı لم يبق öyle ki بحيث
vehmî.

Öyle ki bana göre, zıddına bir imkân-ı vehmî kalmadı.

İzah: İmkân-ı vehmî: Bir şeyi hayalî ve vehmî olarak mümkün görmektir. Üstadımız hayale ve vehme dahi bu kapıyı kapamış. Nerede kaldı, akıl ve fikir bunlara ihtimal verebilsin?

Üstad Hazretleri bu risaledeki hakikatleri, zıtlarına bir imkân-ı vehmî kalmayacak derecede beyan etmiş. Mesela:

– Allah'ın vücub-u vücudunu öyle ispat etmiş ki küfrün ihtimalini yerle bir etmiş.

– Allah'ın birliğini öyle beyan etmiş ki şirkin ihtimalini yok etmiş.

– Allah'ın nihayetsiz kuvvet ve kudretini öyle izah etmiş ki zıddının zerre miskal ihtimali kalmamış. Ve hakeza...

مع دليلها uzun bir hakikate إلى حقيقة طويلة bazen işaret ediyorum فأشيرُ بعضها

hükmün delili دليلُ الحكم gizlendi اندمج bir kayıtla veya bir sıfatla بقاء أو صفة birlikte

دikkat ile bilinir. يُعرف بالدقة ikisinde فيهما

Bazen deliliyle birlikte uzun bir hakikate, hükmün delili içinde gizlenen bir kayıtla veya bir sıfatla işaret ediyorum. (Bu da) dikkat ile bilinir.

İzah: Eserin mütalaasında da göreceğiniz gibi, Üstad Hazretleri çok derin ve izahı uzun olan hakikatlere birkaç cümleyle işaret ediyor. Bazen bir kayıt veya bir sıfatla, üzerine 10 sayfa yazılabilecek bir hakikate işaret ediyor. Hükmün delilini de bu kaydın ve sıfatın içine bırakıyor.

Bundan da şu anlaşılıyor: Demek bu eser çok ince tetkik edilmeli, çok derin mütalaa edilmeli; mümkünse ehli ile okunup onun birikiminden istifade edilmeli. Yoksa çok nükteler kaybolur, hakikatler gizlenir.

ihtiyaç من احتاج meramı hissetsin diye **ليحس بالمرام** ve **وما صرحت** duyan **ولا يشتغل** ve meşgul olmasın diye **من لم يحتج** ihtiyaç duymayan **فيحتاج** sonra muhtaç olur.

İhtiyaç duyan meramı hissetsin diye ve ihtiyaç duymayan meşgul olmasın diye -ki sonra muhtaç olur- apaçık söylemedim.

Biraz genişletsek: **İhtiyaç duyan meramı hissetsin diye apaçık söylemedim. Yine ihtiyaç duymayan meşgul olmasın diye apaçık söylemedim ki sonra muhtaç olur.**

İzah: Üstad Hazretleri ifade-i meramı biraz kapalı yazmış. Burada kapalı yazmasının sırrını beyan etti. Sır şu: Bizim gibi muhtaç olanlar sadece hissetsin, tam anlayıp idrak etmesin. Hissetmek bizler için yeterlidir. İhtiyaç duymayanlar ise boşuna meşgul olmasın. Onların dikkatini celbetmeye ve tahrik etmeye gerek yok. Eğer meşgul olurlarsa sonra muhtaç olurlar...

Bu sırdan dolayı Üstad Hazretleri ifade-i meramı kendi zevkine ve fehmine göre yazmış. Bu da kapalı olmasına sebep olmuş.

يُلقي العقول والقلوب ben zannediyorum ki bu zamanın cereyanı **أظن أن جريانَ هذا الزمان** akılları ve kalpleri atıyor **في المهالك** tehlikelere **التي** öyle tehlikeler ki **أمرني القدر عليها** kader beni onlara sürükledi.

Ben zannediyorum ki bu zamanın cereyanı akılları ve kalpleri, kaderin beni kendisine sürüklediği tehlikelere atıyor.

بإذنه faydalı **نافعا** olması mümkün olur **يمكن أن يكون** bundan dolayı bu eser **فهذا الأثر** **تعالى** Allahu Teâlâ'nın izniyle **لبعض المُصابين** kendisine musibet dokunanların bir kısmına **ومن الله التوفيق** tevfik Allah'tandır.

Bundan dolayı bu eserin, kendisine musibet dokunanların bir kısmına -Allahu Teâlâ'nın izniyle- faydalı olması mümkündür. Tevfik Allah'tandır.

İzah: İşte bize bir hazine! Bizleri çok vehimlerden kurtaracak bir risaleyi mütalaa edeceğiz. Bu büyük bir nimet ve ihsandır. Üstadımızın nefis ve şeytanını susturan ve ilzam eden hakikatler elbette bizim nefis ve şeytanımızı da susturur ve ilzam eder.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله والصلاة على نبيه

ve bir hatime ومقدمة ve bir mukaddime. **وختامة** **dört bab üzerinedir** **على أربعة أبواب** **bu eser** **فهذا الأثر**

Bu eser dört bab, bir hatime ve bir mukaddime üzerinedir. (Bu kısımlar üzerine tertip edilmiştir.)

المقدمة

bil ki ben tahsil ettim **في أربعين سنة** **في سفر العمر** **acem أني حصلت** **ömr seferindeki kırk** **ve ثلاثين سنة** **في سير العلم** **senede** **دört kelime** **أربع كلمات** **ve ilim seyrindeki otuz senede** **وأربع جمل** **ve dört cümle** **تفصيلها** **سيجيء** **تافسلي** **gelecektir** **الإجمال** **أشير هنا إلى** **burada** **icmale işaret edilecek.**

Bil ki ömr seferindeki kırk senede ve ilim seyrindeki otuz senede dört kelime ile dört cümle tahsil ettim. Tafsili gelecektir. Burada icmale işaret edilecek.

İzah: Üstad Hazretleri otuz senelik ilim tahsilinde öğrendiği bilgiyi dört kelime ile dört kelama sığdırıyor. O Üstad Hazretleri ki daha on dört yaşındayken medreselerde okutulan bütün kitapları tahkik etmiş. Üç ay gibi kısa bir zamanda doksan cilt kitabı ezberlemiş.

Böyle bir zat diyor ki: Ömr seferindeki kırk senede ve ilim seyrindeki otuz senede dört kelime ile dört cümle tahsil ettim.

— Acaba bu sözün manası ne olabilir?

— Üç ayda doksan cilt kitabı ezberleyen ve böyle bir hafızayla otuz sene ilim tahsil eden bir zat, otuz senede sadece dört kelime ile dört kelam mı öğrenir?

— Yoksa bunun başka bir manası mı vardır?

Bana öyle geliyor ki bunun manası başka bir şeydir; o mana da şudur:

Bu dört kelime ile dört kelamın manasını öğrenen kişi, otuz sene ilim tahsil etmiş gibi fayda görür. Bütün ilimlerin asıl maksadı da bu dört kelime ile dört kelamdır. Kim bunları öğrenir ve amel ederse, otuz sene ilim tahsil etmiş gibi kemal bulur. Kim de bunları bilmeden otuz sene ilim tahsil ederse, sanki hiç ilim tahsil etmemiş gibi nakıs kalır.

Herhâlde Üstad Hazretleri -bu manayı kastederek- bu kelime ve kelimelerin önemine dikkat çekmek için böyle bir giriş yaptı. Bu usul aynı zamanda Peygamberimiz (a.s.m.)'ın da usulüdür. Mesela Peygamberimiz (a.s.m.) şöyle buyurdu:

— Size cehennemliklerin kimler olduğunu söyleyeyim mi? Katı kalpli, kaba, cimri ve kurularak yürüyen kibirli kimselerdir. (Buhârî, Eyman 9, Edeb 61; Müslim, Cennet 47)

Bu hadis-i şerifte Peygamberimiz (a.s.m.) cehenneme girecek dört grup insandan bahsediyor:

1. Katı kalpli olanlar.
2. Kaba olanlar.
3. Cimri olanlar.
4. Kurularak yürüyen kibirli kimseler.

— Peki, cehenneme sadece bunlar mı girecek?

Hayır, sadece bunlar girmeyecek.

— O hâlde niçin Peygamberimiz (a.s.m.) cehennemi bu kişilere hasretti?

Bu amellerin kötülüğüne dikkat çekmek için.

Aynen bunun gibi, Üstad Hazretleri de dört kelime ile dört kelamın kıymetine dikkat çekmek için dedi ki: **Ömür seferindeki kırk senede ve ilim seyrindeki otuz senede dört kelime ile dört cümle tahsil ettim.**

Elbette Üstad Hazretlerinin bütün bilgisi bu dört kelime ve dört kelamla sınırlı değildir. Sadece nazarları ehemmiyetlerine celbetmek için söze böyle başlamış.

Sonra da dedi ki: **Tafsili gelecektir. Burada icmale işaret edilecek.**

Yani bu dört kelimeyle dört kelamın izahı ileride ayrıntılı bir şekilde yapılacak. Burada sadece kısa bir işaretle yetinilecek.

والمعنى الاسمي و mana-yı harfî المعنى الحرفى o kelimeler فهى kelimelere gelince أما الكلمة

و ve niyet والنظر ve nazardır. و النية

Kelimelere gelince, o kelimeler: Mana-yı harfî, mana-yı ismî, niyet ve nazardır.

أعني ben kastediyorum **ما** **أن النظر إلى** o şeye nazar **سواه تعالى** Ondan başkasına (Allahu Teâlâ'nın mâsivasına) **لا بد أن يكون** olması gerekir **بالمعنى الحرقي** mana-yı harfî ile **وبحسابه** ve Onun hesabına **وأن النظر إلى الكائنات** ve kâinata nazar **بالمعنى الاسمي** mana-yı ismî ile **أي بحساب الأسباب** yani esbab hesabına **خطأ** hatadır.

(Şunu) kastediyorum: Allahu Teâlâ'nın mâsivasına nazar, mana-yı harfîyle ve Allahu Teâlâ hesabına olmalıdır. Kâinata mana-yı ismî ile yani esbab hesabına nazar ise hatadır.

İzah: Mana-yı harfî ve mana-yı ismî kavramları Risale-i Nur'da çok yerlerde geçmektedir. Bu sebeple, bu makamda geniş bir mütalaa yapalım ve meseleyi tam tahkik etmeye çalışalım. İlk önce bu kavramları lügat cihetiyle bir tahlile tabi tutalım:

Arapçada kelime üç çeşittir:

- 1. İsim:** Zamana bağlı olmayan varlıklara ad olan kelimelerdir. İsmi tek başına bir manası vardır.
- 2. Fiil:** Zamana bağlı olarak bir iş, bir oluş, bir hareket bildiren kelimelerdir.
- 3. Harf:** Tek başına tam bir anlamı olmayıp, bir isimle veya fiille yan yana geldiğinde anlam kazanan kelimelerdir. Burada harfi alfabenin harfleriyle karıştırmayalım. Buradaki harf bir kelimedir. Mesela: -de -da manasında **في**; -den -dan manasındaki **من**; -e -a manasındaki **إلى** harf grubuna giren kelimelerdir.

Harf konusunda bilmemiz gereken bilgi şudur: Harfin tek başına bir manası yoktur. Sadece ismin ve fiilin başına gelerek onların manasını tamamlarlar. Başka bir ifadeyle: İsmi ve fiilin manasına hizmet ederler.

Bu tanımlara göre, mana-yı harfî demek, "harfî bir manayla; harf gibi tek başına hiçbir manası olmaması cihetiyle; başka bir manaya hizmet etmesi yönüyle..." demektir.

Mana-yı ismî ise "ismî bir manayla; isim gibi tek başına manası olması cihetiyle; başka bir manaya hizmet etmesi değil, kendine bakması yönüyle..." demektir.

Öyleyse eşyaya mana-yı harfî ile bakmak, eşyayı Arapçadaki harf gibi kabul edip, zatî bir manasının olmadığını, sadece Allah'a bakan cihetiyle bir manasının olduğunu kabul etmektir. Evet, her bir varlık kudret kalemiyle yazılan bir harf hükmündedir. Bu harf ancak Allahu Teâlâ hesabına mütalaa edilir. İsim değildir ki kendi hesabına bir mütalaa olsun.

Eşyaya mana-yı ismî ile bakmak ise Arapçadaki isim gibi kabul ederek zatî bir manasının var olduğunu kabul etmektir. Böyle kabul edildiğinde eşya üzerinde -tek başına bir manası varmış gibi- inceleme yapılır. Eşyanın kendisi anlaşılmaya çalışılır. Bu ise büyük bir hatadır.

Buraya kadar yaptığımız tahlil kavramların lügat manası üzerineydi. Şimdi konuyu biraz daha açalım:

Aynaya iki türlü bakışınız olabilir:

1. Aynaya kendinizi görmek için bakarsınız. Bu durumda asıl olan sizsinizdir. Ayna ise sadece sizi göstermeye bir vesiledir. Bu durumda, aynaya bakışınız asıl değil tebeîdir. Zira siz aynaya aynayı görmek için değil, kendinizi görmek için bakıyorsunuz. İşte aynaya bu bakışınız, mana-yı harfîyle bir bakıştır.

2. Aynaya bizzat ayna olduğu için bakarsınız. Yani aynayı inceler ve ondaki sanatı keşfetmeye çalışırsınız. Bu durumda, aynaya bakarken aynada yansıyan siz asıl değil, tebeî durumdasınızdır. Yani siz aynaya kendinizi görmek için değil, aynayı tanımak için bakıyorsunuz. İşte aynaya bu bakışınız, mana-yı ismîyle bir bakıştır.

Aynen bunun gibi, eşyaya da Allah hesabına, Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellisi hesabına bakarsak, bu bakışımız mana-yı harfîyle bir bakış olur. Yok, sadece eşyayı tanımak ve onun özelliklerini öğrenmek için bakarsak, bu bakışımız mana-yı ismîyle bir bakış olur.

Şimdi dilerseniz meseleyi biraz daha somutlaştıralım. Mesela buluta ilk önce mana-yı ismîyle, daha sonra da mana-yı harfîyle bakalım. Aradaki farkı ve bu farkın cümlelere nasıl yansıdığını görelim:

Şimdi buluta mana-yı ismîyle bakıyorum:

Bulutların kaynağı yeryüzündeki göl, deniz, okyanus gibi su kaynaklarıdır. Su kaynaklarından buharlaşan çok minik boyuttaki su buharı yükselmeye başlar ve buldukları ortamda nemin artmasına sebep olurlar. Havayı kuru hâlden daha nemli hâle getirirler. Su buharı yükseldikçe -hava basıncının azalmasından ve havanın soğumasından dolayı- büyümeye başlar ve mikro damlacıkları oluşturur. Çok miktarda damlacığın birleşiminden de yağmur damlası oluşur...

Buluta mana-yı ismîyle baktığımda bulutu böyle anlattım. Şimdi aynı buluta mana-yı harfîyle bakalım:

Bulutları yoktan yaratan Allahu Teâlâ'dır. Allahu Teâlâ "Hakîm" ism-i şerifi iktizasınca, yeryüzündeki göl, deniz, okyanus gibi su kaynaklarını buluta bir sebep yapmıştır. Allahu Teâlâ önce nihayetsiz kudretiyle su kaynaklarını buharlaştırır. Buharlaşan su yükselmeye başlar ki bu hadise "Râfi" isminin bir tecellisidir. Râfi "yükselten" demektir. Buharlaşan suyun yükselmesinde bu ismin bir tecellisi gözükmektedir.

Cenab-ı Hak buharlaşan suyu kudretine bir perde yapar ve nemi artırır, havayı kuru hâlden daha nemli hâle getirir. Allah'tan gafil olanlar bu işi buharlaşan suyun yaptığını zannederler. Hâlbuki buharlaşan su bir sebeptir ki arkasında olan Müsebbibu'l-Esbab'ı gösterir.

Daha sonra Allahu Teâlâ su buharını daha da yükseltir. Yükselttikçe de buhar büyümeye ve mikro damlacıklar emr-i Rabbanî ile oluşmaya başlar. Daha sonra da Allahu Teâlâ "Câmi" ismi i şerifinin bir tecellisiyle bu mikro damlacıkları bir araya getirir ve yağmur damlasını oluşturur. Yağmuru da hemen yağdırmaz. Kudretiyle bir müddet havada gezdirir. Ne vakit iradesi yağmurun yağmasına taalluk eder, işte o vakit yağmur yağar...

Bulutun oluşumuna mana-yı harfîyle baktığımızda anlatımımız bu oldu. Kelimeler değişti, bakış değişti, bulut Allah'ın esmasına bir ayna oldu.

Bir örnek daha verelim. Bir kelebeğe mana-yı ismî ve mana-yı harfî ile bakalım:

Kelebeğe mana-yı ismîyle baktığımızda şöyle anlatırız:

Kelebek; baş, göğüs, karın; göğsün altında üç çift bacak, gövdenin üstüne bağlı üst ve alt olmak üzere iki çift kanat ve başın üzerinde bir çift antenden oluşur. Göğüs ve karın sık ince tüylerle, kanatlar ise yan yana sıralanmış küçük pullarla kaplıdır ve kelebeğe rengini veren de bu pullardır...

Şimdi aynı kelebeğe mana-yı harfîyle bakalım:

– Bu kelebek yok idi var oldu. Varlığıyla Allah'ın Mûcid, Mübdi, Hâlık ve Mükevvin isimlerine ayna oldu.

– Allah bu kelebeğe hayat verdi. Hayatıyla Muhyi ismine ayna oldu.

– Allah bu kelebeği besledi. Beslenmesiyle Rezzak, Rahman, Mün'im, Münevvil ve Mukit isimlerine ayna oldu.

– Sanatlı vücuduyla Sâni ismine, hikmetli cihazlarıyla Hakîm ismine, suretiyle Musavvir ve Fettah isimlerine ayna oldu.

– Vücudunda onlarca maddenin toplanmasıyla Câmi ismine, rengiyle Mülevvin ismine, diğer kelebeklere benzememesiyle Mufassıl ismine ayna oldu.

– Vazifesinin ve hayat şartlarının kendisine öğretilmesiyle Rab, Mülakkın ve Sâik isimlerine ayna oldu.

– Bir yumurtadan çıkartılmakla Fâlik ismine, her ihtiyacının karşılanmasıyla Rahim, Vehhab ve Muhsin isimlerine ayna oldu.

– Hâlden hâle, şekilden şekle sokulmasıyla Muhavvil, Mükemmil ve Mübeddil isimlerine ayna oldu.

– Yumurtasındaki hâliyle Evvel ismine, son şekliyle Ahir ismine, varlığıyla Zahir ismine, içinde çalışan fabrikayla Bâtın ismine ayna oldu.

– Yapan elbette yaptığını bilecek. Kudreti onu yapmaya yetecek. Yaptığını görecek ve yapmayı irade edecek. Bütün bunlarla bu kelebek Allah'ın Alîm, Kadîr, Basîr ve Mürîd isimlerine ayna oldu.

Daha bunlar gibi onlarca isme ayna oldu, mazhar oldu.

İşte kelebeğe mana-yı harfî cihetiyle bakıldığında, kelebek Rabbânî bir kaside, İlahî bir mektup, esmâ-i hüsnanın bir aynası ve tezgâhı olur. Allah'ı anlatır, O'nu tanıtır.

Kâinatı ve içindeki eşyayı kelebeğe kıyas edelim ve âleme mana-yı harfîyle baktığımızda varlıkların nasıl bir kıymet kazandığını anlayalım.

Üstadımız demişti ki: **Allahu Teâlâ'nın mâsivasına nazar, mana-yı harfîyle ve Allahu Teâlâ hesabına olmalıdır. Kâinata mana-yı ismî ile yani esbab hesabına nazar ise hatadır.**

Ne büyük bir hatadır ki her biri bir mektub-u Rabbânî, bir âyine-i esmâ-i İlahî ve bir kitab-ı hikmet-i Samedânî olan varlıklar bütün bütün kıymetlerini kaybederler ve bir harf iken isim muamelesi görürler.

ووجه إلى bir vecih Hakk'adır وجهة إلى الحق iki vecih وجهان her şeyde vardır ففي كل شيء ووجه إلى الكون ve bir vecih kevnedir (varlığıdır).

Her şeyde iki vecih vardır. Bir vecih Hakk'a bakar, diğer vecih kevn'e bakar.

İzah: Evet, her şeyin iki ciheti var. Bir ciheti Cenab-ı Hakk'a bakıyor, O'nun esmasını okutuyor, sıfatlarını gösteriyor, varlığına ve birliğine şehadet ediyor. Diğer ciheti ise kendi zatına ve halka bakıyor.

bu sebeple, kevnî veche bakmak لا بد أن يكون فالتوجه إلى الوجه الكوني

ki o الذي هو ve mana-yı ismînin bir ünvanı olarak وعنوانا للمعنى الاسمي harfî olarak حرفيا

Onun Allahu Teâlâ'ya nispetinin cihetidir. جهة نسبه إليه تعالى mana-yı ismî

Bu sebeple, kevnî veche bakmak, mana-yı harfî olarak ve Allahu Teâlâ'ya nispetinin ciheti olan mana-yı ismînin bir ünvanı olarak olmalıdır.

İzah: “Mana-yı harfî”nin manasını ve eşyaya mana-yı harfî ile nasıl bakılacağını bulut ve kelebek üzerindeki mütalaa ile öğrendik. Bu makamda, “Kevnî veche bakmak, Allahu Teâlâ'ya nispetinin ciheti olan mana-yı ismînin bir ünvanı olarak olmalıdır.” ifadesi üzerinde biraz duralım:

Üstad Hazretleri Katre'nin ileriki bölümlerinde, **“Havas ve hasiyetler dahi kudretin tecelliyatına ve lem'alarına isim ve ünvanlardır.”** buyuruyor. İlk önce bu cümleyi mütalaa edelim:

Mesela insanda “kuvve-i hafıza” vardır. İnsanın tarihçe-i hayatı, gördükleri, işittikleri ve öğrendiği bütün bilgiler bu kuvve-i hafızada saklanmaktadır. Hakikatte bütün bu bilgileri saklayan ve muhafaza eden Allahu Teâlâ'dır. Kuvve-i hafıza ise kudret-i İlahiyenin tecellisine bir isim ve ünvanıdır. Allah'ın kudreti insanda tecelli etmiş ve “hafıza kuvveti” ismini almıştır. Yoksa işi yapan kuvve-i hafıza değildir.

İnsanın diğer havas ve hasiyetleri için de aynı hakikat geçerlidir. Bütün bu hisler ve kuvveler Allah'ın isim ve sıfatlarının tecelli ve lem'alarının isim ve ünvanlarıdır. Yoksa bu his ve kuvveler tesir sahibi değildir; ancak mazhar ve mahaldir.

Yine Üstadımız o makamda diyor ki: **Hem kanunlar ve nevamis denilen şeyler ancak ilim ile irade ve emrin envaa olan tecellilerinin isimleridir.**

Biraz da bu cümle üzerine konuşalım:

Bilim adamları her kanuna bir isim takmışlar. Mesela yerçekimi kanunu, kütle çekim kanunu, hareket kanunu, Hubble kanunu...

İnsandaki hisler ve duyular gibi, âlemdeki kanunlar da Allah'ın kudretinin tecelliyatının birer isim ve ünvanıdır. Yoksa bu kanunlar tesir sahibi değildir. Hakikatte işi yapan kudret-i İlahiyedir. Bu kanunların vücud-u haricisi yoktur ki müsebbebata fail olabilsinler. Bu kanunlar mevhum ve itibarî şeylerdir. Allah'ın ilim, irade ve emrinin tecellisinden ibarettirler.

– Demek, yıldızları Güneş'in etrafında tutan kudret-i İlahiyedir, kütle çekim kanunu değildir.

– Gemileri suda yüzdüren Allah'ın kudretidir, suyun kaldırma kuvveti değildir.

– İnsanları uzaya uçmaktan koruyan Allah'ın sonsuz kudretidir, yerçekimi kanunu değildir. Ve hakeza...

İşte **“Kevnî veche bakmak, Allahu Teâlâ'ya nispetinin ciheti olan mana-yı ismînin bir ünvanı olarak olmalıdır.”** cümlesiyle kastedilen mana budur. Hadisata ve kuvvetlere bir isim ve ünvan verebiliriz; ancak asla tesir veremeyiz. O verilen ünvan da mana-yı ismînin Allahu Teâlâ'ya nispet cihetidir.

مثلا mesela لا بد أن يُرى görülmelidir النعمة nimet مرآة للإنعام in'amın bir aynası olarak

الوسائط والأسباب vasıtalar ve sebepler de مرآيا لتصرف القدرة kudretin tasarrufunun aynaları olarak.

Mesela nimet in'amın bir aynası, vasıtalar ve sebepler de kudretin tasarrufunun aynaları olarak görülmelidir.

İzah: Yani eşyadan Allah'a ulaşılmalı ve her şeyde Allah görülmelidir.

- Nimetten Mün'im akla gelmelidir.
- Sanattan Sâni akla gelmelidir.
- Esbaptan Müsebbibu'l-esbab ve Müessir-i Hakiki akla gelmelidir.
- Mahluktan Hâlık akla gelmelidir.
- Mevcuttan Mûcid akla gelmelidir.
- Muhdesten Hâdis akla gelmelidir.
- Merzuktan Rezzak akla gelmelidir.
- Suretten Musavvir akla gelmelidir.
- Hayattan Muhyi akla gelmelidir.
- Ölümden Mümit akla gelmelidir. Ve hakeza...

Bu maddeleri yüze ulaştırabilirsiniz.

Bu makamda deriz ki: Risale-i Nur'un mesleği eşyaya mana-yı harfî ile bakmak ve her şey üzerinde Allah'ın izini ve işini görmektir.

وَكَذَا ve keza **يَغَيِّرَانِ مَاهِيَاتِ الْأَشْيَاءِ** şüphesiz nazar ve niyet **إِنَّ النَّظَرَ وَالنِّيَّةَ**

mahiyetlerini değiştirir **فَيَقْلِبَانِ السَّيِّئَاتِ حَسَنَاتٍ** ve seyyiatı hasenata çevirir **كَمَا يَقْلِبُ**

الإكْسِيرُ iksirin çevirdiği gibi **التُّرَابَ ذَهَبًا** toprağı altına.

Ve keza, şüphesiz nazar ve niyet eşyanın mahiyetlerini değiştirir ve iksirin toprağı altına çevirdiği gibi seyyiatı hasenata çevirir.

İzah: İbadet hükmünde olan bir amel, sû-i nazar ve sû-i niyet sebebiyle günaha döner. Günah hükmünde olan bir amel de hüsn-ü nazar ve hüsn-ü niyet sebebiyle sevaba döner. Nazar ve niyet, amelin mahiyetini değiştiren bir iksirdir.

Önce niyeti mütalaa edelim:

İbadet olan bir amel sû-i niyet sebebiyle günaha döner. Mesela riya veya sum'a gibi bir niyetle ibadet edilirse, ibadetin sevabı günaha döner.

— Peki, günahın sevaba dönmesi nasıl olur?

O da şu şekilde olur: Mesela domuz eti yemek ya da içki içmek haramdır. Ancak kişi açlık veya susuzluk sebebiyle ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalırsa, bu durumda domuz etini yemesi ve içkiyi içmesi ona vacip olur.

Kişi açlıktan ölmek, Allah'ın vücud emanetini zayi etmemek ve kendi hayatını muhafaza etmek niyetiyle domuz etinden yese veya içkiyi içse, bu ona günah değildir. Hatta Allah'ın emanetini korumaya çalıştığı ve Allah'ın hükmüne uyduğu için sevap kazanır.

Yine mesela yalan söylemek günahdır. Ancak kişi düşmana esir düşse ve düşman da Müslüman ordusu hakkında ondan bilgi istese, düşmanı yanıltmak niyetiyle yalan söylemek caiz hatta sevap olur.

Görüldüğü üzere, niyet haram olan bir şeyi helale hatta sevaba çeviriyor.

Yine bu konuya örnek olarak -Kehf suresinde bahsi geçen- Hz. Hızır'ın gemiyi delmesini ve çocuğu öldürmesini misal verebiliriz. Gemiyi delmek ve çocuğu öldürmek zatında haram olan bir fiildir. Ancak Hz. Hızır gemiyi zalim sultanın gasbından korumak için delmiş, çocuğu da ileride anne-babasını azgınlığa sürükleyeceği için öldürmüştü. Niyet hayır olunca haram fiiller helale dönmüş hatta bu işleri yapmak Hz. Hızır için bir ibadet hükmüne geçmiştir.

Niyet hakkında bu kadar konuşmak yeter. Biraz da nazar üzerine konuşalım:

Nazar da âdeti ibadete ve ibadeti âdete çevirir. Mesela bir kelebeğe nazar etmeyi düşünelim:

Eğer kişi bu kelebeğe tefekkür niyetiyle bakar ve -mesela- onda tecelli eden esmâ-i İlahiyeyi mütalaa ederse, bu bakışı bir ibadet olur. Böyle yapmaz ve kelebeğe mana-yı ismî ile bakarsa, bu bakışı âdi bir hareket olur.

Demek, eşyaya Allahu Teâlâ hesabına -yani mana-yı harfîyle- bakmak bir ibadet iken, zati hesabına -yani mana-yı ismîyle- bakmak âdi bir harekettir.

عباداتِ الحركاتِ العاديةِ نيةً تُقَلِّبُ النيةُ **niyet çevirir** **كذلك** **bunun gibi** **ibadetlere.**

Bunun gibi, niyet âdi hareketleri ibadetlere çevirir.

İzah: Mesela elbise giymek âdi bir harekettir. Ancak bir kimse avretini örtmek niyetiyle elbise giyerse, bu âdi hareketi onun için bir ibadet hükmünde olur.

Yine uyumak âdi bir harekettir. Ancak bir kimse ibadette kuvvet bulmak niyetiyle uyursa, bu âdi hareketi onun için bir ibadet hükmünü alır.

Yine yemek yemek âdi bir harekettir. Ancak bir kimse Allah'ın emaneti olan vücuduna bakmak ve ibadette kuvvet bulmak için yemek yerse, bu âdi hareketi onun için bir ibadet hükmünde olur.

Bu niyet öyle bir şeydir ki insan kendisini zinadan korumak niyetiyle eşiyle cima etse, bunu dahi o kişi hakkında bir ibadet hükmüne çevirir.

İşte niyet böyle bir iksirdir; âdi hareketleri ibadete çevirir. Niyetin önemine dair birkaç misal daha verelim:

Bir kimse camide bir yıl yaşasa ancak itikâfa niyet etmese, camide kalması onun için bir ibadet olmaz. Buna karşılık, bir kimse camide sadece bir saat kalsa ve bununla itikâfa niyet etse, bu onun için bir ibadet olur.

Yine bir kimse bir hafta boyunca hiçbir şey yemese ve içmese, eğer oruca niyet etmemişse hiçbir sevap kazanmaz. Buna karşılık, bir kimse oruca niyet edip sadece imsak ile akşam arası yemese ve içmese, bu onun için bir ibadet olur.

Yine bir kimse tavafa niyet etmeksizin Kâbe'nin etrafında bin defa dönse hiçbir sevap kazanmaz. Buna karşılık, tavafa niyet ederek sadece yedi kere dönse bir tavaf sevabı kazanır.

Örnekleri çoğaltmak mümkün. Bu örneklerle anlaşıldı ki: Niyet sadece âdi hareketleri ibadete çevirmiyor. Aynı zamanda, ibadet hükmündeki ameller dahi ancak niyet ile ibadet oluyor. Eğer niyet bir ibadete taalluk etmezse, ibadet hükmündeki o amel sevap olmaktan çıkıyor.

Niyet âdi bir hareketi ibadete çevirdiği gibi, gösteriş için yapılan bir ibadeti de günaha çevirir. Mesela cihad büyük bir ibadettir. Ancak kişi, kendisi hakkında "Ne kadar cesur!" denilmesi için cihad ederse, cihadın sevabı bu kişi hakkında günaha çevrilir; ibadet iken günah olur.

Yine ilim tahsili büyük bir ibadettir. Ancak kişi, kendisi hakkında "Ne kadar âlim!" denilmesi için ilim tahsil ederse, ilim tahsilinin sevabı bu kişi hakkında günaha çevrilir.

Yine sadaka vermek büyük bir ibadettir. Ancak kişi, kendisi hakkında "Ne kadar cömert!" denilmesi için sadaka verirse, sadakanın sevabı bu kişi hakkında günaha çevrilir.

Örnekleri sizler çoğaltabilirsiniz. İşin özü şu: Niyet âdi hareketleri ibadete ve ibadetleri günaha kalbeder. Günahı sevaba ve sevabı günaha çevirir.

فإن معارف إلهية كevnî ilimleri علوم الأكوان nazar da çevirir والنظر يقرب

بمحاسب الأسباب والوسائط bu sebeple, eğer bakılırsa

فمعارف إلهية Allah hesabıyla بحساب الله ve eğer bakılırsa وإن نظر

معارف إلهية cehaletlerdir فجهاالات
mearif-i ilahiyedir.

Nazar da kevnî ilimleri mearif-i İlahiyeye çevirir. Bu sebeple, eğer (eşyaya) sebepler ve vasıtalar hesabıyla (mana-yı ismîyle) bakılırsa cehaletlerdir; Allah hesabıyla (mana-yı harfîyle) bakılırsa mearif-i İlahiyedir.

İzah: Mesela bal arısına nazar eden iki kişiyi düşünelim. İkisi de arının bal yapma fiilindeki hikmeti keşfetmeye çalışıyor olsun...

Birisi, balı arının yaptığını düşünüyor; diğeri ise balı Allah'ın yaptığını, arının ise sadece bir sebep olduğunu kabul ediyor.

Balı arının yaptığını düşünen, bir böceğin yaptığını anlamaya çalışan kişi hükmündedir. Bu durumda, arıdan daha cahil olduğuna hükmedilir. Çünkü arının nasıl bal yaptığını anlayamıyor ve bu işi çözmeye çalışıyor. Demek arı kadar akıllı yok.

Diğer kişi ise balı Allah'ın kudretine havale etmiş. Arıyı sadece vazifedar bir memur biliyor. Bu kişinin arıyı ve balı incelemesi, ism-i Hakîm'in tecellisini keşfetmek cihetiyle bir incelemedir. Yani Allah'ın Hakîm ismi bu hadisede nasıl tecelli ediyor, bunu anlamaya çalışıyor. Arıya ve bala bu cihetle baktığı için de onun incelemesi marifet-i İlahiye oluyor.

Birisi, bir böceğin yaptığını anlamaya çalışan zavallı cahil; diğeri, Allah'ın isimlerinin tecellisini mütalaa eden arif-i billah...

İşte nazar kevnî ilimleri mearif-i İlahiyeye çeviriyor. Eğer eşyaya sebepler ve vasıtalar hesabıyla bakılırsa -yani bu sebep bu işi nasıl yapıyor, bunu nasıl başarmış cihetiyle bakılırsa- cehaletlerdir. Allah hesabıyla bakılırsa -yani Allah'ın başta Hakîm ism-i şerifi olarak, diğer isimlerinin tecellisini keşfetmek ve seyretmek niyetiyle bakılırsa- mearif-i İlahiyedir.

وأما الكلام kelama gelince **فالأول** birinci **إني لست مالكي** şüphesiz ben, malikim değilim

وهو مالك الملك ذو الجلال والإكرام ve şüphesiz malikim **celal ve ikram sahibi olan**

Mâlikü'l-mülktür.

Kelama gelince, birinci: Şüphesiz ben, malikim değilim (yani kendi kendime malik değilim). Şüphesiz malikim, celal ve ikram sahibi olan Mâlikü'l-mülk'tür.

İzah: Üstad Hazretleri, "Ömür seferindeki kırk senede ve ilim seyrindeki otuz senede dört kelime ile dört cümle tahsil ettim." demişti. Bu dört kelime: Mana-yı harfî, mana-yı ismî, niyet ve nazardı. Bunların mütalaasını yaptık. Sıra geldi dört kelamın mütalaasına...

Üstadımız birinci kelama şöyle giriş yaptı: **Şüphesiz ben, malikim değilim. Şüphesiz malikim, celal ve ikram sahibi olan Mâlikü'l-mülk'tür.**

Üstad Hazretleri kendi hesabına bu kelamı öğrenmiş ve istifademize binaen bizimle paylaşmış. Ben mütalaayı yaparken nefsimi muhatap alıp onunla konuşacağım. Belki o da hissesini alır ve kendini yaratan Zata itaat eder.

Ey nefsim! Sen kendine malik değilsin. Senin malikin kâinatın malikidir. Görmüyor musun ki vücudunda bir fabrika işler de senin hiçbir şeyden haberin olmaz, en basit işlere dahi müdahale edemezsin.

- Kalbin kanı pompalar, senin haberin olmaz.
- Miden yiyecekleri sindirir, sen farkına bile varmazsın.
- Gözün görür, nasıl gördüğünü bilmezsin.
- Kulağın işitir, nasıl işittiğini anlamazsın...

Hatta sahiplik iddia ettiğin, en basit işlerden olan yemek ve içmek fiilinin dahi yüz cüzünden ancak bir cüzüne sahipsin ki o da lokmayı ağzına atmaktır. Bundan sonrası dahi senin emrinde değildir. Ne çiğnediğinin farkına varırsın ne de yutma işi nasıl yapılır, bunu bilirsin.

Bunlar gibi, vücudunda her an yüzlerce faaliyet olur ama sen bunların hiçbirinden haberdar olmazsın. Hatta vücudundaki aza ve uzuvları dahi bilmezsin.

— Hakikat bu iken sen nasıl olur da kendini kendine malik sayarsın?

Senin yegâne malikin seni yaratan Allah'tır; malikin, Malik-i kâinattır!..

Sizler de bu tefekkürün üstüne koyarak kendi hâlinizi tefekkür edebilirsiniz. Böyle kalbî yerler hemen okunup geçilmemeli, üzerinde muhakkak -nefsi muhatap ederek- tefekkür edilmelidir.

Bu makamda şöyle bir soru akla gelebilir:

— Madem ben kendime malik değilim, o hâlde bana bu malikiyet duygusu niçin verilmiş? Niçin kendimi malik gibi hissediyorum?

Üstadımız bu soruya şöyle cevap veriyor:

malikimin صفاتِ مالكي için anlamam لأفهم kendimi malik zannettim فتوهمتني مالكا
sıfatlarını بالمقايسة mukayeseyle.

Malikimin sıfatlarını mukayeseyle anlamak için kendimi malik zannettim.

mütenahi الغير المتناهي ile mevhum olan mütenahi بالمتناهي الموهوم ve انطفاً المصباح المتخيل hayalî lamba söndü.
olmayan صباح فجااء الصباح

Ve mevhum olan mütenahi ile (yani vehmimin ürünü olan sonlu ve sınırlı malikiyetimle) mütenahi olmayanı (sonsuz ve sınırsız olan Allah'ı) anladım. Sabah geldi, hayalî lamba söndü.

İzah: İnsan, sonsuz ve sınırsız olan bir şeyi kavrayamaz ve mahiyetini anlayamaz. Mesela balığa sormuşlar:

— Sen denizi hiç gördün mü?

Balık cevap vermiş:

— Yıllardır onu ararım ama hâlâ bulamadım.

Evet, balık denizdedir ama ondan gafildir. Buna “şiddet-i zuhur” denir. Denizin, balığın üzerindeki şiddet-i zuhurundan dolayı balık denizi bilmez ve mahiyetini kavrayamaz.

Yine mesela güneşi sema kadar büyütsek ve gökyüzüne baktığımızda güneşten başka bir şey görmesek, bu durumda, güneşin varlığını bilemeyiz. Zira sınırsız ve sonsuz olan bir şeyin varlığı bilinemez.

Aynı şey Allahu Teâlâ'nın isim ve sıfatları için de geçerlidir. Allah'ın sıfatları sonsuz ve sınırsız olduğu için insan bunları bilemez ve mahiyetini kavrayamaz. İşte burada devreye “ene” girer. **“Ene” uluhiyet sıfatlarını fehmetmek üzere bir vâhid-i kıyasî vazifesini görür.** Şöyle ki:

Mesela bir ev yapan kimse der ki:

— Bu ev benim; evi ben yaptım. Kâinat evi ise Allah'ındır; kâinatı Allah yarattı.

Bu, vehmî bir çizgidir. Zira ev de kendisi de Allah'ın mülküdür. Zaten bu vehmî çizgiyi de sahiplik iddiası için çizmemiştir. Bu vehmî çizgiyi çizmesinin sebebi, Allah'ın isim ve sıfatlarını keşfetmektir. Ne zaman ki Allah'ın sıfatlarını keşfeder, meseleyi anlar; sonra bu mevhum haddi bozup her şeyi Allah'a teslim eder. Şöyle ki:

Evi yapan ilk önce şöyle düşünmeye başlar:

— Ben bu evi irademle yaptım. Evi yapmak istedim ve evin varlığını yokluğuna tercih ettim. Eğer irade sahibi olmasaydım bu ev olmazdı. Demek, Allah'ın da bir iradesi var. Allahu Teâlâ bu kayıtsız iradesiyle kâinat evinin varlığını yokluğuna tercih etmiş ve âlemi halk etmiş.

— Yine ben bu evi kudretimle yaptım. Eğer kuvvetim olmasaydı -mesela felçli olsaydım- evi yapamazdım. Demek, Allahu Teâlâ'nın da bir kudreti var. Bu sınırsız kudretiyle kâinat evini yaratmış ve bizler için bir mesken yapmış.

— Yine ben bu evi ilmimle yaptım. Eğer mimarlık ve mühendislik ilimlerine vakıf olmasaydım bu evi yapamazdım. Demek, Allah'ın da bir ilmi var. Bu sınırsız ilmi ile kâinatı yaratmış. Eğer Allah'ın böyle sonsuz bir ilmi olmasaydı bu kâinat evi de olmazdı.

– Yine ben bu evi yaparken yaptığım işi görüyordum. Eğer âmâ olsaydım ve göremeseydim bu evi yapamazdım. Demek, Allah'ın da -mahiyetini bilemediğimiz- bir görmesi var yani Allah basirdir. Eğer basir olmasaydı şu âlemi böyle mükemmel icat edemez ve intizamla idare edemezdi.

— Yine ben bu evi hikmetimle süsledim. Hikmet sahibi olmam sayesinde tanziminde hep menfaatlere riayet ettim. O hâlde bu kâinat evinin maliki de nihayetsiz hikmet sahibi olmalıdır. Çünkü şu kâinat evinin her bir taşına binler hikmet dercedilmiş.

— Bütün bu saydığım sıfatlardan önce ben hayat sahibiyim. Eğer hayatım olmasaydı ne kudretim olurdu, ne ilmim olurdu, ne iradem olurdu ne de bu ev olurdu. O hâlde kâinat evinin sahibi olan Allah da hayydir, bakidir, ezeldir ve ebedîdir.

Sizler Allahu Teâlâ'nın diğer sıfatlarını bunlara kıyas edin...

İşte insan "ene"yi bir vâhid-i kıyasî yaparak Allah'ın isim ve sıfatlarını böyle keşfeder. En sonunda da şöyle der:

— Ya Rabbi! Ben de senin mülküm, evim de senin mülkündür. Ben vehmî bir had çizip kendimi hayalî bir surette evin sahibi kabul ettim ki seni tanıyayım; senin isim ve sıfatlarını keşfedeyim. Şimdi seni bir derece tanıdım, isim ve sıfatlarını keşfettim; bu vehmî haddi de şu an itibarıyla yok ettim. Her şey senindir ve senin mülkündür.

Şimdi Üstadımızın şu cümlesini bir daha okuyalım: **Malikimin sıfatlarını mukayeseye anlamak için kendimi malik zannettim.**

İşte kendime malik nazarıyla bakmamın ve bu duygunun bana verilmesinin hikmeti, Cenab-ı Hakk'ın sıfatlarını ve bu sıfatların mahiyetini bilmektir.

Şu cümleyi de bir daha okuyalım: **Mevhum olan mütenahi ile (yani vehmimin ürünü olan sonlu ve sınırlı malikiyetimle) mütenahi olmayanı (sonsuz ve sınırsız olan Allah'ı) anladım.**

Evet, insanın malikiyeti mevhum ve sonludur. Hakikatte insanın malik olduğu hiçbir şey yoktur. Sadece elinin uzandığı yere kadar hükmeder; o da Allah müsaade ederse... Ancak bu mevhum malikiyetini bir vahid-i kıyasî yaparak **mevhum olan mütenahi ile mütenahi olmayanı anlar.**

Önemine binaen meseleyi bir daha tekrar edelim: İnsan kendisindeki "ene"yle ve malikiyet duygusuyla Allah'ın sınırsız ve her şeyi kuşatan isim ve sıfatlarına vehmî bir had çizer. "Buraya kadar benim, bundan sonrası Allah'ındır." der. Sonra kendi vehmî malikiyetiyle Cenab-ı Hakk'ın hakiki malikiyetini keşfeder ve Allah'ın isim ve sıfatlarını tanır. Bu keşfi bitirdikten sonra da vehmî malikiyetini yırtar atar; nefsinin ve her şeyi yed-i kudrete teslim eder.

ليسا بقابلين bu hayat ve bu beden فهذه الحياة وهذا البدن ölüm haktır الموت حق الثاني ikinci
asla kabil değildir ثبني عليهما iki direk olmaya لأن يصيرا عمودين asla kabil değildir
هذه الدنيا العظيمة bu büyük dünya.

İkinci: Ölüm haktır. Bu hayat ve bu beden, üzerlerine bu büyük dünyanın bina edildiği iki direk olmaları asla kabil değildir.

ولا من حديد ولا حجر ve demirden ve
ما هما بأبديين إذ çünkü
ومتخالفاتٌ بل من لحم ودم وعظم taştan da değildir
توافقوا في أيام قليلة mütehalif olanlar (birbiriyle uyuşmayan maddeler) az günlerde tevafuk
في كل آن onlar ayrılma tarafı üzeredir هم على جناح التفرق etmişler

Çünkü o ikisi asla ebedî değildir; demirden ve taştan da değildir. Bilakis etten, kandan ve kemiktendir. Mütehalif olanlar (birbiriyle uyuşmayan maddeler) az günlerde tevafuk etmişler; her an ayrılma tarafı üzeredirler.

دُنْيَايَ إِخِينِ اَلدُّنْيَا بِنَا يَسَعُ الدُّنْيَا بِنَا قَصْرٌ emellerle بالأمال nasıl bina edilir فكيف يُبنى
وَالْعَمُودِ الْمَدَوْدِ الْكَاسِدِ bu gevşek ve fasit temel üzerine على هذا الأساس الرخو الفاسد ve
kurtlu ve geçersiz direk üzerine.

Dünyayı içine alacak bir saray, böyle gevşek ve fasit temel üzerine ve kurtlu ve geçersiz direk üzerine (sadece) emellerle nasıl bina edilir?

İzah: Risale-i Nurlardan azami mertebede istifademiz doğru usulle okuma şartına bağlıdır. Bu sebeple, bu bölümün mütalaasını yapmadan önce bir okuma usulü dersi yapalım. Maalesef ekser kardeşimiz risaleleri yanlış metotla okuyor. Bu sebeple de umduğu neticeye bir türlü ulaşamıyor. Yani kemal bulmak, nefsinin tezkiye etmek ve insan-ı kâmil olmak istiyor ancak bir türlü maksuda vasil olamıyor. Hâlbuki Risale-i Nurlar sadık talebelerini bu maksuda ulaştırır. Ulaşamıyorsak kusur bize aittir.

O hâlde şimdi soralım:

— Doğru okuma metodu nedir?

Dilerseniz bu metodu Üstad Hazretlerinden öğrenelim. Şimdi, Üstad Hazretlerinin şu hatırasını yavaş yavaş okuyalım. Sonra üzerinde tahlil yapacağız:

“Bundan otuz sene evvel, Eski Said’in gafil kafasına müthiş tokatlar indi. **الْمَوْتُ**

حَقِّ kaziyesini düşündü. Kendini bataklık çamurunda gördü. Medet istedi, bir yol aradı, bir halaskâr taharri etti. Gördü ki yollar muhtelif; tereddütte kaldı. Gavs-ı A’zam olan Şeyh-i Geylânî (r.a.)’ın Fütûhu’l-Gayb namındaki kitabıyla tefe’ül etti.

Tefe’ülde şu çıktı: **أَنْتَ فِي دَارِ الْحِكْمَةِ فَاطْلُبْ طَبِيبًا يُدَاوِي قَلْبَكَ** (Sen dâru'l-hikmettesin. Bir tabip ara, kalbini tedavi etsin.)

Acıptır ki o vakit ben Dârü’l-Hikmeti’l-İslamiye azası idim. Güya ehl-i İslam’ın yaralarını tedaviye çalışan bir hekim idim. Hâlbuki en ziyade hasta bendim. Hasta evvela kendine bakmalı; sonra hastalara bakabilir.

İşte Hazreti Şeyh bana der ki: Sen kendin hastasın. Kendine bir tabip ara.

Ben dedim: Sen tabibim ol.

Tuttum, kendimi ona muhatap addederek o kitabı bana hitap ediyor gibi okudum. Fakat kitabı çok şiddetliydi. Gururumu dehşetli kırıyordu. Nefsimde şiddetli ameliyat-ı cerrahiye yaptı. Dayanamadım, yarısına kadar kendimi ona muhatap ederek okudum; bitirmeye tahammülüm kalmadı. O kitabı dolaba koydum.

Fakat sonra ameliyat-ı şifakârâneneden gelen acılar gitti, lezzet geldi. O birinci Üstadımın kitabını tamam okudum ve çok istifade ettim. Ve onun virdini ve münacatını dinledim, çok istifaza ettim...” (28. Mektup)

Şimdi, Üstad Hazretlerinin anlattıkları üzerine biraz tahlil yapalım:

Üstadımız, Şeyh-i Geylânî Hazretlerinin Fütûhu’l-Gayb namındaki kitabını okuyor.

— Peki, nasıl okuyor?

Elcevab: Kendisini ona muhatap addederek o kitabı kendisine hitap ediyor gibi okuyor.

İşte istifadenin sırrı budur!..

Eğer bizler de Risale-i Nurlardan istifade etmek istiyorsak kendimizi risalelere muhatap addederek okumalıyız. Yani sanki Risaleler bize hitap ediyor ve bizim için özel yazılmış... Sanki Üstad Hazretlerinin kapısını çalmışız da Üstad Hazretleri de kapıyı açmış, bizi içeriye buyur etmiş ve bize hususi bir ders yapıyor gibi okumalıyız. Okurken bu hâlet-i ruhiye içinde okumalıyız.

Şimdi, Üstadımızın şu ifadesine dikkat edelim:

“Fakat kitabı çok şiddetliydi. Gururumu dehşetli kırıyordu. Nefsimde şiddetli ameliyat-ı cerrahiye yaptı. Dayanamadım, yarısına kadar kendimi ona muhatap ederek okudum; bitirmeye tahammülüm kalmadı. O kitabı dolaba koydum.”

Biz Fütûhu’l-Gayb kitabını elimize alsak birkaç günde bitiririz.

— Acaba Üstadımız neden bitiremiyor?

— Neden okumaya dayanamıyor?

— Neden tahammül edemiyor?

— Ve bizler Risale-i Nurları okumaya nasıl tahammül ediyoruz?

Cevap şudur: Üstad Hazretlerinin okuma usulüyle bizim okuma usulümüz çok farklı. Üstad Hazretleri nefsinin kitaba muhatap ittihaz ediyor. Biz ise sanki Üstad Hazretleri başkasına konuşuyor da biz kulak misafiriymişiz gibi okuyoruz.

Ne demek istediğimi daha somut ifade edeyim:

Dersin başında şu kısmı okuduk:

“Ölüm haktır. Bu hayat ve bu beden, üzerlerine bu büyük dünyanın bina edildiği iki direk olmaları asla kabil değildir. Çünkü o ikisi asla ebedî değildir; demirden ve taştan da değildir. Bilakis etten, kandan ve kemiktendir. Mütehalif olanlar az günlerde tevafuk etmişler; her an ayrılma tarafı üzeredirler. Dünyayı içine alacak bir saray, böyle gevşek ve fasit temel üzerine ve kurtlu ve geçersiz direk üzerine (sadece) emellerle nasıl bina edilir?”

Kim ki bu metni okur ve nefsi üzerinde bir ameliyat-ı cerrahiye yapmazsa, bu kişi seyirci gibi okumuştur. Kim de metni okur ve kendini manevi bir ameliyata tabi tutarsa, yani metnin manası üzerinde düşünür ve nefsinde bir ameliyat-ı cerrahiye yaparsa, bu kişi doğru bir usulle okumuştur.

Üstadımız de ki: **Ölüm haktır. Bu hayat ve bu beden, üzerlerine bu büyük dünyanın bina edildiği iki direk olmaları asla kabil değildir. Çünkü o ikisi asla ebedî değildir; demirden ve taştan da değildir...**

Bunu okuduktan sonra kişi kendi ölümünü düşünmeli ve rabita-i mevt yapmalı. Demirden ve taştan olmadığını; et, kan ve kemikten ibaret olduğunu, bunların da her vakit dağılmaya müsait olduğunu tefekkür etmeli. İşin sonunda da içten içe vaveyla ederek hâlini Allah’a arz etmeli. Yani kendi nefsiyle şöyle konuşmalı: (Ben nefsimle konuşuyorum.)

“Ey nefsim! Kendini ölümsüz ve baki zanneden nefsim!.. Ölümü düşünmeyen nefsim!.. Kabre gireceğini hatırına getirmeyen nefsim!.. Ölümden gafil, kabirden gafil, haşirden gafil, hesaptan gafil olan nefsim!..

Vallahi sen öleceksin ve kabre gireceksin. Üzerine toprak atacaklar, sonra seni o kabirde tek başına bırakacaklar. O zaman ne yapacaksın? Seni kim kurtaracak, sesini kim işitecek?

Ölümü hiç hatırına getirmeden gaflet içinde yaşadın. Zannettin ki sen ölümü düşünmezsen ölüm seni yakalamaz. Zannettin ki ecelin pençesinden kurtulacaksın... Bu zannın sebebiyle de bütün ömrünü zayi ettin.

Ey nefsim! Artık ayıl! **Ölüm haktır.** Kimse ondan kaçamaz ve kurtulamaz. **Bu hayat ve bu beden, üzerlerine bu büyük dünyanın bina edildiği iki direk olmaları asla kabil değildir.** Bir kendine bak!.. Ne kadar zayıfsın ve âcizsin. Bir mikrop vücuduna girer ve seni hasta eder, bazen de yerle bir eder. Bu hâlinle kendini nasıl ölümsüz zannediyorsun?

Bak, senin vücudun **demirden ve taştan değildir. Bilakis etten, kandan ve kemiktendir.** Gerçi demirden bile olsaydın, demirin de bir ömrü var; o dahi ölüyor ve fenaya gidiyor. Demir dahi kendini zevalden kurtaramazken, ey nefsim, sen kendini ölüm ve zevalden nasıl kurtaracaksın?

Sen öyle **mütehalif maddelerden mürekkepsin ki az günlerde tevafuk etmişler; her an ayrılma tarafı üzeredirler.** Bir bakarsın toprağın üstündesin, bir bakarsın altındasın. Ve altına girdiğinde bir daha da üstüne çıkamazsın.

Öyleyse gel, vakit varken aklını başına al. Tövbe et, nedamet et.

Hem madem her gelecek yakındır ve ölüm dahi gelecektir, o hâlde şimdiden kendini ölmüş bil ve buna göre amel et...”

Ben nefsimle bir parça konuştum. Bu konuşmayı okuduğumuz bölümün mütalaası kabul edin. Sizler de nefsinizle böyle konuşun. Hatta bu konuşmayı her gün yapın ve bu dersi bir vird-i zeban edin.

Şunu sakın unutmayın: Eğer kemal bulmak, nefsimizi tezkiye etmek, güzelleşmek, bu kazanda pişmek ve insan-ı kâmil olmak istiyorsak, Risale-i Nurları nefsimizi muhatap kabul ederek okumalı ve gücümüz nispetinde amel etmeye çalışmalıyız. Hakiki okuma, Üstadımızın Fütûhu'l-Gayb'ı okuduğu usulle okumadır. Risale-i Nurlar mutlaka bu metotla okunmalıdır.

لكل واحدٍ bütünü saadetler كل السعادات Rabbim birdir ربّي واحدٍ üçüncü الثالث herkesin

هو التسليم لرب واحد bir Rabb-i Vahid'e teslim olmaktır.

Üçüncü: Rabbim birdir. Herkesin bütün saadetleri bir Rabb-i Vahid'e teslim olmaktır (teslim olmaya bağlıdır).

İzah: Mesut olmak isteyen, bir Rabb-i Vahid'e teslim olsun; Ona abd ve kul olsun... Ona teslim olan, zindanda da olsa mesuttur, bahtiyardır. Onu tanımayan ve iman ile teslim olmayan ise sarayda da olsa zindandadır.

Ben Őu sözü ck seviyorum: Ya Rabbi! Senden baŐka hićbir Őeyi olmayan ben, senden baŐka her Őeyi olana acırım.

Evet, insan Allah'ı tanımasa ve Ona teslim olmasa, dünyanın sultanı da olsa kać para eder ve saltanatı onu ne kadar mesut eder?

— Peki, niye mesut etmez?

Üstadımız Şöyle cevap veriyor:

من مجموع birbiriyle cekiŐen rablere إلى الأرباب المتشاكسين muhtać olur لا حتاć yoxsa و إلا
چnk insanın إذ للجامعة الإنسان cnk insanın الكائنات (o rabler) kâinatın tamamından olduću hâlde
bütün eŐyaya إلى كل الأشياء onun ihtiyaćları vardır له احتياجات cmiiyetinden dolayı
و علاقات معها ve o ihtiyaćlarla birlikte alakaları.

Yoksa kâinatın tamamından olup birbiriyle cekiŐen rablere muhtać olur. Cnk insanın cmiiyetinden dolayı, onun bütün eŐyaya ihtiyaćları ve o ihtiyaćlarla birlikte alakaları vardır.

İzah: Allah'ı rab olarak kabul etmeyenler ck rablere muhtać olurlar. Cnk insanın bütün eŐyaya ihtiyacı ve alakası vardır. Mesela:

- Güneşe ihtiyacı var.
- Havaya ihtiyacı var.
- Buluta ihtiyacı var.
- Topraća, aćaca, meyveye, sebzeye ihtiyacı var.
- Bal ićin arıya, yumurta ićin tavuća, süt ićin ineće ihtiyacı var. Ve hakeza...

İnsanın ihtiyacı saymakla bitmez. Hayal nereye gitse, oradan bir ihtiyaćla döner.

— Peki, insanın, bu ihtiyaćlarını karŐılayabilecek bir sermayesi ve kudreti var mı?

Hayır, yok. Ećer Allah'a iman eder ve teslim olursa, bütün bu ihtiyaćlarını Allah'tan ister, Allah'tan bekler, Allah'a dayanır, Allah'a tevekkül eder; Allah da duasına icabet edip her matlubunu ona ihsan eder.

— Peki, Allah'ı tanımıyorsa ne yapacak?

İŐte bu durumda sebepleri rab kabul edecek. Her sebebin önünde dilenci gibi ećilecek.

— Yumurtayı tavuktan isteyecek.

- Balı arıdan dilenecek.
- Süt için ineğin gözüne bakacak.
- İpek için bir böceğin kapısını çalacak.
- Buluta yalvaracak, güneşe dilenci olacak, esbaba kul ve köle olacak...

İşe bu durumda pek çok vehmî rablere muhtaç olacak. Yani her bir sebep onun için bir rab hükmünde olup, sebepler adedince rablere muhtaç olacak.

Çünkü insanın -câmiyeti itibarıyla- bütün eşyaya ihtiyacı ve alakası vardır. Bahçesindeki çiçekten tutun güneşe kadar, her bir eşyaya bakan bir yüzü ve ondan gelen bir menfaati vardır. Eğer insan esbabı rahmet-i İlahiyenin bir perdesi bilmezse, onları rab bilir; önlerinde eğilir, âdeta bir dilenci olur.

Bütün saadetlerin bir Rabb-i Vahid'e teslim olma şartına bağlı olmasının ikinci sebebi şudur:

شعوريا ve teallümleri (kederlenmeleri) ve teessürleri (etkilenmeleri) vardır وتأثرات

حالة bu فهذه onlardan her birine بكل منها şuurî ve gayr-ı şuurî olarak وغير شعوري

جهنمية cehennemî bir hâlettir.

Ve insanın, o ihtiyaç ve alakalardan her birine karşı, şuurî ve gayr-ı şuurî olarak teallümleri ve teessürleri vardır. Bu ise cehennemî bir hâlettir.

İzah: İnsanın bütün eşyaya karşı bir ihtiyacı ve alakası; bir de bunun yanında muhabbeti ve şefkati vardır. Bu muhabbet ve şefkatten de elem ve teessür çıkar. Çünkü sevdiği eşya zevale gider, muhabbet beslediği şeyler bela ve sıkıntı içinde yuvarlanır. İnsanın gücü ne onları zevalden kurtarmaya ne de onlara isabet eden musibeti kaldırmaya yeter.

- İnsan yaralı bir kuş görse mahzun olur.
- Annesini kaybeden bir yavru görse ağlayası gelir.
- Bir canavarın saldırısına maruz masum bir hayvan görse ona üzülür.
- Bir balina karaya vursa, onu kurtarmak için her çareye başvurur. Ve hakeza...

İnsan mahlukatı böyle sever lakin onlardan hiçbir belayı ve sıkıntıyı kaldıramaz. Bu sebeple de şefkati ve muhabbeti ateş olup onu yakar. İşte bu hâl **cehennemî bir hâlettir.**

bu كل هذه الأرباب الموهومة o ki الذي bir Rabb-i Vahid'in marifeti فمعرفةً الرب الواحد
mevhum rablerin hepsi حجابٌ رقيقٌ ince bir perdedir على يد قدرته onun yed-i kudretine
هي حالةً فردوسيةً دنيويةً dünyaya ait firdevsî bir hâlettir.

Bu mevhum rablerin hepsi yed-i kudretine ince bir perde olan bir Rabb-i Vahid'in marifeti (yani bir Rabb-i Vahid'i bilmek) dünyaya ait firdevsî bir hâlettir.

İzah: Her şeyi Allah'ın kudretine teslim eden, bütün hayırları ve şerleri Ondan bilen, esbabı kudret-i İlahiyenin ince bir perdesi kabul eden, zerrattan seyyarata kadar her şeyi yed-i kudrete teslim eden, cennet gibi bir hayat yaşar. Hiçbir şeyin karşısında titremez ve hiç kimseye dilencilik etmez.

Mütalaasını yaptığımız bu hakikatler Risale-i Nurların pek çok yerinde geçmektedir. Misal olarak Yirminci Mektup'tan şu kısmı kaydetmek istiyorum. Mütalaasını yaptığımız bölümün bir şerhi olarak okuyalım:

“ وَحَدَهُ (Allah birdir) Şu kelimedede şifalı, saadetli bir müjde vardır. Şöyle ki:

Kâinatın ekser envayıyla alakadar ve o alakadarlık yüzünden perişan ve keşmekeş içinde boğulmak derecesine gelen ruh-u beşer ve kalb-i insan وَحَدَهُ kelimesinde bir melce, bir halaskâr bulur ki onu bütün o keşmekeşten, o perişanîyetten kurtarır. Yani وَحَدَهُ manen der:

Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temellük edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme. Çünkü Sultan-ı kâinat birdir. Her şeyin anahtarı Onun yanında, her şeyin dizgini Onun elindedir. Her şey Onun emriyle halledilir. Onu bulsan her matlubunu buldun; hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun...” (20. Mektup)

Üçüncü kelimde geçen hakikatlerin derinlemesine tefekkürünü ve hakikati kalbe, ruha ve latifelere işletme işini sizlere havale ediyorum. Bir kenara çekilin. Boynunuzu bükün, gözlerinizi kapayın, edep içinde bir hâl ile şu maddeleri düşünün:

1. Rabbim birdir. Bütün esbab sadece bir perde-i rahmet ve kudrettir.
2. Saadetim Allah'a olan teslimiyetime bağlıdır. Peki, ben Allah'a ne kadar teslim olabildim?
3. Eğer Allah'a teslim olmazsam esbaba kul ve köle olurum. Onlara dilenci gibi yalvarır ve onlardan medet beklerim. Bu nasıl bir zillettir!

4. Yine Allah'a teslim olmazsam bendeki şefkat ve muhabbet beni ateş gibi yakar. Bu cehennemî hâletten kurtulmanın tek yolu eşyayı Allah'ın yed-i kudretine teslim etmektir.

5. Bir Rabb-i Vâhid'e teslim olmak firdevsî bir vaziyettir.

Metinden çıkaracağınız bunlar gibi maddeleri teker teker tefekkür edin. Mezkûr hakikatleri bir merhem bilip manevi yaralarınızın üzerine sürün. Yaraların iyileşmesinden hasıl olan manevi lezzeti hissedin ve bu zevk ile sarhoş olun...

الرابع dördüncü **إِنَّ أَنَا** şüphesiz ene **نقطة سوداء** siyah bir noktadır **وواحد قياسي** ve bir vahid-i kıyasîdir **خطوط الصنعة الشعورية** başı üzerinde sarılmış sanat-ı **أقرب إليه منه** ona şuurîyenin çizgileri **تشاهد فيها** o çizgilerde görülür **أنّ مالكة** onun maliki **أقرب إليه منه** ondan daha yakındır **سيجيء تفصيل هذه الجملة** bu cümlelerin tafsili gelecek **في خاتمة الباب** **الأول** birinci babın hatimesinde.

Dördüncü: Şüphesiz ene siyah bir noktadır ve bir vahid-i kıyasîdir. Başı üzerinde sanat-ı şuurîyenin çizgileri sarılmıştır. O çizgilerde onun malikinin ona ondan daha yakın olduğu görülür. Bu cümlelerin tafsili birinci babın hatimesinde gelecektir.

İzah: “Ene”nin **siyah bir nokta** olması şu manalara gelebilir:

1. Bazen siyah kalemle bir yere nokta koyulup, “Buraya kadar olan benimdir.” denilir. Siyah nokta burada malikiyetin sınırı belirler. Aynen bunun gibi, ene de böyle siyah bir noktadır. Mevhum malikiyetiyle “Buraya kadar olan benim, bundan sonrası Allah’ındır.” der. Bu sözülle de siyah bir nokta gibi olup Allah’ın malikiyetine bir had çizer.
2. Enenin siyah nokta olması tehlikesine işaret olabilir. Zira enenin mahiyeti bilinmezse sahibini bir Firavun yapar.
3. Siyah nokta olması kapalı olmaktan teşbih de olabilir. Yani mahiyeti tam bilinmediğinden siyah bir nokta gibidir.

Üstadımız ene hakkında **“Bir vahid-i kıyasîdir.”** dedi. Vahid-i kıyasî: Bir şeyin miktarını ve diğer hususiyetlerini ölçmek için tayin edilen miktardır. Mesela uzunluğun vahid-i kıyasîsi metredir. Ene de Allah’ın isim ve sıfatları için bir vahid-i kıyasî olmuştur.

Yine Üstadımız ene hakkında, **“Başı üzerinde sanat-ı şuurîyenin çizgileri sarılmıştır.”** dedi. Bunun manası -Allahu a’lem- şudur:

İnsanın bir kısım sanatı, iradesine ve şuuruna bağlıdır. Bir kısmı ise iradeye ve şuura taalluk etmez; bizzat irade-i külliye tarafından yaratılır. Mesela insanın azaları ve bu azaların

işleyişleri, insanın iradesine ve şuuruna taalluk etmez. Bunlara insanın vücudunda işleyen gayr-ı şuurî sanatlar olarak bakabiliriz.

Bir de insanın iradesine ve şuuruna taalluk eden fiiller ve sanatlar vardır. Mesela insan okur, yazar, bisiklete biner, bina inşa eder ve hakeza... Bunlar da insana ait sanat-ı şuurîyedir.

İşte insana ait olan ve insanın şuurunun taalluk ettiği bu sanatların çizgileri sanki enenin başı üzerinde sarılmıştır. Yani ene bu sanatlarda kendisini malik ve sahip biliyor. Mevhum bir malikiyeti ve zannî bir rububiyeti var. Bu mevhum malikiyet ve zannî rububiyet de Allah'ın isim ve sıfatlarını fehmetmesi için ona verilmiş...

"Ene" bahsini daha önce işlemiştik. Üstadımız orada şöyle demişti:

“Şüphesiz ben kendi kendime malik değilim. Şüphesiz malikim, celal ve ikram sahibi olan Mâlikü'l-mülk'tür. Malikimin sıfatlarını mukayeseye anlamak için kendimi malik zannettim. Ve mevhum olan mütenahi ile (yani vehmimin ürünü olan sonlu ve sınırlı malikiyetle) mütenahi olmayanı (sonsuz ve sınırsız olan Allah'ı) anladım. Sabah geldi, hayalî lamba söndü.”

Bu metnin mütalaasını yaparken "ene"den bahsetmiş ve izahını yapmıştık. Makam münasebetiyle, önce aynı mütalaayı tekrar edelim, sonra da üzerine biraz koyalım:

İnsan, sonsuz ve sınırsız olan bir şeyi kavrayamaz ve mahiyetini anlayamaz. Mesela balığa sormuşlar:

— Sen denizi hiç gördün mü?

Balık cevap vermiş:

— Yıllardır onu ararım ama hâlâ bulamadım.

Evet, balık denizdedir ama ondan gafildir. Buna “şiddet-i zuhur” denir. Denizin, balığın üzerindeki şiddet-i zuhurundan dolayı balık denizi bilmez ve mahiyetini kavrayamaz.

Yine mesela güneşi sema kadar büyütsek ve gökyüzüne baktığımızda güneşten başka bir şey görmesek, bu durumda, güneşin varlığını bilemeyiz. Zira sınırsız ve sonsuz olan bir şeyin varlığı bilinemez.

Aynı şey Allahu Teâlâ'nın isim ve sıfatları için de geçerlidir. Allah'ın sıfatları sonsuz ve sınırsız olduğu için insan bunları bilemez ve mahiyetini kavrayamaz. İşte burada devreye “ene” girer. “Ene” uluhiyet sıfatlarını fehmetmek üzere bir vâhid-i kıyasî vazifesini görür. Şöyle ki:

Mesela bir ev yapan kimse der ki:

— Bu ev benim; evi ben yaptım. Kâinat evi ise Allah'ındır; kâinatı Allah yarattı.

Bu, vehmî bir çizgidir. Zira ev de kendisi de Allah'ın mülküdür. Zaten bu vehmî çizgiyi de sahiplik iddiası için çizmemiştir. Bu vehmî çizgiyi çizmesinin sebebi, Allah'ın isim ve sıfatlarını keşfetmektir. Ne zaman ki Allah'ın sıfatlarını keşfeder, meseleyi anlar; sonra bu mevhum haddi bozup her şeyi Allah'a teslim eder. Şöyle ki:

Evi yapan ilk önce şöyle düşünmeye başlar:

– Ben bu evi irademle yaptım. Evi yapmak istedim ve evin varlığını yokluğuna tercih ettim. Eğer irade sahibi olmasaydım bu ev olmazdı. Demek, Allah'ın da bir iradesi var. Allahu Teâlâ bu kayıtsız iradesiyle kâinat evinin varlığını yokluğuna tercih etmiş ve âlemi halk etmiş.

– Yine ben bu evi kudretimle yaptım. Eğer kuvvetim olmasaydı -mesela felçli olsaydım- evi yapamazdım. Demek, Allahu Teâlâ'nın da bir kudreti var. Bu sınırsız kudretiyle kâinat evini yaratmış ve bizler için bir mesken yapmış.

– Yine ben bu evi ilmimle yaptım. Eğer mimarlık ve mühendislik ilimlerine vakıf olmasaydım bu evi yapamazdım. Demek, Allah'ın da bir ilmi var. Bu sınırsız ilmi ile kâinatı yaratmış. Eğer Allah'ın böyle sonsuz bir ilmi olmasaydı bu kâinat evi de olmazdı.

– Yine ben bu evi yaparken yaptığım işi görüyordum. Eğer âmâ olsaydım ve göremeseydim bu evi yapamazdım. Demek, Allah'ın da -mahiyetini bilemediğimiz- bir görmesi var yani Allah basirdir. Eğer basir olmasaydı şu âlemi böyle mükemmel icat edemez ve intizamla idare edemezdi.

— Yine ben bu evi hikmetimle süsledim. Hikmet sahibi olmam sayesinde tanziminde hep menfaatlere riayet ettim. O hâlde bu kâinat evinin maliki de nihayetsiz hikmet sahibi olmalıdır. Çünkü şu kâinat evinin her bir taşına binler hikmet dercedilmiş.

— Bütün bu saydığım sıfatlardan önce ben hayat sahibiyim. Eğer hayatım olmasaydı ne kudretim olurdu, ne ilmim olurdu, ne iradem olurdu ne de bu ev olurdu. O hâlde kâinat evinin sahibi olan Allah da hayydir, bakidir, ezelîdir ve ebedîdir.

Sizler Allahu Teâlâ'nın diğer sıfatlarını bunlara kıyas edin...

İşte insan “ene”yi bir vâhid-i kıyasî yaparak Allah'ın isim ve sıfatlarını böyle keşfeder. En sonunda da şöyle der:

— Ya Rabbi! Ben de senin mülkünüm, evim de senin mülkündür. Ben vehmî bir had çizip kendimi hayalî bir surette evin sahibi kabul ettim ki seni tanıyayım; senin isim ve sıfatlarını keşfedeyim. Şimdi seni bir derece tanıdım, isim ve sıfatlarını keşfettim; bu vehmî haddi de şu an itibarıyla yok ettim. Her şey senindir ve senin mülkündür.

Sözün özü: İnsan kendisindeki “ene”yle ve malikiyet duygusuyla Allah'ın sınırsız ve her şeyi kuşatan isim ve sıfatlarına vehmî bir had çizer. “Buraya kadar benim, bundan sonrası Allah'ındır.” der. Sonra kendi vehmî malikiyetiyle Cenab-ı Hakk'ın hakiki malikiyetini keşfeder

ve Allah'ın isim ve sıfatlarını tanır. Bu keşfi bitirdikten sonra da vehmî malikiyetini yırtar atar; nefsinin ve her şeyi yed-i kudrete teslim eder.

Bu mütalaayı daha önce yapmıştık. Şimdi üzerine biraz koyalım:

Ben bu "ene"yi vahid-i kıyasî yaparak Cenab-ı Hakk'ın çok şununatını keşfettim. Misal olsun diye bir kaçını zikrederim:

Benim bir kızım var. (Allah onu hidayet üzere yaşatsın.) Kızım çocuk yaşta iken ona bazen çikolata gibi bir şeyler getirirdim. Eğer eve geldiğimde uyuyorsa getirdiğim şeyi saklar ve ona kendim vermek isterdim. Getirdiğim şeyi benden bilmesini ve aldıktan sonra da bana sarılıp "Babacım..." demesini isterdim.

Sonra "ene"nin bir tezahürü olan bu hâlimi bir vahid-i kıyasî yaparak kendi kendime şöyle dedim:

— Çikolata gibi en küçük bir şeyin kendimden bilinmesini istiyor, teşekkürün bana yapılmasını arzu ediyor ve kızımın o hediyeyi başkasından bilmesine razı olmuyorum. Peki, şu kâinatın sahibi olan Allahu Teâlâ, nimetlerinin başkasından bilinmesine ve şükürün onlara yapılmasına hiç razı olur mu? Demek, şirkin Cenab-ı Hak katında bu kadar şirkin olmasının sebebi budur!..

Bu tahlili yaptıktan -yani ene ile bir sıfat-ı ilahiyeyi keşfettikten sonra- kızıma getirdiğim şeyi de Allah'a teslim ediyor ve diyordum ki: Kızım, sen de ben de bu hediye de Allah'ın mülküyüz. Başımın üstünde Allah'ın rahmet elini gör ve bu hediyeyi benden değil o elden al. Şükürü de bana değil Ona yap...

Başka bir misal:

Annem (Allah ona rahmet etsin) yaptığı yemeğin takdir edilmesini çok sever; eğer kimse "Ne güzel olmuş, eline sağlık, maşallah..." demezse, kendi kendine "Hımm, ne güzel olmuş, elime sağlık." derdi.

Ben "ene"yi vahid-i kıyasî yaparak şöyle düşündüm:

— Annem yaptığı yemeğin ve işinin takdir edilmesini, "Maşallah, ne güzel olmuş..." denilmesini istiyor. Demek işin sahibi, yaptığı işin takdirini arzu ediyor ve takdir hoşuna gidiyor. Aynen bunun gibi, Allahu Teâlâ da sanat eserlerine ve nimetlerine karşı bizden takdir ve istihsan istiyor. Nimetini ve sanatını takdir eden kullarını seviyor ve onlara daha çok ihsan etmek istiyor. Ve yine annem yemeğini beğenmeyenlere nasıl öfkeleniyorsa, Allahu Teâlâ da nimetini beğenmelere gazaplanmakta, sanatını tahkir edenlere -zatına layık bir şekilde- öfkelenmektedir...

Son bir misal daha vereyim:

Arsa sahibi bir arkadaşım bir gün şöyle dedi: Yandaki arsanın sahibi villasını yaparken benim arsama girmiş. Hemen şikâyetçi oldum. Bir metre bile girmesine izin vermem...

Onu dinlerken "ene"yi vahid-i kıyasî yaparak şöyle düşündüm:

— Mülk sahibi, mülküne bir metre bile girilmesine müsaade etmiyor. Diyor ki: "Burası benim, kimse mülkümü gasbedemez..." İnsan, mülkünün gasbına razı olmuyorsa, mülkün hakiki sahibi olan Allahu Teâlâ hiç mümkün müdür ki mülkünün esbaba ya da batıl mabutlara taksimine razı olsun? İnsan mülkün hakiki sahibi olmadığı, sadece emanetçi olduğu hâlde buna rıza göstermiyor. Peki, Allah buna hiç rıza gösterir mi? Ve mülkünü başkalarına taksim edenleri -yani şirk koşanları- hiç affeder mi?

Bu üç misal gibi, ben "ene"yi kullanarak Allah'ın birçok isim ve sıfatlarını keşfettim, şuunatına pencereler açtım. Herhâlde "ene"nin bu yönü, مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ "Nefsini bilen, Rabbini bilir." hakikatine bakıyor. Çünkü insan "ene"yi kullanarak kendini tanısa, Allah'ın şuunatına çok pencereler açar, isim ve sıfatlarını yakinen kavrar.

Üstad Hazretleri "ene"nin mahiyetini Otuzuncu Söz'de detaylı bir şekilde beyan etmiş. Dileyenler Otuzuncu Söz'ü okuyarak daha geniş malumat sahibi olabilirler.

الباب الأول

BİRİNCİ BAB

فِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

Lâ ilâhe illâllah hakkındadır

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمدُ لله ربِّ العالمينَ والصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

بِأَيِّ أَشْهَدُ بütün şahitleri ve meşhutları كَلَّ شَاهِدٍ وَمَشْهُودِ ben şahit tutuyorum أَشْهَدُ

şehadet ettiğime أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına.

Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet ettiğime bütün şahitleri ve meşhutları şahit tutuyorum.

İzah: “Şahitler kimler olabilir?” diye düşünürken şu ayet-i kerime gönlüme düştü:

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ

“Allah, melekler ve ilim sahipleri -adaleti kaim kılarak- Allah’tan başka hiçbir ilah olmadığına şahitlik ettiler.” (Âl-i İmran 18)

Bu ayet-i kerimenin beyanına göre şahitlerden murad: Allahu Teâlâ, melekler ve ilim sahipleridir. İlim sahipleri de evliya ve asfiyadan mürekkeptir.

Meşhut ise “görülen” demektir. Şu âlemdeki her bir mahluk meşhuttur.

Hülâsa: Üstad Hazretleri **“bütün şahitler”** diyerek Allahu Teâlâ’yı, melekleri ve ilim sahiplerini; **“bütün meşhutlar”** diyerek de bütün mahlukatı şehadetine şahit tuttu.

ودلّ على onun vücub-u vücuduna delalet ediyor **دلّ على وجوب وجوده** o Allah ki **الذي**

ve onun **وشهد على أنه واحدٌ أحد فرد صمد** ve evsaf-ı kemaline delalet ediyor **وأوصاف كماله**

Vahid, Ehad, Ferd ve Samed olduğuna şehadet ediyor **الشاهدُ الصادق المصدّق** sadık ve

musaddak (tasdik edilen) olan şahit **والبرهانُ الناطق المحقّق** ve nâtik ve muhakkak (kesin, ispat edilmiş) olan burhan.

O Allah ki onun vücub-u vücuduna ve evsaf-ı kemaline, sadık ve musaddak olan şahit ve nâtik ve muhakkak olan burhan delalet ediyor ve onun Vahid, Ehad, Ferd ve Samed olduğuna şehadet ediyor.

İzah: Bir cümleyi mütalaa etmek için önce ihata etmek gerekir. Şimdi, soru ve cevaplarla mezkûr cümleyi ihata edelim:

— Allah’ı tarif et.

Allah **Vacibu'l-vücud'dur, evsaf-ı kemaliye ile muttasıftır; Vahid'dir, Ehad'dır, Ferd'dir, Samed'dir.**

— Allah’ın **vücub-u vücuduna, evsaf-ı kemaliye ile muttasıf olduğuna ve Vahid, Ehad, Ferd, Samed olduğuna** delinin nedir?

Hazreti Muhammed (a.s.m.) delilimdir.

— Hazreti Muhammed (a.s.m.) kimdir?

Hazreti Muhammed (a.s.m.) Allah’ın vücub-u vücuduna, evsaf-ı kemaliyesine ve Vahid, Ehad, Ferd, Samed olduğuna **sadık ve musaddak bir şahit, nâtik ve muhakkak bir burhandır.**

Şimdi de cümleyi anladığımız şekliyle ifade etmeye çalışalım:

— Hz. Muhammed (a.s.m.) Allah'ın vücub-u vücuduna ve evsaf-ı kemaliyesine delalet ediyor ve aynı zamanda Vahid, Ehad, Ferd ve Samed olduğuna şehadet ediyor. Bu meselede sadık ve musaddak bir şahit, nâtik ve muhakkak bir burhandır.

Mütalaanın birinci basamağını geçtik: Cümleyi parçaladık, bir orasından bir burasından bakıp ihata ettik ve anladığımızı ifade ettik. Artık mütalaaya geçebiliriz:

İlk önce "**vücub-u vücud**" kavramı üzerinde duralım:

"Vücub-u vücud" demek, "varlığının vacip olması" demektir. Varlığı vacip olana da "vacibu'l-vücud" denir. Biz meseleyi "vacibu'l-vücud" üzerinden izah edelim:

Yokluğu da bir vücut mertebesi kabul ettiğimizde vücut mertebeleri üçe ayrılır:

1. Vacibu'l-vücud: Varlığı lazım ve vacip olan.
2. Mümkünü'l-vücud: Varlığı ve yokluğu eşit olan.
3. Mümteni: Varlığı imkânsız olan.

Bir kitabı düşündüğümüzde, bu kitabın kendisi mümkünü'l-vücuttur. Varlığı ve yokluğu müsavidir. Var olabilmesi için bir irade sahibinin tercihinin ihtiyacı vardır. Bir kâtip varlığını yokluğuna tercih ettiğinde var olur, onu yırttığında yok olur.

Kitabın varlık mertebesi mümkünü'l-vücud iken, kâtibinin varlık mertebesi -mecazi anlamda- vacibu'l-vücuttur. Kâtip olmadan kitabın varlığı izah edilemez.

Mümteni ise kitabın kâtipsiz olmasıdır.

Bir misalle daha meseleyi pekiştirelim:

Bir masayı düşünsek, masanın varlığı mümkünü'l-vücuttur. Ustasının varlığı -mecazi anlamda- vacibu'l-vücuttur. Masanın ustasız olması ise mümtenidir.

Şu kâinatı esas aldığımızda, kâinatın ve içindeki eşyanın vücut mertebesi mümkünü'l-vücuttur. Olabilirdi veya olmayabilirdi, olması tercih edildi ve oldu. Varlığı için başka bir sebebe muhtaç; kendi kendine var olamıyor. Bu sebeple, kâinat mümkünü'l-vücuttur.

Her mümkünü'l-vücud bir vacibu'l-vücudu iktiza eder. İşte Allah vacibu'l-vücuttur. Kâinatın varlığını yokluğuna tercih etmiş ve içindeki eşyayla birlikte âlemi halk etmiştir.

Şu âlemin yaratıcısının olmaması ise mümtenidir.

Mevcudat vücuduyla, Vacibü'l-vücud'un vücub-u vücuduna şehadet eder. Yani mümkünü'l-vücud olan varlıklar, varlıklarının yokluklarına tercih edilip yoktan yaratılmalarıyla ve daha

birçok cihetle, vacibü'l-vücud olan Allah'ın vücub-u vücuduna yani varlığının vacip olduğuna şahadet eder.

Peygamberimiz (a.s.m.) da Allah'ın vücub-u vücuduna delalet ediyor.

— Başka neye delalet ediyor?

Allah'ın **evsaf-ı kemaliyesine** delalet ediyor.

— Daha başka neye şahadet ediyor?

Allah'ın **Vahid, Ehad, Ferd, Samed olduğuna** şahadet ediyor. Bütün bunlara kâinat şahadet ettiği gibi, Peygamberimiz (a.s.m.) da şahadet ediyor.

Üstad Hazretleri, Peygamberimiz (a.s.m.) hakkında "**sadık ve musaddak bir şahit**"tir buyurdu. **Sadık olması**, her daim doğruyu söyleyip asla yalana tenezzül etmemesidir. Ondan daha sadık, daha doğru sözlü bir insan yoktur. Bütün hayatı sıdkına şahittir. Değil dost, düşman dahi onun sıdkını ve doğru sözlülüğünü tasdik etmiştir.

Musaddak olması ise tasdik edilmiş olmasıdır. Başta Allahu Teâlâ, mucizelerinin lisanıyla onu tasdik etmiş; sonra da bütün evliyanın ve asfiyanın tasdikine mazhar olmuştur.

İşte böyle sadık ve musaddak bir zat mezkûr hakikatlere şahit olmuştur. Artık onun sözünden ve haber verdiği hakikatlerden şüphe edilir mi?

Peygamberimiz (a.s.m.)'in "**nâtık ve muhakkak bir burhan**" olmasının manası da şudur:

Burhan delil demektir. Burhan-ı nâtık "konuşan delil" demektir. Şu âlemdeki her bir varlık Allah'ın **vücub-u vücuduna, evsaf-ı kemaliyesine ve Vahid, Ehad, Ferd, Samed olduğuna** bir delildir. Lakin hepsi lisan-ı hâl ile konuşur. Efendimiz (a.s.m.) ise sadece lisan-ı hâl ile değil, aynı zamanda lisan-ı kâl ile de bu hakikatleri ilan ve ispat etmiştir. Bu sebeple de **burhan-ı nâtık** (konuşan bir delil) olmuştur.

Aynı zamanda "**muhakkak**"tır. Muhakkak: Doğruluğu ispat edilmiş, kesin, mutlak, kuşkusuz, su götürmez, makbul manalarına gelir. Bu manaların her biriyle Peygamberimiz (a.s.m.) "**muhakkak bir burhan**"dır.

Mütalaamızı burada tamamlayalım. Önce cümleyi evirdik, çevirdik, parçaladık ve iyice ihata ettik; sonra da cümledeki noktalar üzerinde durduk.

— Peki, iş bitti mi?

Hayır. Şimdi biraz da boynumuzu büküp gözümüzü kapayıp bu hakikatleri tefekkür etmeli; manayı kalbe, akla, ruha ve latifelere iyice yedirmeliyiz.

Derse tam noktayı koyacaktım ki gönlümden bir tefekkür örneği yapmak geldi. Belki size bir numune olur diye başlıyorum:

Şeytanı karşıma aldım. Onunla konuşuyorum:

Şeytan der:

— Gözünü kapamış ne yapıyorsun böyle? Deli mi oldun divane mi?

Fakir:

— Yoo, ne deliyim, ne de divane... Allah'ın vücub-u vücudunu, evsaf-ı kemaliyesini ve Vahid, Ehad, Ferd, Samed olduğunu düşünüyorum.

Şeytan:

— Bunlara delilin var mıdır?

Fakir:

— Delilim hadsizdir. Bütün kâinat baştan sona delildir.

Şeytan:

— Tekini söyle de duyalım.

Fakir:

— Hz. Muhammed (a.s.m.)'dir. O bu hakikate sadık ve musaddak bir şahit, nâtık ve muhakkak bir burhandır. Eğer kâinatın şهادetini duyamıyorsan kulağını ona ver, onu dinle.

Şeytan:

— Peki, ben onun peygamber olduğunu ve doğru söylediğini nereden bileyim?

Münazaranın devamını sizlerin fehmine havale ediyorum...

Üstad Hazretleri, Peygamberimiz (a.s.m.)'ın sıfatlarını saymaya şöyle devam ediyor:

الحامل لسر إجماعهم وتصديقهم سيّد الأنبياء والمرسلين onların icmalarının ve tasdiklerinin sırrına hamildir وإمام الأئمة والعلماء المتقين ve evliyanın ve muttaki ulemanın imamıdır الحاي لسر اتفاقهم وتحققهم onların ittifakının ve tahkiklerinin sırrına havidir.

Enbiya ve mürselînin efendisidir; onların icma ve tasdiklerinin sırrına hamildir. Ve evliyanın ve muttaki ulemanın imamıdır; onların ittifak ve tahkiklerinin sırrına havidir.

İzah: Katre Risalesi Allah'ın vücub-u vücudunu ve vahdaniyetini ispat eden bir eserdir. Üstad Hazretleri, Allah'ın varlığına birinci delil olarak Peygamberimiz (a.s.m.)'i gösterdi.

Peygamberimiz (a.s.m.) Allah'ın varlığına delil olarak gösterildiğinde onun da risaletini ispat etmek iktiza etti. Zira risaleti ispat edilmezse Allah'ın varlığına olan delaleti ve şahadeti askıda kalır. İşte bu sebeple Üstad Hazretleri, Peygamberimiz (a.s.m.)'in risaletini ispata girişti. Mezkûr beyan ve metnin devamında gelecek cümleler bu iktiza sebebiyle yazıldı.

Şimdi, metnin mütalaasını yapalım:

Üstad Hazretleri, Peygamberimiz (a.s.m.)'ı iki sıfatla vafetti:

1. Enbiya ve mürselînin efendisi olup, onların icma ve tasdiklerinin sırrına hamil olması.
2. Evliya ve muttaki ulemanın imamı olup, onların ittifak ve tahkiklerinin sırrına havi olması.

Önce birinci maddenin mütalaasını yapalım:

Peygamberimiz (a.s.m.)'in risaleti hususunda diğer peygamberlerin icma ve tasdikleri vardır. Bu icma ve tasdik de iki şekildedir:

1. Lisan-ı kâl ile yapılan tasdik: Bir kısım peygamber, Efendimiz (a.s.m.)'in geleceğini haber vermiş ve bunu müjdelemiştir. Üstadımız bu konuyu detaylı bir şekilde 19. Mektup'un 16. İşaretinde işlemiş. Birkaç misalini nakledelim:

Hz. İsa şöyle demiş:

— Ben gideceğim, ta dünyanın reisi gelsin.

Yine demiş ki:

— Birisi gelecek, bana ihtiyaç kalmayacak. Ben onun bir mukaddimesiyim ve müjdecisiyim.

Yine İncil'de şöyle geçiyor:

— Ben gidiyorum, ta size Faraklit gelsin. Yani Ahmed gelsin.

Yine İncil'de şöyle geçiyor:

— Ben Rabbinden hakkı batıldan ayırt eden bir peygamberi istiyorum ki ebede kadar sizinle bulunsun.

Semavi kitaplarda geçen bütün sözleri nakletsek ders çok uzun kaçar. Bu sebeple dört örnekle iktifa ediyoruz. 19. Mektup'un 16. İşaretinde bu meselenin çok misalleri var. Dileyenler bu kısmı okuyabilir.

2. Lisan-ı hâl ile tasdik: Diğer peygamberler her neyi dava etmiş ve ümmetlerine her neyi nasihat etmişse, Peygamberimiz (a.s.m.) da aynı şeyi dava etmiş ve ümmetine aynı şeyleri nasihat etmiştir. İşte bu benzerlik, Peygamberlerin risalet-i Ahmediye (a.s.m.)'i lisan-ı hâl ile tasdikleridir.

Bu mesele Şuaat'ta şöyle geçiyor:

“Enbiyaya ‘nebi’ dedirtmiş ve nübüvvetlerine medar olmuş olan esaslar ki:

- Her bir nebi, iddia-yı nübüvvet ve mucizeyi izhar
- Ve düstur-u hareketi, hukukullah ve hukuk-u ibadı muhafaza
- Ve terk-i menâfi-i şahsiyye
- Ve ümeme karşı keyfiyet-i muameleleri
- Ve ümmetin onlara karşı keyfiyet-i telakkisi
- Ve zatlarındaki sebab-i temayüz olan meziyyât gibi, medar-ı nübüvvet olan esaslar evlad-ı beşerin en ahir üstadı olan Muhammed-i Hâşimîde (a.s.m.) daha ekmele ve daha azheri bulunur.

Demek oluyor ki:

- Yakîni ifade eden nev-i vahiddeki istikra
- Hususan kıyas-ı hadsî-i hafî ianesiyle
- Ve kıyas-ül evleviyenin teyidiyle
- Mucizatlarının lisanıyla

Vahdet-i Sâni’in bir burhan-ı bâhiresi olan Muhammed’in (a.s.m.) sıdk-ı nübüvvetine şehadet ederler.” (Şuaat)

Netice: Peygamberimiz (a.s.m.) peygamberlerin hem lisan-ı hâl hem de lisan-ı kâl ile icma ve tasdiklerine mazhar olmuş, bununla da Seyyidü'l-enbiyâi ve'l-mürselin (enbiya ve mürselînin efendisi) ünvanını almıştır.

Üstadımız cümlelerin devamında şöyle demişti: **Ve evliyanın ve muttaki ulemanın imamıdır; onların ittifak ve tahkiklerinin sırrına havidir.**

Evet, Peygamberimiz (a.s.m.) evliya ve ulemanın ittifak ve tahkiklerine mazhar olmuş; bu mazhariyetle de onların imamı olmuştur.

Şunu bir düşünelim:

Mesela Şâh-ı Geylânî Hazretleri, Şâh-ı Nakşibendî Hazretleri, Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri ve ismini saymakla bitiremeyeceğimiz diğer evliya bizi nasıl cezbediyor!..

Yine İmam-ı Azam Hazretleri, İmam Şafiî Hazretleri, Ahmed İbni Hanbel ve İmam Malik Hazretleri, İmam Serahsî, Fahreddin er-Râzî ve ismini saymakla bitiremeyeceğimiz diğer âlimler bizi ne kadar çok etkiliyor!..

Şimdi bir de şunu düşünelim:

Bizi etkileyen bütün bu evliya ve ulemanın imamı Hz. Muhammed (a.s.m.)'dir. Hepsi onun rahlesinde yetişmiş ve onun dersiyile hakka vasil olmuştur. Bu evliya ve ulemadan birini bile inkâr etmek mümkün değilken, hepsinin imamı ve üstadı olan Hz. Muhammed (a.s.m.)'i inkâr etmek nasıl mümkün olur?

والمعجزات القاطعة المحققة المصدّقة **âyât-ı bâhire (açık ayetler) sahibidir** ذو الآيات الباهرة **ve muhakkak ve musaddak olan mucizat-ı kâtia (vukuu kesin olan mucizeler) sahibidir** والأخلاق العالية المكتملة **ve secaya-yı sâmiye (yüksek karakter) sahibidir** والسجايا السامية **ve mükemmel ve münezzehten olan ahlâk-ı âliye sahibidir** مهبط الوحي الرباني **vahy-i Rabbânînin indiği yerdir.**

Âyât-ı bâhire, muhakkak ve musaddak olan mucizat-ı kâtia, secaya-yı sâmiye ve mükemmel ve münezzehten olan ahlâk-ı âliye sahibidir. Vahy-i Rabbânînin indiği yerdir.

İzah: "Âyât-ı bâhire" ve "mucizat-ı kâtia" ile Peygamberimiz (a.s.m.)'a verilen mucizeler kastedilmiştir. Mucizeler hem âyât-ı bâhire hem de mucizat-ı kâtia'dır.

Üstadımız burada "âyât" lafzını "bâhire" ile "mucizat" lafzını da "kâtia" ile sıfatlandırmış. Başka yerlerde bunun tam tersini yapıyor ve "...yüzer mucizat-ı bâhirelerine ve âyât-ı kâtialarına istinaden..." diyerek "âyât"ı "kâtia" ile "mucizat"ı "bâhire" ile sıfatlandırıyor. Demek, bu sıfatların tahsisinde özel bir mana aramaya gerek yok; yerleri değişebilir.

— "Âyât-ı bâhire" ve "mucizat-ı kâtia" arasında hiçbir fark yok mudur?

Fark ifade şekline göredir. Mesela Peygamber Efendimiz (a.s.m.)'in, Ay'ı bir parmağının işaretleriyle ikiye yarmasından bahsediyor olalım. Bu durumda iki farklı ifade kullanabiliriz:

1. Peygamberimiz (a.s.m.)'in Ay'ı ikiye yarması, onun nübüvvetinin bir **âyet-i bâhiresi** yani apaçık bir ayetidir.
2. Ay'ın ikiye yarılması bir **mucize-i kâtia** yani mutlak surette vuku bulmuş bir mucizedir.

Gördüğümüz gibi, cümlenin kuruluş maksadına göre ifademiz değişiyor. Yine bütün mucizeleri esas alarak konuşsak iki farklı ifade kullanabiliriz:

1. Peygamberimiz (a.s.m.)'in gösterdiği mucizeler, onun nübüvvetinin **âyât-ı bâhiresi** yani apaçık ayetleri ve delilleridir.
2. Peygamberimiz (a.s.m.)'in gösterdiği bütün mucizeler **mucizat-ı kâtia**dır. Yani vukularında hiçbir şüphe olmayan mucizelerdir.

Herhâlde aradaki mana farkını anlamışsınızdır. Farkı bir daha tekrar edelim:

Mucizeleri Efendimiz (a.s.m.)'in risaletine delil yaparsak "**âyât-ı bâhire**" diyoruz. Yani bu mucizeler Peygamberimiz (a.s.m.)'in hakkaniyetine apaçık ayet ve delillerdir.

Eğer mucizelere vukua gelip gelmemesi cihetinden bakarsak "**mucizat-ı kâtia**" diyoruz. Yani bu mucizeler mutlak surette vukua gelmiştir, vukuundan şüphe edilemez.

O hâlde şöyle diyebiliriz: Peygamberimiz (a.s.m.)'in **mucizat-ı kâtiası** vardır ki bunlar risaletinin **âyât-ı bâhiresidir**.

Ayrıca Üstadımız mucizeleri "**muḥakkak**" ve "**musaddak**" lafızlarıyla da sıfatladı.

Muḥakkak: Doğruluğu ispat edilmiş, kesin, mutlak, kuşkusuz, su götürmez, makbul manalarına gelir. Mucizeler bu manaların her biriyle muḥakkaktır.

Musaddak ise: Tasdik edilmiş demektir. Mucizelerin tamamı ehl-i tahkik tarafından tasdik edilmiş ve bizlere mütevatir kuvvetinde ulaşmıştır.

On Dokuzuncu Mektup'ta bu mucizelerden yaklaşık 300 tanesi beyan edilmiş. Dileyenler bu cümlelerin şerhi olarak -en azından bir kısmını- okuyabilirler.

Bu makamda şu nokta üzerinde durmak istiyoruz:

Mucizeler Peygamberimiz (a.s.m.)'in nübüvvetini ispat eder. Ancak kâfirler bu mucizeleri inkâr ediyor. Bizler nasıl bir yol takip etsek de onları ikna veya ilzam etsek?

Mucizeleri inkâr eden bir ateiste şöyle diyebiliriz:

Sen okulda İlk Çağ, Orta Çağ ve Yeni Çağ gibi konuları okudun. Hatta hocaların sana Yontma Taş Devri'ni, Cilalı Taş Devri'ni anlattı. Eğer sen bunlara inanıyorsan, bir şeyi kabul etmek için ille de görmek gerekmediğini kabul etmişsindir. Öyle ya, sen ne Taş Devri'ni ne İlk Çağ'ı ne de diğer devirleri gördün... Ama bunlar hakkında anlatılan her şeyi kabul ediyorsun.

Hâlbuki kabul ettiğin bu bilgilerin hiçbirisi tevatür kuvvetinde değildir. Hatta birçoğu bulgulara dayanır ve kazılar sonunda ele geçen tahminî bilgilerdir. Sen bu bilgileri hiç sorgulamadan, gözünle görmüş gibi kabul ediyorsun. Bu bilgileri okurken, mucizeler hakkında söylediğin, "Gözümle görmedim öyleyse inanmam." sözünü hiç söylemiyorsun. Demek bir şeye inanmak için ille de gözle görme şartını aramıyorsun.

Madem gözle görme şartını aramıyorsun, o hâlde mucizelerin varlığını da kabul etmek zorundasın. Çünkü mucizelerin vukuu tevatür kuvvetiyle bize ulaşmıştır, tarihsel bilgilerde ise bu kuvvet yoktur.

O hâlde senin için yol ikidir:

– Ya tarihsel bilgileri kabul ettiğin gibi, mucizeleri de kabul edeceksin.

– Ya da gözünle görmediğin bütün olayları inkâr edip bugüne kadar kitaplardan öğrendiğin her şeyi yok sayacaksın.

Bunu yaparsan mucizeleri de inkâr edebilirsin. Yoksa birine inanıp diğerini inkâr etmek olmaz. Bu, kişinin kendisiyle çelişmesidir.

Şimdi, sen tarihsel bilgileri kabul ediyor musun? Elbette ediyorsun. Peki, durum böyle iken, mucizeleri niçin inkâr ediyorsun? Hem mucizeler tevatür kuvvetindedir. Tevatürde bir olaya şahit olan büyük bir topluluk vardır. Her biri bu olayı gördüğü şekliyle anlatır ve onlardan dinleyenler de bir başkasına anlatır; bir başkası bir başkasına derken, kim kimden dinlemişse, isimleri kaydedilerek, ta bize kadar ulaşır. Yalan söyleme ihtimali olmayan bu zatların sözlerine inanmayacaksın; Taş Devri’ni, Demir Devri’ni anlatan tarihçilerin sözüne inanacaksın. Bu nasıl bir muhakemedir?

Eğer bir ateistle konuşursak mucizeleri böyle kabul ettirebiliriz. Eğer bir Ehl-i kitapla konuşursak ona da şöyle diyebiliriz:

— Sen Hz. İsa’nın Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu nereden biliyorsun? Yani nereden biliyorsun ki o zat -hâşâ- yalancı ve hilekâr değildir?

Bu soruya karşı o şöyle der:

— Onun Allah tarafından gönderildiğini biliyorum, çünkü o zat mucizeler göstermiş. Mesela duasıyla ölüleri diriltmiş, hastaları iyileştirmiş ve daha bunlar gibi birçok mucizeler göstermiş.

Biz de onun bu sözüne karşı şöyle deriz:

— O hâlde sen tevatüre yani içinde yalan ihtimali olmayan ve kuvvetli bir cemaat tarafından nakledilen habere inanıyorsun. Zira biraz önce saydığın, Hz. İsa’dan zuhur eden mucizeleri sen görmedin ve o mucizelere bizzat şahit olmadın ama bu mucizelere inanıyorsun. Demek sen tevatür kuvvetindeki haberleri kabul ediyorsun.

Öyleyse Hz. Muhammed (a.s.m.)’in peygamberliğine de inanmak zorundasın. Zira onun elinde gözükken mucizeler de bize tevatür yoluyla gelmiş. Madem tevatüre inanıyorsun, o hâlde bu haberlere de inanmak zorundasın. Yok, eğer “Ben tevatüre inanmam.” dersen, bu durumda, Hz. İsa hakkında söyleyecek hiçbir sözün olamaz. Çünkü sen onun hiçbir mucizesini gözünle görmedin ve mucizeleri esnasında Hz. İsa’nın yanında değildin.

O hâlde senin için yol ikidir:

– Ya tevatürü inkâr eder ve “Gözümle görmediğime inanmam.” dersin. Bu durumda, Hz. İsa’yı da inkâr etmen gerekir.

– Ya da tevatürü delil kabul eder ve bu kabulün neticesi olarak Hz. İsa’nın mucizelerine inandığın gibi, Hz. Muhammed (a.s.m.)’in da mucizelerine inanırsın.

Üçüncü bir yol olan, tevatürü Hz. İsa hakkında kabul etmek, Hz. Muhammed (a.s.m.) hakkında ise kabul etmemek ancak kişinin kendisiyle çelişmesidir.

İşte mucizeyi inkâr eden bir Ehl-i kitaba böyle diyebiliriz.

Üstadımız cümlelerin devamında, Peygamberimiz (a.s.m.) hakkında: **"Secaya-yı sâmiye ve mükemmel ve münezzehten olan ahlâk-ı âliye sahibidir."** buyurdu.

"Secaya" kelimesi "seciye" lafzının çoğuludur. Seciye "ahlak" manasına da gelmektedir. Ancak mezkûr cümlede Peygamberimizin "ahlâk-ı âliye" sahibi olduğu ayrıca belirtildiğinden, buradaki seciyeyi "ahlak" ile değil de "karakter" ile izah etmek daha uygun olur. Yoksa "ahlak-ı âliye" ifadesi tekrara düşer. Gerçi tekrar da caizdir ve tekit için yapılabilir.

Karakter zaten bildiğimiz bir kelimedir. Bazı kişiler hakkında, "Çok karakterli." deriz. İşte bu söz ile neyi kastediyorsak, Peygamberimiz (a.s.m.) o şeyin zirvesinde bulunuyordu.

"Ahlak" lafzı, yaratmak ve yaradılış manasına gelen "hilkat" kökünden türemiştir. "Seciye, tabiat, huy" gibi manalara gelen "hulk" veya "huluk" kelimesinin çoğuludur.

"Halk" insanın gözle görülen, elle tutulan maddi varlığının yaradılışını; "huluk" da onun huy, tabiat ve davranış gibi manevi yaratılışını anlatmada kullanılmıştır. Bu ikinci kullanışın çoğulu "ahlak"tır.

Ahlakın konusu: Adalet, doğruluk, güvenilir olmak, kanaatkâr olmak, cömertlik, sabır, cesaret, vefa, takva gibi insanın imani yönünü ortaya koyan davranışlardır. Peygamberimiz (a.s.m.) bunların her birine zirve seviyede sahip idi.

Ayrıca şunu da unutmamak gerekir: İnsan güzel ahlakın bir kısmına sahip olabilir. Ancak güzel ahlakın her çeşidine sahip olmak ancak ehass-ı havassa mahsustur. Bir de her bir sığata zirve seviyede sahip olup, bu sıfatların birbirini nakzetmemesi neredeyse mümkün değildir.

Peygamberimiz (a.s.m.) ise ahlâk-ı âliyenin her bir sıfatına en yüksek seviyede sahipti. Bu da onun sıdkını ve doğruluğunu ispat eder.

Netice: Peygamberimiz (a.s.m.) âyât-ı bâhire, muhakkak ve musaddak olan mucizat-ı kâtia, secaya-yı sâmiye, mükemmel ve münezzehten olan ahlâk-ı âliye sahibidir. Ayrıca mehbit-i vahy-i İlahîdir. Yani İlahî vahiy ona inmiş ve vahye o mazhar olmuştur.

ervahın müşahidü arwah âlem-i gaybın ve melekûtun seyyarıdır سیارُ عالم الغیب والملکوت

müşahididir مرشد الجن والإنس ve meleklerin musahibidir ومُصاحبُ الملائكة cinnin ve insin mürşididir.

Âlem-i gaybın ve melekûtun seyyarı, ervahın müşahidi, meleklerin musahibi ve cin ve insin mürşididir.

İzah: Beş duyu organıyla idrak edilebilen âleme "âlem-i şehadet", beş duyu organıyla idrak edilemeyen âleme ise "âlem-i gayb" denir. Cennet, cehennem, âlem-i ervah, Arş, Kürsî gibi mekânlar âlem-i gayba ait mekânlardır.

Melekût "mülk" lafzının mübalağa sigasıdır. Bu kelime Kur'an'da şöyle geçmektedir:

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

“Onlar semavatın ve yeryüzünün melekûtuna bakmıyorlar mı?” (Araf 185)

"Semavatın melukûtu" ile Allah'ın azamet ve kibriyasına delalet eden Güneşler, Aylar, yıldızlar, galaksiler vs. kastedilmiştir. Üstadımız "**âlem-i melekût**" ifadesiyle -herhâlde- semavatın kandillerini ve daha ötesini -yani Allah'ın izzet ve azametinin hakkıyla tecelli ettiği büyük mekânları ve mülkleri- kastetmiştir.

Peygamber Efendimiz (a.s.m.)'in **âlem-i gaybın ve melekûtun seyri olması:** O âlemlerde gezmesi, seyir ve temaşa etmesi ve birçok yerini ziyaret etmesidir.

Ervahın müşahidi olması: Hem bu âlemleri gezerken hem de âlem-i şehadette iken ervahı görüp müşahede etmesidir. Bu ervah hem bedenleri terk eden ervahdır hem de âlem-i erwahta olup daha bu dünyaya gelmeyen ervahdır.

Meleklerin musahibi olması: Meleklerle arkadaşlık edip sohbet etmesidir.

Cin ve insin mürşidi olması: Sadece insanlara değil, aynı zamanda cinlere de peygamber olarak gönderilmesidir.

İşte Peygamberimiz (a.s.m.) -bahusus miraç ile- **âlem-i gayb ve melekûtunu seyir ve ziyaret etmiş**, bu âlemlerde gezmiş ve gördüklerini ümmetine hikâye etmiştir. Hem bu âlemlerde gezerken hem de âlem-i şehadette iken **ervahı müşahede etmiş ve melekler ile musahabe etmiştir**. Yine **cin ve insin mürşidi olmuş**, onları hakkıyla irşad etmiştir.

şahsiyet-i **بشخصيته المعنوية** **kâinatın kemalinin örneğidir** **أَمْوَدُجْ كَمَالِ الْكَائِنَاتِ**

Fâtır-ı **نُصِبَ عَيْنِ فَاطِرِ الْكَوْنِ** **onun olduğuna işaret eden** **المشييرة إلى أنه** **maneviyesiyle** **kâinatın gözü önünde.**

Fâtır-ı kâinatın gözü önünde olduğuna işaret eden şahsiyet-i maneviyesiyle kâinatın kemalinin örneğidir.

İzah: İlk önce, Peygamberimiz (a.s.m.)'in şahsiyet-i maneviyesi üzerine konuşalım:

Efendimiz (a.s.m.)'in bir şahsiyet-i maddiyesi var, bir de şahsiyet-i maneviyesi. Şahsiyet-i maddiye cihetiyle bizim gibi bir beşerdir. Yer, içer, uyur, evlenir; vakti gelir, pazarda pazarlık yapar ve hakeza. Bir de şahsiyet-i maneviyesi var. Şahsiyet-i maneviye cihetiyle emsalsizdir.

Bu iki şahsiyet arasındaki farkı çok iyi bilmemiz gerekiyor. Yoksa bilmeden Efendimiz (a.s.m.)'a hürmetsizlik ederiz. Üstad Hazretleri bu iki şahsiyet arasındaki farkı Hubab Risalesi'nde izah etmiş. İktibasla nakledeyim:

Tavus kuşu gibi pek güzel bir kuş yumurtadan çıkar, tekâmül eder, semalarda uçmaya başlar. Şimdi, birisi yerde kalan yumurtasının kabuğunda o kuşun güzelliğini ve kemalatını görmek istese, bu kişinin ahmak olduğunda şüphe yoktur.

Aynen bunun gibi, Efendimiz (a.s.m.)'ın da kabuk hükmünde bir şahsiyet-i maddiyesi var, bir de tekâmül ve terakki etmiş şahsiyet-i maneviyesi var. Siyer kitaplarının naklettiği hadiseler Peygamberimiz (a.s.m.)'ın şahsiyet-i maddiyesine aittir. Eğer bir kimse Peygamberimiz (a.s.m.)'a maddi ve sathi bir nazarla bakarsa, şahsiyet-i maneviyesini idrak edemez ve derece-i kıymetine vasıl olamaz.

Peygamberimiz (a.s.m.)'ın şahsiyet-i maneviyesinin büyüklüğünü bir nebze şununla anlayabiliriz:

السَّبَبُ كَالْفَاعِلِ "Bir işe sebep olan, onu yapan gibidir." kaidesince ümmetinin bütün sevabı en evvel onun amel defterine yazılmaktadır.

— Böyle bir sevabın büyüklüğünü ve sahibine kazandırdığı makamı tasavvur edebilir misiniz?

Dolayısıyla, Efendimiz (a.s.m.)'ın şahsiyet-i maddiyesine ait zayıf bir şey işitildiği zaman üstünde durmamalı; hemen başı kaldırıp şahsiyet-i maneviyesine bakılmalıdır.

Bu bahsin çok geniş mütalaasını Reşhalar Risalesi'nin Birinci Reşhasında yapmıştık. Dileyenler bu bölümü okuyabilir.

Üstadımız dedi ki: **...şahsiyet-i maneviyesiyle kâinatın kemalinin örneğidir.**

Yani kemal namına şu âlemde ne varsa, o şey Efendimiz (a.s.m.)'da en zirve seviyede bulunuyordu. Mesela:

- Takva bir kemaldir. Efendimiz (a.s.m.) takvanın en üst derecesine sahipti.
- Zühd bir kemaldir. Efendimiz (a.s.m.) zühdün en kemaline sahipti.
- Sabır bir kemaldir. Efendimiz (a.s.m.) sabra zirve seviyede sahipti.
- Kusurları örtmek bir kemaldir. Efendimiz (a.s.m.) bu haslete en geniş manada sahipti.
- Cömertlik bir kemaldir. Efendimiz (a.s.m.) insanların en cömerti idi.

Bunlar gibi, âlemde ne kadar kemal varsa Peygamberimiz (a.s.m.)'da hepsi mevcuttu. Hatta âlem kemal dersini ondan aldı ve ondan öğrendi. Bu cihetle Efendimiz (a.s.m.) kâinattaki bütün kemalin örneği ve fihristi oldu.

بütün saadetlerin **أَمْوَجُ دَسَاتِيرِ السَّعَادَاتِ** **o** **هي** **o** **شَرِيَاتِ كِي** **الَّتِي** **o** **شَرِيَاتِ سَاهِبِيدِر** **ذُو الشَّرِيْعَةِ**
نِظَامُ نَاطِمِ الْكُونِ **إِشْرَافِ الْمَرْمَزَةِ بِأَنَّهَا** **onun olduğuna işaret edilmiştir**
düsturlarının numunesidir
kâinatın Nâzımının nizamı.

Bütün saadetlerin düsturlarının numunesi olan ve kâinatın Nâzımının nizamı olduğuna işaret edilen şeriatın sahibidir.

İzah: Peygamberimiz (a.s.m.)'in getirmiş olduğu şeriat nübüvvetine büyük bir delildir. O şeriat ki bu kâinatın Nâzımının nizamı olup bütün saadetlerin düsturlarına hâvidir. Bu delili şöyle mütalaa edelim:

Şöyle bir soru sorsam:

— Okuma-yazma bilmeyen birisi bir hukuk kitabı yazabilir mi?

Elbette yazamaz. Hukukun ne olduğunu bilmeyen, kitabını nasıl yazacak!

— Peki, siz okuma-yazma bilmeyen bir kişinin -bir hukuk kitabı yazdığını değil- bir hukuk sistemini ortaya koyduğunu görseniz ne dersiniz?

— Bir de ortaya koyduğu bu sistemde tamamen orijinal hükümler bulunsun ve hiçbir sistemi taklit etmemiş olsun, buna ne dersiniz?

Bir de şunu görseniz: Okuma-yazma bilmeyen bu kişinin ortaya koymuş olduğu hukuk sistemi sadece kuramsal, kâğıt üzerinde bir sistem değil. Toplumların ve ülkelerin uyguladığı ve uyguladıklarında adaleti tam manasıyla sağladıkları bir sistem. Öyle bir sistem ki en vahşi toplumlar bu sistemi kendilerine rehber yaptıklarında, birden en medeni toplumlara yetişiyor hatta onları geçiyor. Bu sistemle yönetilen toplumlarda en küçük bir kargaşa ve en ufak bir hak kaybı olmuyor. İnsanların can ve mal güvenliği tam manasıyla sağlanıyor. Yani bu sistemin işlediği toplumlarda kediyle kuş arkadaş oluyor ve boynuzsuz koyun boynuzlu koyundan hakkını alabiliyor.

Bu hukuk sistemine bir özellik daha ekleyelim:

Bu öyle bir sistem ki zamanın ihtiyarlamasıyla ihtiyarlamıyor. Yaşam tarzları farklı bütün asırların ihtiyacını görüyor. Yani okuma-yazma bilmeyen bu kişi bir hukuk sistemi ortaya koyuyor, bin sene sonra yaşayan insanlar bile o hukuk sistemiyle saadete ulaşıyor.

— Okuma-yazma bilmeyen bir kişiden böyle bir sistemin çıkması mümkün müdür?

Asla mümkün değildir. Bırakın okuma-yazma bilmeyen birisini, bin tane hukukçuyu bir araya getirsek bunu yine de yapamazlar. Zaten yaptıkları da ortada...

Bakınız, şimdi dikkatle dinleyiniz:

Hız. Muhammed (a.s.m.) okuma-yazma bilmiyordu. Kur'an'ın beyanıyla ne tek bir harf yazmış ne de tek bir kelime okumuştur. Ama bu hâliyle, adına şeriat denilen öyle bir hukuk sistemini ortaya koydu ki 14 asır boyunca insanların dörtte birini adaletle ve hakkaniyetle idare etti. Bunun yeryüzünde tek bir emsali yoktur. Zira görüyoruz ki yıllarca hukuk eğitimi almış onlarca hukukçunun bir araya gelmesiyle yaptığı kanunlar 3-5 sene bile yaşayamıyor ve eskiyor. Adaletle idare edememesi de cabası...

— Acaba ümmi olan yani okuma-yazma bilmeyen bu zatın (a.s.m.) tek başına bu kanunları yapması ve bu kanunların hiçbir değişikliğe uğramadan, tam 14 asır boyunca, insanların en az dörtte birini adaletle ve hakkaniyetle idare etmesi mümkün müdür?

Hayır, asla mümkün değildir!

Yol ikidir:

Ya denilecek ki: Bu hukuk sistemini bizzat o zatın kendisi yapmıştır. Bu kabul edildiğinde, bu işin nasıllığı da izah edilmek zorundadır. Yani okuma-yazma bilmeyen birisi bunu nasıl yaptı, bu açıklanmalıdır.

Ya da denilecek ki: Bu zat vahye mazhardır, Allah'ın resulüdür, bu hükümleri ona Allah öğretmiş ve vahiyle bildirmiştir. Bu zat bu sistemin sahibi değil, sadece tebliğ edicisidir.

Akl ve mantık ancak bu ikinci şıkkı kabul eder.

Eğer birisi, “Biz şeriat denilen bu hukuk sisteminin mükemmel olduğunu nereden biliyoruz?” derse, ona deriz ki:

Şimdi sana yüzlerce İslam âliminin bu konudaki sözlerini nakletsek sen bu sözleri kabul etmezsin. Hem kemal odur ki dost değil, düşman onu takdir etsin. Bu yüzden sana Shebol'un sözünü nakletmek istiyorum. Bu zat 1927 Hukuk Kongresi başkanıdır. O şöyle diyor:

— Hız. Muhammed'in insan olması itibarıyla, bütün insanlık muhakkak iftihar eder. Çünkü o zat okuma-yazma bilmemesiyle beraber, 13 asır evvel, öyle kanunlar ve esaslar getirmiş ki biz Avrupalılar 2.000 sene sonra onun kıymetine ve hakikatine yetişsek, en mesut ve en saadetli nesiller oluruz.

İşte Hukuk Kongresi Başkanı Shebol böyle demiş. Diğer Batılı bilim adamlarının sözlerini İştârâtü'l-İ'caz tefsirinin sonunda bulabilirsiniz. Dersi uzatmamak için bu kapıyı açmıyoruz.

محمد بن عبد الله بن **ve bizi imana hidayet edendir** **ومهدينا إلى الإيمان** **efendimizdir** **سيدنا**

عليه أفضل الصلوات وأتم **Muhammed bin Abdullah bin Abdülmuttalib'tir** **عبدالمطلب**

التسليمات **salavatların en üstünü ve selamlamaların en tamamı onun üzerine olsun.**

Efendimizdir ve bizi imana hidayet edendir. (O) Muhammed bin Abdullah bin Abdülmuttalib'tir. Salavatların en üstünü ve selamlamaların en tamamı onun üzerine olsun.

شهادة في عالم الشهادة عن الغيب şüphesiz o haber veriyor فإنه يشهد

Şüphesiz o, âlem-i şhadette iken gayptan haber veriyor...

بشيرا ونذيرا bütün şahitlerin başları üzerinde على رؤوس الأشهاد
خلف الأعصار والأقطار ve beşerin nesillerini çağırıcı olarak
asırların ve diyarların arkasında...

Bütün şahitlerin başları üzerinde, müjdeleyici ve uyarıcı olarak ve asırların ve diyarların arkasında beşerin nesillerini çağırıcı olarak...

وكمال جديته ve bütün kuvvetiyle بجميع قوته en yüksek sesiyle بأعلى صوته
وكمال ونيهاية اطمئنانه son derece vüsûkuyla وغاية وثوقه ciddiyetiyle
لا إله إلا الله şunu ki (haber veriyor) بأنه ve kemal-i imanıyla ve kemal-i imanıyla
ilah yoktur.

En yüksek sesiyle, bütün kuvvetiyle, kemal-i ciddiyetiyle, son derece vüsûkuyla, nihayet itminanıyla ve kemal-i imanıyla Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığını (haber veriyor).

İzah: Cümlede çok madde var. Bu sebeple, önce cümleyi maddeleyip ihata edelim:

1. Peygamber Efendimiz (a.s.m.) âlem-i şhadette iken gayptan haber veriyor. Yani cennetten, cehennemden, hesaptan, sırattan ve âlem-i gaybın diğer unsurlarından haber veriyor.
2. Bu haber vermeyi bütün şahitlerin başları üzerinde yapıyor. Yani enbiyadan, evliyadan ve asfiyadan ne kadar şahit varsa, hepsinin başları üzerinde -onların imamı ve reisi olarak- bu haberleri veriyor.
3. Bununla da bir beşir ve nezir oluyor; kendi asrında ve diyarında durup bütün asır ve diyarlara seslenen bir münadi oluyor.
4. لا إله إلا الله kelime-i kudsiyesini ilan ve ilam ediyor. Bunu yaparken de:

- A. Bütün kuvvetiyle yapıyor.
- B. Kemal-i ciddiyetle yapıyor.

C. Son derece vüsûkuyla yani davasına olan güvenden kaynaklanan bir gönül rahatlığıyla yapıyor.

D. Nihayet itminaniyle yani tam mutmain bir hâlde ve kendine güvenerek yapıyor.

E. Kemal-i imanıyla yapıyor.

Böyle çok maddeli cümleleri kavramanın en kısa yolu cümleyi parçalamak ve maddelere ayırmaktır. Biz de bunu yaptık. Herhâlde bu şekilde ihatanız kolaylaşmıştır.

Bu makamda şu meseleden biraz dem vurmak istiyorum:

Defaatle belirttik ki: Risale-i Nurlardan bir yeri mütalaa ederken aslında çok yeri mütalaa ediyoruz. Bu sebeple de "Bugün mütalaa çok uzundu, Risale-i Nur'dan az yer okudum." dememeliyiz. Çünkü mütalaa ettiğimiz yer Risalelerin birçok yerinde geçmektedir. Bu durumda, biz aynı zamanda diğer metinleri de okumuş gibi oluyoruz.

İşte bu meseleye güzel bir örnek geldi. Bizler Reşhalar Risalesi'ni daha önce mütalaa etmiştik. Şimdi size Reşhalar'dan birkaç yer nakledeceğim. Bakın bakalım, mütalaasını yaptığımız cümlelerden farkı var mı?

“Ve keza, siyer-i nebeviyenin şهادetiyle derece-i vüsuku ve kemal-i ciddiyet ve metaneti ve bütün işlerinde ve hareketında kuvvet-i emniyeti, hakka mütemessik ve hakikate sâlik olduğunu tasdik eden kati delillerdir.” (Mesnevi-i Nuriye, Reşhalar)

“Ve keza, en nezih hasletleri ve huyları ve en yüksek seciyeleri câmi bir şahsiyet-i maneviye sahibi olduğuna icma vardır.” (Mesnevi-i Nuriye, Reşhalar)

“Ve keza, dünya ve ahiret saadetlerini temine kâfil ve kâfi olan şeriatı, nübüvvetini tasdik ve ispata kâfidir.” (Mesnevi-i Nuriye, Reşhalar)

İfadeler farklı olmakla birlikte, mütalaasını yaptığımız hakikatlerin aynıları... Eğer Reşhalar Risalesi'ni mütalaa ederken bu noktalar üzerinde iyi durmuş ve meseleleri iyi tahlil etmişseniz, bu dersi kavramak sizler için çok kolaydır. Hatta hakikatleri kavramakla uğraşmaz, bu vakti tefekküre ayırırsınız.

Kıssadan hissemiz şu ola: Bir derste işlenen hakikatleri iyice hazmetmeden sonraki derse geçmemeliyiz. Önce bir cümleyi veya hakikati iyice anlamalı, kavramalı, hazmetmeli; daha sonra diğer bölüme geçmeliyiz. İşin sonunda bu hakikatler kişide meleke hâline gelir. Bundan sonra artık hazmetmeye, kavramaya çalışmaya ihtiyaç kalmaz. Ruh zaten bu manaları su gibi içmiştir. Sadece tefekkürle ruhtaki ve kalpteki etkisi ziyadeleştirilir.

Son kısmın geniş mütalaasını Reşhalar Risalesi'nin Üçüncü Reşhasında yapmıştık. Tekrar etmek isteyenler bu bölümü okuyabilir.

Onun **دَلَّ عَلَىٰ وَجُوبِ وَجُودِهِ** o Allah ki **الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur **وَصَرَّحَ بِأَوْصَافِ جَلَالِهِ وَجَمَالِهِ وَكَمَالِهِ** ve evsaf-ı celalini **وَشَهِدَ عَلَىٰ وَحْدَانِيَّتِهِ** ve vahdaniyetine şahadet **وَالْفُرْقَانُ الْحَكِيمِ** etti (ediyor) **فُرْقَانَ الْحَكِيمِ** Furkan-ı Hakîm. **وَصَرَّحَ بِأَوْصَافِ جَلَالِهِ وَجَمَالِهِ وَكَمَالِهِ** ve evsaf-ı celalini ve cemalini ve kemalini açıkladı (açıklıyor)

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O Allah ki: Furkan-ı Hakîm, Onun vücut-u vücuduna delalet ediyor, evsaf-ı celalini ve cemalini ve kemalini açıklıyor ve vahdaniyetine şahadet ediyor.

İzah: Üstad Hazretleri, Allah'ın vücut-u vücuduna ve vahdaniyetine birinci delil olarak Peygamberimiz (a.s.m.)'i gösterdi ve Peygamberimizin nübüvvetini birkaç delille ispat etti.

İkinci delil olarak da **Furkan-ı Hakîm'i** yani Kur'an-ı Kerim'i gösterdi. O Kur'an ki:

1. Allah'ın **vücut-u vücuduna** yani varlığının zaruri ve lazım olduğuna delalet ediyor.
2. Allah'ın **evsaf-ı celalini** (celâlî olan isim ve sıfatlarını) beyan ediyor.
3. Allah'ın **evsaf-ı cemalini** (cemalî olan isim ve sıfatlarını) izah ediyor; hem zatının hem de isim ve sıfatlarının güzelliğini tasrih ediyor.
4. Allah'ın **evsaf-ı kemalini** (kemalî olan isim ve sıfatlarını) beyan ediyor.
5. Allah'ın **vahdaniyetine** yani tek ve bir olduğuna şahadet ediyor.

Üstad Hazretleri, Allah'ın varlığına ikinci delil olarak Kur'an-ı Hakîm'i gösterdi ve Kur'an-ı Hakîm'i delil yaptığında onun da hakkaniyetini ve kelimullah olduğunu ispat etmek iktiza etti. Zira Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğu ispat edilmezse Allah'ın varlığına olan delaleti ve şahadeti askıda kalır.

İşte bu sebeple Üstad Hazretleri, Kur'an'ın kelimullah olduğunun ispatına girişiyor. Gelecek cümle ve metnin devamındaki diğer cümleler bu iktiza sebebiyle yazılmıştır.

كُلِّ كِتَابِ الْأَنْبِيَاءِ لَسَرِّ إِجْمَاعِ icmainın sırrını **الْمُتَضَمِّنِ** tazammun eden **المختلفة الأعصار** asırları muhtelif...

Asırları muhtelif olan enbiyanın bütün kitaplarının icmainın sırrını tazammun eden...

İzah: Kur'an'ın **enbiyanın bütün kitaplarının icmainın sırrını tazammun etmesi** şudur:

Diğer semavi kitaplar her neyden haber veriyorsa, Kur'an da aynı şeylerden haber vermiştir. Mesela:

- Diğer semavi kitaplar Allah'tan bahsediyor, Kur'an da Allah'tan bahsediyor.
- Diğer semavi kitaplar ahiretten bahsediyor, Kur'an da ahiretten bahsediyor.
- Diğer semavi kitaplar kıyametten, haşirden, hesaptan bahsediyor, Kur'an da bunlardan bahsediyor.
- Diğer semavi kitaplar cennetten, cehennemden bahsediyor, Kur'an da bunlardan bahsediyor.
- Diğer semavi kitaplar ibadetten bahsediyor, Kur'an da ibadetten bahsediyor.
- Diğer semavi kitaplar nebi ve resullerden bahsediyor ve onların isimlerini veriyor, Kur'an da onlardan bahsediyor ve isimlerini veriyor.

Bunlar gibi, diğer semavi kitaplarda geçen bilgiler, -eğer doğruysa- Kur'an onları tasdik ediyor; tahrif edilmişse tashih ediyor.

İşte bu cihetle bütün semavi kitaplar, Kur'an'ın kelimullah olduğunu tasdik ederler.

Başka bir ifadeyle: Kur'an'ın verdiği haberlerin diğer semavi kitaplarda geçmesi, Kur'an'ın **o kitapların icmainın sırrını tazammun etmesidir**. Dolayısıyla diğer kütüb- semaviyeyi inkâr edemeyen, Kur'an'ı da inkâr edemez.

وكلّ كتب الأولياء ve evliyanın bütün kitaplarının **المختلفة المشارب** meşrepleri muhtelif olan **وكلّ كتب الموحدين** ve muvahhidinin bütün kitaplarının **المُبْرَهِنِينَ** (davalarını) kanıtlayan **المختلفة المسالك** meslekleri muhtelif olan.

Ve meşrepleri muhtelif olan evliyanın bütün kitaplarının ve meslekleri muhtelif olan ve (davalarını) kanıtlayan muvahhidinin bütün kitaplarının (icmainın sırrını tazammun eden Furkan'ı Hakîm).

أي العقول والقلوب في هؤلاء tamamı icma etmiştir **فقد أجمع الكلّ** yani bunların akılları ve kalpleri **على تصديق حُكم القرآن الكريم المنور جهاته** Kur'an-ı Kerim'in hükmünü tasdikte **الست** altı ciheti münevver olan.

Tamamı -yani bunların akılları ve kalpleri- altı ciheti münevver olan Kur'an-ı Kerim'in hükmünü tasdikte icma etmiştir.

İzah: Cümlenin mütalaasına geçmeden önce şu noktayı tekrar hatırlatalım:

Katre Risalesi Allah'ın vücub-u vücudunu ve vahdaniyetini ispat eden bir eserdir. Üstad Hazretleri, Allah'ın varlığına ikinci delil olarak Kur'an-ı Hakîm'i gösterdi. Kur'an-ı Hakîm Allah'ın varlığına delil olduğunda onun da hakkaniyetini ve kalamullah olduğunu ispat etmek iktiza etti. Zira Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğu ispat edilmezse Allah'ın varlığına olan delaleti ve şehadeti askıda kalır. İşte bu sebeple Üstad Hazretleri, Kur'an'ın kalamullah olduğunun ispatına girişti. Mezkûr cümle ve metnin devamında gelecek cümleler bu iktiza sebebiyle yazılmıştır.

Şimdi cümlenin mütalaasını yapalım:

Üstad Hazretleri bir cümlede iki delil işledi:

1. Bütün akılların ve kalplerin Kur'an'ın hükümlerini kabul ve tasdik etmesi ve bu hususta bir icmanın bulunması.

Buradaki "akıllar" tabiriyle "asfiya" ve "kalpler" tabiriyle de "evliya" kastedilmiştir. Asfiya zümresine fakihler, müfessirler, muhaddisler, muhakkikler, mütekellimîn, âlimler, allameler ve bütün ehl-i tahkik girmektedir. Yine Kur'an'ın hükümlerinin doğruluğunu kabul eden batılı filozoflar ve hukema da bu zümreye dâhildir. Evliya zümresi zaten malumunuzdur.

İşte bu iki zümre -yani akıl ve kalp sahipleri- Kur'an'ın hükümlerinin hak olduğunu kabul ve tasdik etmiş; bu kabul ve tasdikle de emsalsiz bir icmayı oluşturmuştur. Bu iki zümredeki bütün fertleri çürütemeyen, Kur'an'a ilişemez.

2. Kur'an'ın altı cihetinin münevver olması.

Üstadımız bu altı ciheti Yedinci Şua'da şöyle beyan ediyor:

“Kur'an'ın altı ciheti nuranidir, sıdk ve hakkaniyetini gösterir.

– Evet, altında hüccet ve burhan direkleri,

– Üstünde sikke-i i'caz lem'aları,

– Önünde ve hedefinde saadet-i dâreyn hediyeleri,

– Arkasında nokta-i istinadı vahy-i semavi hakikatleri,

– Sağında hadsiz ukul-ü müstakîmenin delillerle tasdikleri,

– Solunda selim kalplerin ve temiz vicdanların ciddi itminanları ve samimi incizapları ve teslimleri, Kur'an'ın fevkalade harika, metin ve hücum edilmez bir kal'a-i semaviye-i arziye olduğunu ispat ettikleri gibi...” (Yedinci Şua)

İşte Kur'an'ın altı cihetinin münevver olması budur. Metnin mütalaasını sizlere havale ediyor ve kendi metnimize devam ediyoruz.

لياقته لهذا الاسم bu isme كلام الله Allah'ın kelimidir المحافظ muhafızdır (muhafaza ediyor) zamanların geçmesine rağmen. liyakatini على مر الدهور zamanların geçmesine rağmen.

(Bu Kur'an) Allah'ın kelimidir. Zamanların geçmesine rağmen bu isme liyakatini muhafaza ediyor.

مهبط الوحي vahyin icma ile بإجماع mahz-ı vahiydir (vahyin ta kendisidir) محض الوحي vahyin indiği yerin (peygamberlerin) وأهل الكشف والإلهام ve ehl-i keşif ve ilhamın.

Vahyin indiği yerin (peygamberlerin) ve ehl-i keşif ve ilhamın icmasıyla mahz-ı vahiydir.

İzah: Kur'an'ın mehit-i vahiy olan resullerce mahz-ı vahiy olması şudur:

Vahyin mehibiti olan -yani kendilerine vahiy inen- peygamberler, ümmetlerine her neyi haber vermiş, her neyi müjdelemiş ve her neyle korkutmuşsa, Kur'an da aynı şeylerden haber vermiş, aynı şeyleri müjdelemiş ve aynı şeylerle korkutmuştur. Mesela:

- Resuller Allah'a imana davet etmiş, Kur'an da Allah'a imana davet etmiş.
- Resuller tevhide çağırmış, Kur'an da tevhide çağırmış.
- Resuller ahiretten bahsetmiş, Kur'an da ahiretten bahsetmiş.
- Resuller kıyametten, haşirden, hesaptan haber vermiş, Kur'an da bunlardan haber vermiş.
- Resuller cenneti ve cehennemi anlatmış, Kur'an da bunları anlatmış.
- Resuller ümmetlerini ibadeti emretmiş, Kur'an da ibadeti emretmiş. Hatta bir kısım ibadetler aynıdır.

Bunlar gibi, resuller ümmetlerine her neyi haber vermişse, Kur'an da aynı şeyleri haber vermiş ve resuller ümmetlerine her neyi emretmişse, Kur'an da aynı şeyleri emretmiş.

İşte bu cihetle Kur'an, o zatların Allah'ın resulü olduklarını tasdik ettiği gibi, o resuller de Kur'an'ın kelimullah olduğunu tasdik etmektedir.

Başka bir ifadeyle: Kur'an'ın verdiği haberleri diğer peygamberlerin de haber vermesi ve Kur'an'ın emrettiği şeyleri diğer peygamberlerin de emretmesi, o peygamberlerin lisan-ı hâl ile Kur'an'ı tasdik etmeleridir. Dolayısıyla diğer peygamberleri inkâr edemeyen, Kur'an'ı da inkâr edemez.

Cümlede geçen “**ehl-i keşif ve ilham**” ifadesiyle, gayb perdesini izn-i ilâhî ile yırtan ve kendisine ilham olunan Allah dostları kastedilmiştir. Bunlar da Kur'an'ın mahz-ı vahiy olduğunda ittifak etmişlerdir.

معدنُ الإيمان بالضرورة bilbedahe (apaçık bir şekilde) ayn-ı hidayettir عينُ الهداية بالبداهة

bizzarura (zorunlu olarak) maden-i imandır.

(Bu Kur'an) bilbedahe ayn-ı hidayettir. Bizzarura maden-i imandır.

İzah: Kur'an'ın **maden-i iman** olması şudur: İmanın ve tevhidin bütün mertebeleri Kur'an'da zikredilmiştir. Kur'an imanın ne olduğunu açıklamış, imanın mertebelerini ders vermiş ve talebelerini taklitten tahkike çıkarmıştır. Yine Kur'an kâinatı âdetâ bir kitap gibi okumuş ve her eşya üzerinde tecelli eden esmâ-i İlahiyeyi göstermiştir. Kâinatı evirmiş, çevirmiş ve bütün eşyayı Allah'ın vücub-u vücuduna ve vahdaniyetine delil yapmıştır. İşte bu gibi cihetlerle Kur'an **maden-i imandır.**

بجمع الحقائق باليقين bilyakîn (yakîn ile) mecma-ı hakaiktir.

Bilyakîn mecma-ı hakaiktir.

İzah: Kur'an'ın **mecma-ı hakaik** (hakikatlerin toplandığı yer) olduğunu şu ayet-i kerime çok güzel ders veriyor:

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ

“O Kur'an'a ne önünden ne de arkasından batıl gelemez. O, hakîm ve hamid olan Allah tarafından indirilmiştir.” (Fussilet 42)

Evet, Kur'an'a batıl yanaşamaz; ne önünden gelebilir ne de arkasından... Böyle olunca da Kur'an **mecma-ı hakaik** olur. İçinde ne varsa hakikattir; Kur'an bütün hakikatlerin zarfıdır. Dolayısıyla Kur'an'ın hem âlem-i şehadete hem de âlem-i gayba dair verdiği bütün haberler haktır ve hakikattir.

موصولٌ إلى السعادة بالعيان ayan ile (gözle görülür bir şekilde) saadete ulaştırandır (ulaştırır)

ذو الثمرات الكاملين بالمشاهدة bilmüşahede (görüldüğü üzere) kâmil meyvelerin sahibidir.

Ayan ile saadete ulaştırır. Bilmüşahede kâmil meyvelerin sahibidir.

İzah: Bir ağacın, hayattar olup olmadığı meselesinde tartışılrsa, ağacın dallarında asılı meyveler lisan-ı hâllerleriyle ağacın hayat sahibi olduğuna şahadet ederler. Dallarında meyveler olan bir ağaca bütün dünya ölü dese bizi inandıramaz. Zira eğer ağaç ölüyse, bu dallarındaki meyveler ne?.. Ağaca ölü diyen, daldaki meyveyi neyle izah edecek?..

Aynen bunun gibi, Kur'an-ı Hakîm de nurani bir ağaçtır. Evliya ve asfiya ise bu ağacın meyveleridir. Bu ağaçtan beslenmekle hayat bulmuşlar ve insan-ı kâmil olmuşlar. Dolayısıyla bütün evliya ve asfiya, kerametleriyle, ilimleriyle, kemelleriyle, kendi makbuliyetlerini ispat

ettikleri gibi; üstadları olan Kur'an'ın da makbuliyetini ispat ederler. Çünkü onlar keramete, keşfe ve hakikate Kur'an'ın dersi ve talimiyle ulaşmışlar; o şecere-i mübarekenin dalından beslenmişler ve tahsil ettikleri ilhami ilimleri o vasıta ile öğrenmişler.

Netice: Evliyayı ve asfiyayı, onların kerametlerini, ilimlerini, kemallerini inkâr edemeyen, Kur'an'ı da inkâr edemez ve reddedemez.

بالحدس الصادق **meleklerin, insanların ve cinlerin makbulüdür** مقبول الملك والإنس والجان

hads-i sadık ile المتولد من تفاريق الأمارات birbirinden farklı emarelerden tevellüd eden.

(Bu Kur'an) birbirinden farklı emarelerden tevellüd eden bir hads-i sadık ile meleklerin, insanların ve cinlerin makbulüdür.

İzah: Hadsin ne olduğu hakkında farklı izahlar yapılmış. Mesela:

Kelamcılara göre hads, akli öncüllerden sonuçlara süratle intikal veya basit bir müşahede ile sonuca ulaşmak ya da öncülle sonucun aynı anda zihne gelişidir.

İbni Sina'ya göre hads, insanda kuvve halinde bulunan vasıtasız öğrenme gücüdür.

Bir kısım âlime göre ise hads, keşf ve ilham mertebelerinin en aşığıdır.

İşte Kur'an, farklı emarelerden tevellüd eden bir hads-i sadık ile meleklerin, insan ve cinnin makbulüdür.

Buradaki "farklı emareler" ifadesiyle, Kur'an'ın makbuliyetine delalet eden bütün deliller kastedilmiştir. Mesela bir âminin Kur'an'ı dinlerken hoşlanması ve Kur'an tilavetinin ona lezzet vermesi, Kur'an'ın makbul-ü melek ve insan ve cânn olduğuna bir emaredir.

كامل اكلي باتفاق العقلاء الكاملين **akli delillerle بالدلائل العقلية teyid edilmiştir** المؤيد

بشهادة الفطرة السليمة عن الأمراض **tasdik edilmiştir** المصدق sahiplerinin ittifakıyla

hastalıklardan selim olan fitratların şehadetiyle باطمئنان الوجدان vicdanların itminanıyla.

Kâmil akıl sahiplerinin ittifakıyla akli delillerle teyid edilmiştir. Vicdanların itminanıyla, hastalıklardan selim olan fitratların şehadetiyle tasdik edilmiştir.

İzah: Kur'an'ın bütün hükümleri, bütün emir ve yasakları, kâmil akıl sahipleri (allameler, müçtehidler, müfessirler vs.) tarafından akli delillerle ispat edilmiştir. Yine bu hükümlerin hakkaniyeti bozulmamış selim fitratlar tarafından -vicdanların itminanı ile- tasdik edilmiştir.

Ayrıca Kur'an'daki emir ve yasakların hikmetine dair özel eserler telif edilmiştir. Faizin haram olmasındaki hikmetten tutun zekâtın farziyetindeki hikmete, içkinin haram olmasındaki

hikmetten tutun taaddüd-ü zevcattaki hikmete kadar, Kur'an'ın bütün emir ve yasaklarındaki hikmetler akli delillerle izah edilmiştir.

Tabii kişinin fitratı bozursa ne kadar da anlatsanız onun fikri değişmez. Bizim sözümüz selim fitrat sahiplerinedir ki onlar bu hükümlerin hakkaniyetine şahadet ederler.

بالمشاهدة ebedî bir mucizedir المعجزة الأبدية

Bilmüşahede ebedî bir mucizedir.

شهادات يشهد في عالم الشهادة لسان الغيب gaybın lisanıdır

ب ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ (مُحَمَّد: ١٩) مكررة جازمة mükerrer ve kati şahadetlerle

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur." ile.

Gaybın lisanıdır. ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ ile, mükerrer ve kati şahadetlerle, âlem-i şahadette (Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına) şahadet ediyor.

İzah: Kur'an'ın "**gaybın lisanı**" olmasını şu misalle mütalaa edelim:

Bilim adamları demir madeninin Dünya'da oluşmadığını söylemektedir. Çünkü demirin oluşabilmesi için bir sıcaklığa ihtiyaç vardır. İhtiyaç duyulan bu sıcaklık Dünya'da olmadığı gibi, Güneş'te de mevcut değildir. Bu durumda -ister istemez- demirin dünyada oluşmadığı ve başka bir gezegende oluşup dünyaya indirildiği kaziyesi kabul edilir.

Aynen bunun gibi, Kur'an'a bakıyoruz, hiçbir beşer kelamına benzemiyor. İşte yazılan binlerce Arapça eser ortada... Lakin hiçbir Kur'an'a benzemiyor. Hatta Kur'an belagatın dâhilerine meydan okumuş, "Benim bir suremin benzerini getirin." demiş. Ancak hiçbir -birbirlerine kuvvet vermelerine rağmen- Kur'an'ın bir suresine benzer getirememiş.

Bundan anlaşılıyor ki Kur'an, âlem-i şahadetin lisanı değildir. Bunu bir beşer yazmamıştır. Eğer bir beşer yazsaydı, diğer beşer kelimalarına benzer ve taklidi mümkün olurdu. Lakin olmamış...

Şimdi, demiri oluşturacak sıcaklık dünyada olmadığı için dedik ki:

— Bu demir başka bir yerden gelmiştir.

Aynen bunun gibi, Kur'an da bir beşer kelamına benzemediği ve hiçbir beşer Kur'an'ı taklit edemediği için diyoruz ki:

— Bu Kur'an âlem-i şahadetin lisanı değildir. Olsa olsa âlem-i gaybın lisanıdır.

Yine Kur'an âlem-i şehadetin lisanı olsaydı -yani onu bir beşer yazsaydı- sadece âlem-i şehadete ait mesailden bahsederdi. Dünya ve içindeki eşyadan; Güneş'ten, Ay'dan ve diğer yıldızlardan; gezegenlerden, karadeliklerden ve bunlar gibi mesailden bahsederdi.

Lakin bu Kur'an öyle bir kitaptır ki içinde sadece âlem-i şehadetin değil, âlem-i gaybın da mesaili vardır. Arş'tan Kürsî'ye, Sidretü'l-münteha'dan Cennetü'l-Me'vâ'ya, mahşer meydanından cennet sofralarına, sıratın cehennem döşeklerine kadar, âlem-i gaybın her meselesi içinde yazılmıştır.

— Böyle bir kitabın âlem-i şehadetin lisanı olması mümkün müdür?

Hayır, değildir. Bu kitap olsa olsa âlem-i gaybın lisanıdır.

Şu noktaya da dikkat çekmek isteriz:

Kur'an'ın âlem-i gaybın lisanı olmasını, Allahu Teâlâ sanki âlem-i gaybta bir yerde de oradan Kur'an'ı vahyetmiş şeklinde anlamamalıyız. Çünkü Allahu Teâlâ ne âlem-i gaybtadır ne de âlem-i şehadette; Allahu Teâlâ mekândan münezzehtir. Zatıyla hiçbir yerde olmadığı hâlde, isim ve sıfatlarıyla her yerde hâzır ve nâzırdır.

İnsan bilmediği hakikatleri bildiklerine kıyas ederek anlar; en azından anlamaya çalışır. Mesela cenneti tefekkür ederken, dünyadaki güzel mekânlara kıyas ederek tefekkür eder. Yine cehennemi tefekkür ederken, dünya ateşine kıyas ederek tefekkür eder. Belki de aralarında hiçbir benzerlik yok. Ancak tefekkürün bundan başka bir yolu da yok...

İnsanın önünde Allahu Teâlâ hakkında kabul etmesi gereken iki hakikat vardır ki bunların ne misli vardır ne de misali... Bunlar “zaman ve mekândan münezzehe olmak”tır. Zaman ve mekânla kayıtlı olan insanın zaman ve mekândan münezzehe oluşu anlayabilmesi mümkün değildir. Hatta bırakın anlamayı, yanına yaklaşması bile mümkün değildir.

— Peki, anlaması ve idrak etmesi gerekir mi?

Asla gerekmez. İnsana gereken şey, iman edip tasdik etmesidir. İnsan Allahu Teâlâ'nın zamandan ve mekândan münezzehe olduğuna iman eder, tasdik eder; ancak bu vasıfların künhüne ulaşamaz. Zaten iman da bu değil midir?

Madem söz buraya geldi; Allah'ın mekândan münezzehe oluşuna dair bir delili sunmak da bize vacip oldu. Bu hakikati akla şöyle yaklaştırabiliriz.

Size sorsam:

— Allah ezeli midir?

Elbette cevap olarak dersiniz ki:

— Evet, Allah ezeldir. Yani sonradan var olmamış; başkası tarafından yaratılmamış; bizatihi kaimdir.

Şimdi şöyle sorsam:

— Peki, madde ezeli midir?

Buna da cevap olarak dersiniz ki:

— Hayır, madde ezeli değildir. Madde Allah tarafından yaratılmış ve sonradan var olmuştur.

Buraya kadar iki meselede hemfikiriz:

1. Allah'ın ezeli olduğu.
2. Maddenin ezeli olmayıp sonradan var olduğu.

Şimdi en önemli soruyu soruyorum:

— Allah ezeli, madde ise ezeli olmadığına göre, Allah ezelde neredeydi?

Cevabınız ne olacak? Ya diyacaksınız ki:

— Allah mekândan münezzehtir. Zatiyla hiçbir mekânda olmadığı hâlde, isim ve sıfatlarıyla her yerdedir.

Ya böyle diyecek ve Allah'ın mekândan münezzehe olduğunu kabul edeceksiniz. Ya da Allah'a bir mekân isnat edeceksiniz. Ancak bunu yaptığınızda o mekânın da ezeli olduğunu kabul etmek zorunda kalırsınız. Çünkü ezeli olan bir zat sonradan var olan bir mekânla kaim olamaz. Ezeli zat ya mekândan münezzehe olmalı ya da o mekân ve madde ezeli olmalı. Bunun başka bir yolu yoktur!

Metnin mütalaasında ilk önce Kur'an'ın "**gaybın lisani**" olması üzerine konuştuk. Sonra da yanlış bir anlamaya mahal vermemek için, Allah'ın âlem-i gaybta olmadığını çünkü mekândan münezzehe olduğunu izah ettik.

Üstadımız diyor ki: İşte bu Kur'an, **فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** ile, **mükerrer ve kati şهادetlerle, âlem-i şهادette (Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına) şهادet ediyor.**

Üstad Hazretlerinin hakikatleri ispattaki usulüne hayran olmamak mümkün değil! Üstadımız ilk önce Kur'an'ı Allah'ın varlığına delil yaptı. Sonra Kur'an'ın kelimullah olduğunu ispat etti. Meseleyi tamamlarken de tekrar ana maksada vurgu yaparak şöyle dedi:

— İşte bu Kur'an, **فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** ile, **mükerrer ve kati şهادetlerle, âlem-i şهادette (Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına) şهادet ediyor.**

Bununla da Kur'an'ın şهادetini tamamladı.

وَدَلَّ عَلَى أوصافِ **وَدَلَّ عَلَى وجوده o Allah ki** **دَلَّ عَلَى وجوده ووجوب وجوده** **vücub-u vücuduna delalet eder** **وشهد على** **جلاله وجماله وكماله** **ve evsaf-ı celaline, cemaline ve kemaline delalet eder** **هذا الكتاب الكبير** **أي** **العالم** **âlem** **yani** **وحدانيته** **ve vahdaniyetine şehadet eder** **بجميع أبوابه وفصوله وضحفه وسطوره وجمله وحروفه** **kebîr** **bütün bablarıyla, fasıllarıyla,** **وهذا الإنسان الكبير** **ve bu insan-ı kebîr** **بجميع أعضائه وجوارحه وحجراته وذراته وأوصافه وأحواله** **bütün azalarıyla, cevarihiyle (el, ayak gibi vücud organlarıyla), hücreleriyle, zerratıyla, evsafıyla ve ahvaliyle.**

O Allah ki âlem yani bu kitab-ı kebîr bütün bablarıyla, fasıllarıyla, sahifeleriyle, satırlarıyla, cümleleriyle, harfleriyle ve bu insan-ı kebîr bütün azalarıyla, cevarihiyle, hücreleriyle, zerratıyla, evsafıyla ve ahvaliyle onun vücub-u vücuduna delalet eder; evsaf-ı celaline, cemaline ve kemaline delalet eder ve vahdaniyetine şehadet eder.

İzah: Üstad Hazretleri, Allah'ın vücub-u vücuduna ve vahdaniyetine birinci delil olarak Peygamberimiz (a.s.m.)'ı gösterdi ve birkaç delille risalet-i Ahmediye (a.s.m.)'ı ispat etti.

İkinci delil olarak Kur'an-ı Hakîm'i gösterdi ve yine birkaç delille Kur'an'ın kelimullah olduğunu ispat etti.

Üçüncü delil olarak ise kâinatı ve içindeki eşyayı gösterdi ve kâinatı **Allah'ın vücub-u vücuduna, evsaf-ı celaline, cemaline ve kemaline ve vahdaniyetine** delil yaptı. Üstadımız bu Katre Risalesi'nde kâinatın bu delaletini öyle bir tarzda beyan ediyor ki üstüne bir beyan olamaz. Bu risaleyi ihata edebilen, kâinatı bir kitap gibi okur, imanını taklitten tahkike çıkarır, Allah'ın varlığı ve birliği hususunda sarsılmaz bir iman sahibi olur.

Bu girişten sonra, şimdi cümlemizin mütalaasına geçelim:

Üstadımız ilk önce şöyle dedi: **O Allah ki âlem yani bu kitab-ı kebîr bütün bablarıyla, fasıllarıyla, sahifeleriyle, satırlarıyla, cümleleriyle, harfleriyle... onun vücub-u vücuduna delalet eder; evsaf-ı celaline, cemaline ve kemaline delalet eder ve vahdaniyetine şehadet eder.**

Bu cümleyi şöyle somutlaştıralım:

– Şu âlem kudret kalemiyle yazılan bir kitaptır, bir kitab-ı kebîrdir. Bu kitaptaki bütün yazılar, kâtibi olan Allah'ın vücub-u vücuduna, evsaf-ı celaline, cemaline ve kemaline delalet eder ve vahdaniyetine şehadet eder.

– Dünya bu kitabın sadece bir babı ve faslıdır. Her bir gezegeni ve yıldızı bu kâinat kitabının bir babı ve faslı kabul edebiliriz.

– Yeryüzü bu kitabın bir sahifesidir.

– Her bir nev bu sayfanın bir satırıdır. Üstad Hazretleri 300 bin nevdan bahsediyor. Şu andaki tespitlere göre, bu rakam 1 milyondan fazladır. Hadi biz 300 bini kabul edelim. Demek şu yeryüzü sahifesinde 300 bin satır var.

– Her bir nevin cinsi kendi satırının cümlesidir. Mesela sinek nevi yeryüzü sayfasının bir satırıdır. 1 milyon sinek türü vardır. Bu durumda, sinek satırında 1 milyon cümle yazılmış olur. Diğer nev ve cinsler için de aynı kıyası yapabilirsiniz. Her nev bir satır ve o nevin cinsleri bu satırın cümleleridir.

– Her bir fert de bu cümlelerin bir harfidir. Yine sinek misalinden yola çıksak: Sinek satırında 1 milyon cümle -yani 1 milyon sinek cinsi- var ve -mesela- karasinek cinsi bu cümlelerden sadece bir tanesi. Karasinek cümlesinin de trilyonlarca harfi var. Her bir karasinek bu cümlelerin bir harfi hükmündedir.

Sonra Üstadımız şöyle dedi: **Ve bu insan-ı kebir bütün azalarıyla, cevarihıyla, hücreleriyle, zerratıyla, evsafıyla ve ahvaliyle... onun vücub-u vücuduna delalet eder; evsaf-ı celaline, cemaline ve kemaline delalet eder ve vahdaniyetine şehadet eder.**

Üstadımız kâinata ilk önce bir kitap gözüyle baktı. Burada ise insan-ı kebir olması cihetiyle bakıyor. Zira kâinatı küçültsek insan olur, insanı büyütsek kâinat olur. Kâinat insan-ı kebirdir, insan da misal-i musaggar-ı kâinattır.

İlk önce meselenin bu cihetini mütalaa edelim, sonra da Üstadımızın mezkûr cümlesini somutlaştıralım:

Kâinatta ne varsa küçük bir numunesi insanda vardır:

– Yeryüzünün dörtte üçü sudur. İnsan vücudunun da dörtte üçü sudur.

– Toprakta demir, bakır, çinko, fosfor gibi elementler var. Bedenimizde de bu elementlerin hepsi mevcut.

– Yeryüzünde dağlar, toprak var. Buna mukabil bizde kemikler ve et var.

– Yeryüzünde nehirler var. Buna mukabil bizde kılcal damarlar var.

– Yeryüzünde ormanlar var. Buna mukabil bizde saç ve kıllar var.

– Âlemde itme ve çekme kuvveti var. Bizde dâfia ve cazibe kuvveti var.

– Yeryüzünde kasırgalar, fırtınalar var. Bizde öfke var.

– Yeryüzünde bahar var, bizde neşe.

– Âlemde şeytan var, bizde nefis ve lümme-i şeytaniye.

- Âlemde melek var, bizde ilhamlar.
- Âlemde levh-i mahfuz var, bizde hafıza kuvveti.
- Âlemde Arş var, bizde kalp.
- Âlemde Kürsî var, bizde akıl.
- Âlemde misal âlemi var, bizde hayal kuvveti...

Bunlar ve daha birçok benzerlikler ispat eder ki insan şu kâinatın küçük bir misalidir. İnsanı büyütsek kâinat olur, kâinatı küçültsek insan olur.

Meseleye şöyle de bakabiliriz:

İnsan, belirli ölçülerle şu kâinattaki âlemlerden sağılmış bir damla veya nokta hükmündedir. Yani mesela:

- Cenab-ı Hak levh-i mahfuzu sağlamış, bir damlasını alıp insana koymuş, o damla insanda hafıza olmuş.
- Arş'ı sağıp bir damlasını insana koymuş, o damla insanda kalp olmuş.
- Kürsî'yi sağıp bir damlasını insana koymuş, o damla insanda akıl olmuş.
- Âlem-i misali sağıp bir damlasını insana koymuş, o damla insanda hayal kuvveti olmuş.
- Ormanları sağıp bir damlasını insana koymuş, o damla insanda saç, sakal ve kıllar olmuş.
- Dağları, toprakları sağıp bir damlasını insana koymuş, o damla insanda kemik şeklini almış. Ve hakeza...

İnsan âdeta kâinatın sağılmış bir özü olmuş; bir damlası veya noktası olmuş. İşte bu cihetten insan misal-i musaggar-ı kâinat; kâinat da insan-ı kebirdir.

Üstad Hazretleri şöyle demişti: **Ve bu insan-ı kebir bütün azalarıyla, cevahihiyle, hücreleriyle, zerratiyla, evsafıyla ve ahvaliyle... onun vücub-u vücuduna delalet eder; evsaf-ı celaline, cemaline ve kemaline delalet eder ve vahdaniyetine şehadet eder.**

Kâinata insan-ı kebir gözüyle baksak:

- İnsanın her bir azası ve cevahihi bir neve karşılık olur.
- Hüceyrat-ı insaniyeden her bir hücre bir nevin cinsine karşılık olur.
- Hücredeki zerrat bir cinsin fertlerine karşılık olur.
- İnsanın evsafı ve ahvali de kâinatın evsaf ve ahvaline ve kâinatta tecelli eden fiillere karşılık olur.

Farklı bir tasnif de yapılabilir. Benim gönlüme bu düştü...

Şimdi, bütün bu manaları tefekkür ederek Üstadımızın ifadesini bir daha okuyalım:

“O Allah ki âlem yani **bu kitab-ı kebir bütün bablarıyla, fasıllarıyla, sahifeleriyle, satırlarıyla, cümleleriyle, harfleriyle** ve **bu insan-ı kebir bütün azalarıyla, cevahiyle, hücreleriyle, zerratiyla, evsafıyla ve ahvaliyle** onun vücub-u vücuduna delalet eder; evsaf-ı celaline, cemaline ve kemaline delalet eder ve vahdaniyetine şهادet eder.”

تقول لا إله إلا بütün âlemlerin envayıyla بجميع أنواع العوالم أي هذه الكائنات

لا لا Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur der وبأركان تلك العوالم

ve şu âlemlerin erkânıyla وبأعضاء تلك الأركان (der) Ondan başka hiçbir hâlık yoktur (der) خالق إلا هو

azalarıyla وبأجزاء تلك الأعضاء (der) Ondan başka hiçbir sâni yoktur (der) لا صانع إلا هو

azaların eczasıyla وبجزئيات تلك (der) Ondan başka hiçbir müdebbir yoktur (der) لا مدبر إلا هو

ve şu eczanın cüziyatıyla وبجزئيات تلك الأجزاء (der) Ondan başka hiçbir mürebbi yoktur (der) لا مُربّي إلا هو

Ondan başka hiçbir hüceyratın hüceyratıyla وبمحجيرات تلك الجزئيات (der) Ondan başka hiçbir

mutasarrıf yoktur (der) وبذرات تلك المحجيرات (der) Ondan başka hiçbir hâlık yoktur (der) لا خالق إلا هو

ve şu zerratin esîriyle وببأثير تلك الذرات (der) Ondan başka hiçbir ilah yoktur (der).

Ondan başka hiçbir ilah yoktur (der).

Yani bu kâinat:

— Bütün âlemlerin envayıyla لا إله إلا الله (Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur.) der.

— Ve şu âlemlerin erkânıyla لا خالق إلا هو (Ondan başka hiçbir hâlık yoktur.) der.

— Ve şu erkânın azalarıyla لا صانع إلا هو (Ondan başka hiçbir sâni yoktur.) der.

— Ve şu azaların eczasıyla لا مدبر إلا هو (Ondan başka hiçbir müdebbir yoktur.) der.

— Ve şu eczanın cüziyatıyla لا مُربّي إلا هو (Ondan başka hiçbir mürebbi yoktur.) der.

— Ve şu cüziyatın hüceyratıyla لا متصرف إلا هو (Ondan başka hiçbir mutasarrıf yoktur.) der.

— Ve şu hüceyratın zerratıyla لا خالق إلا هو (Ondan başka hiçbir hâlık yoktur.) der.

— Ve şu zerratın esîriyle لا إله إلا هو (Ondan başka hiçbir ilah yoktur.) der.

İzah: Üstadımızın bu tasnifini şöyle somutlaştıralım:

Bu kâinat, bütün âlemlerin envayıla: Üstadımız, “Şu dünya bütün envayıla” deseydi, bundan yeryüzündeki nevlere anlardık. Ancak Üstadımız “dünya” değil, “kâinat” diyor ve kâinattaki âlemlerin envaından bahsediyor. Bu durumda, “enva” ile yeryüzündeki nevlere kastedilmiş olamaz. Çünkü kâinat ölçeğinde konuşuluyorsa yeryüzündeki nevlere çok küçük kalır.

— Peki, kâinatın ihtiva ettiği âlemlerin envayıla ne kastedilmiş olabilir?

Güneş bir nevdur, Ay bir nevdur, Dünya bir nevdur; farklı mahiyetlerde yaratılan yıldızlar birer nevdur; galaksiler, kara delikler, cüce yıldızlar birer nevdur; ölü yıldızlar, Betelgeuse benzeri kırmızı dev yıldızlar, Eta Carinae benzeri mavi-beyaz dev yıldızlar hepsi birer nevdur. Ve kâinat daha bizim bilmediğimiz nice nevlere doludur. Dünya ise bu nevlere sadece bir nevdur.

İşte kâinat bütün âlemlerin envayıla لا إله إلا الله der. Nasıl لا إله إلا الله dediği ilerde çok cihetlerle ispat edileceğinden bu makamda bu kapıyı açmıyoruz.

Ve şu âlemlerin erkânıyla: Kâinatın her bir nevi bir âlem oldu ve kâinat bütün bu âlemlere (yani nevlere) لا إله إلا الله dedi. Şimdi, her bir âlem de içindeki erkânıyla لا خالق إلا هو (Allah’tan başka hiçbir yaratıcı yoktur.) diyor.

Mesela Dünya milyonlar âlemlerden tek bir âlemdir ki içinde erkânıyla (yani deniziyle, dağıyla, insanıyla, ağaçlarıyla, hayvanatıyla ve bütün nevlereyle) لا خالق إلا هو diyor. Demek buradaki “erkân” ifadesiyle, o âlemde yaşayan nevlere kastedilmiştir.

Erkânın nasıl لا خالق إلا هو dediğini izah etmiyoruz, meseleyi ileriki derslere havale ediyoruz.

Çünkü sadece bir cihetle değil, çok cihetlerle bu sözü söylüyorlar. Bu çok cihetlerin mütalaasını ilerde yapacağız.

Ve şu erkânın azalarıyla: Her bir nevi o âlemin erkânı olduğunda, o nevin her bir cinsi de o erkânın azası olur. Mesela:

— Sivrisinek, sinek nevinin 1 milyon azasından sadece bir azasıdır. Yeryüzünde 1 milyon sinek türü vardır ve her bir sinek türü, sinek nevinin bir azası hükmündedir.

– Kedi gülü, gül nevinin 26 bin azasından sadece bir azasıdır. Yeryüzünde 26 bin gül türü vardır ve her bir gül türü, gül nevinin bir azası hükmündedir.

– Muhabbet kuşu, kuş nevinin 10 bin azasından sadece bir azasıdır. Yeryüzünde 10 bin kuş türü vardır ve her bir kuş türü, kuş nevinin bir azası hükmündedir.

Bunlar gibi, her bir tür kendi nevinin bir azası olmakta ve bir nevin kaç türü varsa, o nevin o kadar azaya sahip olmaktadır.

Bütün bu azalar da (yani neve ait bütün türler de) لا صانع إلا هو (Allah'tan başka hiçbir sanatkâr yoktur.) diyor. Yine her bir azanın yani türün nasıl لا صانع إلا هو dediğini izah etmiyor, meseleyi sonraki derslere havale ediyoruz.

Ve şu azaların eczasıyla: Her bir cins kendi nevinin bir azası olduğunda, o cinsin her bir ferdi de o azanın bir cüzü olur. Ve her bir cins, fertleri adedince cüzlere sahip olur.

Mesela “10 bin kuş türü var.” demiştik. Her bir tür, erkânının yani nevinin bir azası idi. Demek kuş erkânının 10 bin azası bulunuyor.

Her bir türün fertleri de o azanın cüzleridir. Mesela Yonga Serçesi bir kuş türüdür ve bu kuş türünün 200 milyon efradı vardır. Bu durumda, bu azanın 200 milyon eczası olur. Yani aza hükmündeki bu türün 200 milyon ferdi var. Bu 200 milyon ferdin de her biri لا مدبّر إلا هو

(Allah'tan başka hiçbir müdebbir yoktur.) diyor. Yine eczanın nasıl لا مدبّر إلا هو dediğini izah etmiyor, meseleyi sonraki derslere havale ediyoruz.

Ve şu eczanın cüziyatıyla: Her bir fert kendi azasının yani cinsinin bir cüzü olduğunda, o ferdin aza ve uzuvları da o eczanın cüziyatı olur. Yine kuş örneğinden yola çıkarsak:

– Kuş nevi bir erkân,

– Her bir kuş türü bu erkânın bir azası,

– Her bir kuş bu azanın bir eczası,

– Ve o kuşun uzuv ve cihazları da o eczanın cüziyatı olur.

Bütün bu cüziyat da لا مُربّي إلا هو (Allah'tan başka hiçbir mürebbi yoktur.) diyor. Yine cüziyatın nasıl لا مُربّي إلا هو dediğini izah etmiyor, meseleyi sonraki derslere havale ediyoruz.

Ve şu cüziyatın hüceyratıyla: Bir fertte bulunan her bir uzuv ve aza o ferdin cüziyatı olduğunda, o uzuv ve azaları meydana getiren hücreler de o cüziyatın hüceyratı olur. Malumdur ki aza ve uzuvlar hücrelerin birleşmesinden meydana gelir.

Organları meydana getiren bütün bu hüceyrat da لا متصرف إلا هو (Allah'tan başka hiçbir mutasarrıf yoktur.) diyor. Yine hüceyratın nasıl لا متصرف إلا هو dediğini izah etmiyor, meseleyi sonraki derslere havale ediyoruz.

Ve şu hüceyratın zerratiyla: Hücreler de zerrelere yani atomların bir araya gelmesiyle oluşur. Atomlar hücreleri, hücreler de organları meydana getirir.

Hücreyi oluşturan bütün atomlar لا خالق إلا هو (Allah'tan başka hiçbir yaratıcı yoktur.) diyor.

Yine zerratin nasıl لا خالق إلا هو dediğini izah etmiyor, meseleyi sonraki derslere havale ediyoruz.

Ve şu zerratin esîriyle: Üstad Hazretleri esir maddesini atomların tarlası olarak ifade ediyor. İşârâtü'l-İ'caz tefsirinde esir maddesi hakkında şöyle diyor:

— “Arş su üzerindeydi.” ayeti şu madde-i esiriyeye işarettir ki Cenab-ı Hakk'ın Arş'ı, su hükmünde olan esir maddesi üzerinde imiş; esir maddesi yaratıldıktan sonra, Sâni'in ilk icatlarının tecellisine merkez olmuştur. Yani esiri halk ettikten sonra, cevahir-i ferde kalbetmiştir.

Konumuz esir maddesi olmadığından bu kadar bilgiyle iktifa edelim. Üstadımız esir maddesini zerratin ham maddesi gibi kabul ediyor. Bu esir de لا إله إلا هو (Ondan başka hiçbir ilah yoktur.) diyor. Yine esirin nasıl لا إله إلا هو dediğini izah etmiyor, meseleyi sonraki derslere havale ediyoruz.

Bu fakir, envain, erkânın, azanın, eczanın, cüziyatın, hüceyratın, zerratin ve esîrin tasnifini bu şekilde yaptı. Ancak illaki böyle olmak zorunda değil; başka türlü de tasnif edilebilir. İşin özü şudur:

Zerrattan seyyarata ve arzdan Arş'a kadar, her bir mevcut, bütün azasıyla, hüceyratiyla, zerratiyla, ahvaliyle, eşkâliyle, evsafıyla Allah'ın vücub-u vücuduna ve vahdetine şehadet ve delalet eder. Katre Risalesi'nin bundan sonraki konusu da bu şehadet ve delalettir.

هو الواجب الوجود O (Allah) ki على أنه ve فتشهد الكائنات

بجميع أنواعها وأركانها وأعضائها وأجزائها وجزئياتها vahid-i ehadir الواحد الأحد

بütün envayıyla, erkânıyla, azasıyla, eczasıyla, cüziyatıyla,

hüceyratiyla, zerratiyla ve esîriyle أفرادا وتركيبا fertler ve terkeb olarak متصاعدا بتركيبات

رافعاتٍ أعلامٍ الشهادة منتظمة muntazam terkebilerle yükselen şehadet bayraklarını

ومتنازلاً بنقوش Sâni-i Ezelî'nin vücub-u vücuduna على وجوب وجود الصانع الأزلي kaldırarak

Nakkaş-ı Ezelî'nin شاهدات على وجوب وجود التَّقَاش الأزلي ve garip nakışlarla inen غريبة vücub-u vücuduna şahitlikler ederek.

Ve kâinat, bütün envayıyla, erkânıyla, azasıyla, eczasıyla, cüziyatıyla, hüceyratıyla, zerratıyla ve esîriyle; Sâni-i Ezelî'nin vücub-u vücuduna şehadet bayraklarını kaldırarak muntazam terkiplerle yükselen ve garip nakışlarla Nakkaş-ı Ezelî'nin vücub-u vücuduna şahitlikler ederek inen fertler ve terkipler olarak, onun vacibü'l-vücud ve vahid-i ehad olduğuna şehadet eder.

مؤرککباتından ve عجزاسından هر biri کُلُّ واحد من مرکباتها وأجزائها kâinat والكائناتُ

واجب الوجود Onun olduğuna بأنه elli beş lisanla بخمس وخمسين لسانا تشهد şehadet eder vacibü'l-vücud ve vahid-i ehad. الواحد الأحد

Kâinatın mürekkebatından ve eczasından her biri elli beş lisanla Onun vacibü'l-vücud ve vahid-i ehad olduğuna şehadet eder.

icmalı ise şunlardır. أما إجمالها فهي bu lisanların tafsili تفصيل تلك الألسنة gelecek سيجيء

Bu lisanların tafsili gelecek. İcmali ise şunlardır:

efradının ve muntazam أفرادها وتركيباتها المنتظمة dilleriyle nida ediyor تُنادي بألسنة

وأحوالها المنتظمة ve fakrının ve karşılanan ihtiyacının و فقرها وحاجاتها المَقْضِيَّة terkiyatının

ve mükemmel, acip ve münasip ve صورتها المكَمَّلَة العجيبَة اللائقة ve muntazam ahvalinin

وَحَكْمها ve süslü, garip ve fevkalade nakışlarının ve نقوشها المزينة الغريبة الفائقة suretlerinin

وَبتخالفاتها الخارقة ve kıymetli faydalarının و فوائدها العالية ve yüksek hikmetlerinin ve العالية

وتماثلاتها المنتظمة ve harika ve görünen tehalüfatının (birbirine benzememesinin) والمتلاحة

والتناظر ve muntazam ve aynı olan benzeşmelerinin...

Efradının ve muntazam terkiyatının, fakrının ve karşılanan ihtiyacının, muntazam ahvalinin; mükemmel, acip ve münasip suretlerinin; süslü, garip ve fevkalade nakışlarının; yüksek hikmetlerinin, kıymetli faydalarının, harika ve görünen tehalüfatının, muntazam ve aynı olan benzeşmelerinin dilleriyle nida ediyor.

وبألسنة نظامها وموازنتها جزءا وكلا ve cüzî ve külli olarak nizamının ve muvazenesinin dilleriyle وباطنظامها واطرادها ve intizamının ve ittıradının (sıra ile birbirini takip etmesinin) وبإتقان الصنعة الشعورية وكما لها في كل شيء ve şuurî sanatın itkanının (sağlamlığının) ve her şeydeki kemalinin وبتجاوب المتخالفات الجامدات بعض حاجة بعض mütehalifatın (birbirine benzemeyen şeylerin), bir kısmının (diğer) bir kısmın hacetine cevap vermesinin وتساند المتباعدات المتفاوتات ve birbirinden farklı olan uzak şeylerin tesanüdünün...

Cüzî ve külli olarak nizamının ve muvazenesinin, intizamının ve ittıradının, şuurî sanatın itkanının ve her şeydeki kemalinin; camid olan mütehalifatın, bir kısmının (diğer) bir kısmın hacetine cevap vermesinin ve birbirinden farklı olan uzak şeylerin tesanüdünün dilleriyle (nida ediyor).

والرحمة ve tam inayetin والعناية التامة ve umumi hikmetin lisanıyla وبلسان الحكمة العامة ve yayılan hayatın... والحياة المنتشرة ve umumi rızkın والرزق العام ve geniş rahmetin والواسعة

Umumi hikmetin, tam inayetin, geniş rahmetin, umumi rızkın ve yayılan hayatın lisanıyla (nida ediyor).

والجمال المنعكس ve hüsnün ve tahsinin (güzelleştirmenin) lisanıyla وبلسان الحُسن والتحسين والانجذاب ve aşk-ı sadıkın والعشق الصادق ve akseden ve gönle hüzn veren cemalin والحزين وظلّية ve incizabın (bir şeyin cazibesine tutulup ona doğru çekilmenin) ve cezbenin والجذبة والأكوان ve varlıkların gölgesinin...

Hüsnün ve tahsinin, akseden ve gönle hüzn veren cemalin, aşk-ı sadıkın, incizabın ve cezbenin ve varlıkların gölgesinin lisanıyla (nida ediyor).

والتبديل لفوائد ve faydalı tebdilin وبلسان التصرف لمصالح ve maslahatlı tasarrufun lisanıyla والتنظيم لكمالات ve maksatlı tağyirin والتغيير لغايات ve hikmetli tahvilin والتحويل لحكم ve kemalatlı tanziminin...

Maslahatlı tasarrufun, faydalı tebdilin, hikmetli tahvilin, maksatlı tağyirin ve kemalatlı tanzimin lisanıyla (nida ediyor).

ve احتياجاتها وافتقاراتها ve imkânının ve hudusunun dilleriyle وبالسنة إمكانها وحدوثها
وقفرها وضعفها وموتها وجهلها وفنائها وتغيرها وعباداتها وتسبيحاتها ihtiyaclarının ve iftikarlarının
ve دعواتها والتجآآتها ve fakrının, zaafının, ölümünün, cehlinin, fenasının, değişiminin,
ibadetlerinin, tesbihatlarının, dualarının ve sığınmalarının.

İmkânının ve hudusunun, ihtiyaclarının ve iftikarlarının; fakrının, zaafının, ölümünün,
cehlinin, fenasının, değişiminin, ibadetlerinin, tesbihatlarının, dualarının ve sığınmalarının
dilleriyle (nida ediyor).

İzah: Bütün bu dillerin izahı ileride yapılacağından dolayı şerhine burada girişmiyor,
makamına havale ediyoruz.

بكل هذه الألسنة mürekkebatı ve eczası مركباتها وأجزاؤها kâinat فالكائنات
kadim ve kadîr olan على وجود خالقها القديم القدير şahittirler شاهداتٌ biriyle
hâliklarının vücub-u vücuduna.

Kâinat -mürekkebatı ve eczası- bu dillerin her biriyle, kadim ve kadîr olan hâliklarının
vücub-u vücuduna şahittirler.

كالدوائر المتداخلة المتحدة المركزُ evsaf-ı kemaline على أوصاف كماله ve dellâdılar ودالات
merkezi birleşik olan iç içe girmiş daireler gibi.

Ve evsaf-ı kemaline -merkezi birleşik olan iç içe girmiş daireler gibi- dellâdılar.

ve ذاکرات تالیات لأسمائه الحسنی vahdaniyetine şahitlerdir شاهدات على وحدانيته تعالى
esma-i hüsnasını okuyan zakirlerdir ومسبّحات بحمده تعالى ve hamdiyle müsebbihlerdir
ومصدقات ve Kur'an-ı Hakîm'in ayetlerini tefsir edicilerdir ومفسّرات لآيات القرآن الحكيم
ve Seyyidi'l-mürselîn'in haberlerini tasdik edicilerdir. لإخبارات سيد المرسلين

Vahdaniyetine şahitlerdir; esma-i hüsnasını okuyan zakirlerdir; hamdiyle müsebbihlerdir.
Kur'an-ı Hakîm'in ayetlerini tefsir edicilerdir; Seyyidi'l-mürselîn'in haberlerini tasdik
edicidirler.

ve Islam'ın nurunu tanzim eden hads-i sadığı ومولّداتٌ لحدسٍ صادقٍ منظمٍ إلى نور الإسلام
tavr-ı nübüvete teslimi tanzim eden المنظم إلى التسليم لطور النبوة meydana getirenlerdir

(İslam'ın) المنظم لنور الإيمان بواجب الوجود الواحد الأحد vahid-i ehad olan Vacibü'l-vücub'a imanın nurunu tanzim eden (İslam'ın).

Tavr-ı nübüvete teslimi tanzim eden ve vahid-i ehad olan Vacibü'l-vücub'a imanın nurunu tanzim eden İslam'ın nurunu tanzim eden hads-i sadıkı meydana getirenlerdir.

İzah: Metne bağlı kaldığımızda, "Tavr-ı nübüvete teslimi tanzim eden ve vahid-i ehad olan Vacibü'l-vücub'a imanın nurunu tanzim eden İslam'ın nurunu tanzim eden hads-i sadıkı meydana getirenlerdir." şeklinde çevirdiğimiz cümleyi şöyle ifade etsek daha anlaşılır olur:

"İslam'ın nurunu tanzim eden hads-i sadıkı meydana getirenlerdir. O nur-u İslam ki tavr-ı nübüvete teslimi ve vahid-i ehad olan Vacibü'l-vücub'a imanın nurunu tanzim eder."

Üstadımız kâinat ve içindeki eşya için, "İslam'ın nurunu tanzim eden **hads-i sadıkı** meydana getirenlerdir." buyurdu.

"Hads" kavramının manasını daha önce izah etmiştik. Makam münasebetiyle tekrar edelim:

Kelamcılara göre hads, aklî öncüllerden sonuçlara süratle intikal veya basit bir müşahede ile sonuca ulaşmak ya da öncülle sonucun aynı anda zihne gelişidir.

İbni Sina'ya göre hads, insanda kuvve halinde bulunan vasıtasız öğrenme gücüdür.

Bir kısım âlime göre ise hads, keşf ve ilham mertebelerinin en aşığıdır.

İşte kâinat, nur-u İslam'ı tanzim eden bu hads-i sadıkı meydana getirmiştir.

Kelam-ı Kadim'in (Kur'an'ın) emri altındadır فإجماع الكائنات **bütün dilleriyle** بكل ألسنتها **ve insanların ve** ورياسة سيد الأنام والمرسلين

peygamberlerin Efendisinin riyaseti (altındadır) قائلاتٍ ناطقاتٍ (şöyle) diyerek ve

söyleyerek: اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

Kâinatın tamamı, اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ **diyerek ve söyleyerek, Kelam-ı Kadim'in emri**

ve insanların ve peygamberlerin Efendisinin riyaseti altındadır.

zikredilen bu fıkraların tafsilini. تفصيل هذه الفقرات المذكورة **dinle** فاستمع

Zikredilen bu fıkraların tafsilini dinle.

Gelecek cümle çok uzun olduğundan parçalayarak mana vermeye çalıştım. Fikrim tamamını ihata edip bir cümleyle ifade edemedi.

في الكائنات و يتظاهر و يتراءى görünüyor o şeyler ki ما şüphesiz إن
من نوع التنظيمات birleşik olarak (terkiben) ve cüzler olarak kâinatta
والتنظيمات المتناظرة ve birbirine bakan nizamat göz önündeki tanzimatın neveleri المتلاحظة
والموازات المتساندة ve birbirine dayanan muvazenat...

Şüphesiz kâinatta birleşik olarak ve cüzler olarak görünen ve tezahür eden göz önündeki tanzimatın neveleri, birbirine bakan nizamat ve birbirine dayanan muvazenat...

bu kâinat هذه الكائناتُ o zatın vücub-u vücuduna delalet eden الدالة على وجوده ووجود من
nizamının ve mizanının iki kabzasının tasarrufunda... في تصرف قبضتي نظامه وميزانه

Bu kâinat, nizamının ve mizanının iki kabzasının tasarrufunda olan zatın vücub-u vücuduna delalet eden (bu tanzimat, nizamat ve muvazenat)...

والتناظر والتساند ve görünmekle, birbirine bakmakla ve birbirine

dayanmakla şehadet eden على أن المقيّن والأستاذ والنظام واحد kanun yapıcının, üstadın ve nezzamın bir olduğuna...

Ve görünmekle, birbirine bakmakla ve birbirine dayanmakla kanun yapıcının, üstadın ve nezzamın bir olduğuna şehadet eden (bu tanzimat, nizamat ve muvazenat)...

أي وجود الوجود والوحدة يفتحان منفذاً نظاراً إلى المطلوب أي وجود الوجود والوحدة
kâinat onda (bu menfezde) تشهد الكائنات فيه بهذا اللسان yani vücub-u vücuda ve vahdete

Allah, Ondan başka hiçbir ilah yoktur. الله لا إله إلا هو bu lisanla şehadet ediyor

Matluba yani vücub-u vücuda ve vahdete bakan bir menfez açıyorlar. Kâinat bu lisanla onda, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet ediyor.

İzah: Üç kelime geçti: Tanzimat, nizamat, muvazenat.

Tanzim: "Nazm" kelimesinin tef'il babına girmiş hâlinin masdarıdır. Tanzimat ise "tanzim" kelimesinin çoğuludur.

Nizam: Yine "nazm" kelimesinin mufaale babına girmiş hâlinin masdarıdır. Nizamat ise "nizam" kelimesinin çoğuludur.

Muvazene: "Vezn" kelimesinin mufaale babına girmiş hâlinin masdarıdır. **Muvazenat** ise "muvazene" kelimesinin çoğuludur.

Şimdi de kelimelerin ifade ettiği manaya bakalım:

Nazm kelimesi "inci vb. kıymetli taşları dizmek" manasına gelir. Bu kelime tef'il babına girdiğinde "tanzim" şeklini alır. Tef'il babının özelliği bir işin çok kuvvetli ve fazla yapıldığını ifade etmesidir. Mesela:

فَطَّعَ fiili "kesti" manasındadır. Bu fiilin tef'il babına girmiş hâli olan فَطَّعَ ise "parçaladı" manasına gelir.

هَدَّمَ fiili "yıktı" manasındadır. Bu fiilin tef'il babına girmiş hâli olan هَدَّمَ ise "yerle bir etti" manasına gelir.

أَكَّلَ fiili "yedi" manasındadır. Bu fiilin tef'il babına girmiş hâli olan أَكَّلَ ise "çokça yedi" manasına gelir.

Demek, tef'il babı bir işin çok kuvvetli ve fazla yapıldığını ifade eden bir babdır. Bundan da şu mana çıkar:

Eğer "Kâinattaki **nazm**..." denilseydi, eşyanın ipe dizilir gibi sıralandığını ve âlemde böyle bir düzgünlüğün olduğunu anlardık. "Kâinattaki **tanzim**..." denildiğinde de aynı manayı anlıyoruz. Ancak "tanzim"de bir kuvvet vardır; nazm işinin çok kuvvetli ve fazla olduğunu ifade eder. Yani nazm hakikati şu âlemde öyle tecelli ediyor ki hiçbir eşya bu tertipten, bu düzenden, bu sıradan, bu dizilişten zerre miskal ayrılmıyor. Böyle olunca da tanzim oluyor. Zira tanzim, nazm işinin şiddetle yapılmasıdır.

Tanzime bir örnek olarak Güneş Sistemi'ni gösterebiliriz. Yıldızların konumları öyle bir şekilde tanzim edilmiştir ki zerre miskal tesadüf ihtimalini kabul etmez. Eğer birbirlerine azıcık yakın olsalar birbirlerini çekip çarpışacaklar; azıcık uzak olsalar bu sefer de sistemden kopup uzaklaşacaklar. İşte bu tanzim, perde arkasında iş gören zatın vücub-u vücudunu ve vahdetini güneş gibi ispat eder. Zira böyle bir tanzim tesadüfün işi olamaz.

Şimdi de ikinci kelimemiz olan "**nizam**" üzerine konuşalım:

"Nizam" mufaale babından gelmiş bir kelimedir. Mufaale babının en önemli özelliği, bir işin karşılıklı yapıldığını göstermesidir. Mesele:

كَتَبَ "yazdı" manasındadır. Bu kelime mufaale babına girdiğinde كَاتَبَ olur ve "yazıştı" manasına gelir.

قَتَلَ "öldürdü" manasındadır. Bu kelime mufaale babına girdiğinde قَاتِلٌ olur ve "savaştı" manasına gelir.

نَزَعَ "çekti" manasındadır. Bu kelime mufaale babına girdiğinde نَزَاعٌ olur ve "çekti" manasına gelir.

Demek, mufaale babı bir işin karşılıklı yapıldığını (işteşlik) ifade eden bir babdır. Bundan da şu mana çıkar:

"**Nizamat**" karşılıklı dizilişi, karşılıklı düzeni, karşılıklı insicamı ifade etmektedir. Mesela ağız ile dişler arasında, göz ile kaş arasında, baş ile vücut arasında, meyve ile ağaç arasında, sinek ile kanadı arasında vs. bir düzen vardır. İşte bu düzen "nizam"dır, bunun çoğulu da "nizamat"tır.

Şimdi de üçüncü kelitemiz olan "**muvazenat**" üzerine konuşalım:

"**Muvazenat**" mufaale babından gelmiş bir kelimedir. Mufaale babı bir işin karşılıklı yapıldığını gösterir. Demek muvazenat lafzıyla, bir eşyanın kendi dengesi değil, diğer eşyalarla olan karşılıklı dengesi kastedilmiştir. Meseleyi biraz daha açalım:

"Mizan" denge demektir. Mizan denildiğinde bir eşyanın kendi vücut ve azalarındaki dengeyi ve ölçüyü anlarız. "Mizan" kelimesi mufaale babına girdiğinde "muvazene" olur. Çoğulu da "muvezenat"tır.

Mizan ile muvazene arasındaki fark şudur: Mizan bir varlığın kendi dengesi ve yaratılışındaki ölçülü hâlidir. Muvazene ise karşılıklı denge ve ölçüdür. Mesela:

– Bir dişinin ölçülü hâlde yaratılışını düşünürsek mizanı tefekkür etmiş oluruz. Eğer o dişin diğer dişlerle arasındaki dengeyi ve ölçüyü düşünürsek muvazeneyi tefekkür etmiş oluruz.

– Bir parmaktaki dengeyi düşünürsek mizanı tefekkür etmiş oluruz. Eğer o parmağın diğer parmaklarla ve elle arasındaki dengeyi düşünürsek muvazeneyi tefekkür etmiş oluruz.

– Bir meyvenin kendisindeki dengeyi düşünürsek mizanı düşünmüş oluruz. Eğer o meyvenin dalla ve ağaçla arasındaki dengeyi düşünürsek muvazeneyi tefekkür etmiş oluruz.

Gördüğünüz gibi, kelimelerin türediği kökler ve girdiği bablar esas alınarak mütalaa edildiğinde karşımıza bambaşka manalar çıkıyor. Bu dersten ödevimiz şu olsun:

Kâinata görünen tanzimat, nizamat ve muvazenatı tefekkür edelim. Ancak şuna dikkat edelim: Tefekkürü yapabilmek için fikri bir misal üzerine bindirmek lazım. Fikir misale binmeli ve onunla seyahat etmeli. Yani tefekkür edebilmek için hakikatleri somut örnekler üzerinden düşünmeliyiz. Bunun için de interneti kullanabilirsiniz. "Âlemdeki düzen ve tertip", "eşyanın karşılıklı dizilişi", "âlemdeki denge" gibi cümlelerle arama yaparak somut bilgiler üzerinden mezkûr hakikatleri tefekkür edebilirsiniz.

إن ما şüphesiz o şey ki **كائنات** في **بيت الكائنات** **kâinat** evindeki **من الانتظام والاطراد** **intizam ve ittirad** **الدالّين على عدم تداخل الأيدي المتعددة** **müteaddit ellerin adem-i tedahülüne** **(karışmadığına)** **دelalet eden** **وأن الصنعة والنقش والمُلك لواحد** **ve sanatın, nakşın ve mülkün** **tek bir zata ait olduğuna** **يفتحان كُوةً نظارةً بطرزٍ آخر أيضا** **başka bir tarzla da (matluba)** **bakan bir delik açarlar** **تشهد الكائنات فيها بهذا اللسان** **kâinat bu lisanla onda (açılan bu delikte) şehadet eder** **الله لا إله إلا هو** **Allah, Ondan başka hiçbir ilah yoktur.**

Şüphesiz kâinat evindeki, müteaddit ellerin adem-i tedahülüne ve sanatın, nakşın ve mülkün tek bir zata ait olduğuna delalet eden intizam ve ittirad başka bir tarzla da (matluba) bakan bir delik açar. Kâinat bu lisanla onda, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet eder.

İzah: Allah'ın varlığına ve birliğine en büyük delillerden biri de intizam hakikatidir. Zira şu kâinatta, sinek kanadından tutun semavatın kandillerine, atomdan tutun denizlerin diplerine kadar öyle bir intizam vardır ki Nezzam'ın varlığını güneş gibi gösterir.

Kâinattaki intizamı:

- Her bir varlığın vücudunda,
 - O varlığın suretinde,
 - Aza ve cihazlarında görmek mümkündür.
 - Yine rüzgârların tasrifinden bulutların teshirine, yıldızların hareketinden yağmur damlalarının inişine kadar, her bir fiilde görmek de mümkündür.
- Ayrıca bu intizamda bir ittirad vardır. Ittirad: Sıra ile birbirini takip etmektir.
- Geceden sonra gündüzün, gündüzden sonra gecenin gelmesi,
 - Yazdan sonra sonbaharın, sonbahardan sonra kışın, kıştan sonra ilkbaharın ve ilkbahardan sonra tekrar yazın gelmesi,
 - İntizamla yaratılan varlıkların ölüp yerlerine emsallerinin gelmesi ve emsallerinde aynı intizamın gözükmesi ittirada misaldir.

İntizam ile ittiradı şu örneklerle ayırt edebiliriz:

- Yıldızların hareketindeki düzgünlük intizamdır. Bu düzgünlüğün milyonlarca yıldır devam etmesi ittirattır.

– Bir ağacın çiçek, yaprak ve meyvelerindeki düzgünlük intizamdır. Bu ağacın her kışta ölüp her baharda tekrar ihya edilmesi ve çiçek, yaprak ve meyvelerinde aynı intizamın gözükmesi ittirattır.

– Bir sineğin vücudundaki düzen ve tertip intizamdır. Bu düzen ve tertibin yaratılan her sinekte gözükmesi ve bunun binlerce senedir aynı şekilde devam etmesi ittirattır.

Demek, eşyada ve ef'alde gözükten tertip ve düzen intizamdır; bu tertip ve düzenin devam etmesi ittirattır.

Şu kâinattaki intizamı anlatmak için ciltler dolusu kitap yazılabilir ve yazılmıştır da. Hatta değil kâinat, bir sineğin vücudundaki intizam için bile bir kitap yazılabilir. Bizler âlemdeki ve eşyadaki intizamı ilgili fenlerin kitaplarına havale ediyor; intizamı bir parça tefekkür edebilmek için, eşyanın en küçük yapı taşı olan atomdaki intizama şöyle dikkat çekiyoruz:

Hava, su, dağlar, hayvanlar, bitkiler, vücudumuz; kısacası en küçüğünden en büyüğüne kadar gördüğünüz, dokunduğunuz, hissettiğiniz her şey atomlardan meydana gelmiştir. Atomlar öyle küçük parçacıklardır ki en güçlü mikroskoplarla dahi görmek mümkün değildir.

Atomun küçüklüğünü şu örnekle anlamaya çalışalım:

Elimizde bir anahtar olduğunu farz edelim. Kuşkusuz bu anahtarın içindeki atomları görebilmemiz mümkün değildir. Anahtardaki atomları görebilmek için elimizdeki anahtarı dünyanın boyutlarına getirdiğimizi farz edelim. Elimizdeki anahtar dünya boyutunda büyürse, işte o zaman anahtarın içindeki her bir atom kiraz büyüklüğüne ulaşır.

Her atom, bir çekirdek ve çekirdeğin çok uzağındaki yörüngelerde dönüp dolaşan elektronlardan oluşmuştur. Çekirdeğin yarıçapı ise atomun yarıçapının on binde biri kadardır. Elimizdeki anahtarı dünya boyutuna getirdiğimizde ortaya kiraz büyüklüğünde atomlar çıkmıştı. Şimdi, kiraz büyüklüğündeki atomların içinde çekirdeği arayalım...

Bu arayış boşunadır. Çünkü -böyle bir ölçekte bile- çok daha küçük olan çekirdeği görme imkânımız kesinlikle yoktur. Çekirdeği görebilmemiz için, atomumuzu temsil eden kiraz yeniden büyüüp iki yüz metre yüksekliğinde kocaman bir top olmalıdır. Bu akıl almaz boyuta karşın atomumuzun çekirdeği sadece çok küçük bir toz tanesi boyutuna gelecektir.

Şimdi, bu küçük yapıdaki intizamı görelim:

Atomda bulunan elektronlar, sahip oldukları elektrik yükü nedeniyle çekirdeğin etrafında sürekli olarak dönerler. Bütün elektronlar eksi (-) elektrik yüküyle, bütün protonlar da artı (+) elektrik yüküyle yüklüdürler. Atomun çekirdeğindeki artı yük, elektronları kendisine doğru çeker. Bu nedenle elektronlar çekirdeğin etrafından ayrılamazlar.

Atomun merkezinde ne kadar proton varsa dışında da o kadar elektron vardır. Bu sayede atomların elektriksel yükü dengelenir. Ancak protonun hacmi de kütlesi de elektrondan çok

daha fazladır. Eğer bir karşılaştırma yapmak gerekirse: Aralarındaki fark, bir insanla bir fındık arasındaki fark gibidir. Ama yine de elektrik yükleri birbirinin aynıdır.

— Acaba proton ve elektronun elektriksel yükleri eşit olmasaydı ne olurdu?

Bu durumda, evrendeki tüm atomlar, protondaki fazla artı elektrik nedeniyle artı elektrik yüküne sahip olurlardı. Bunun sonucunda da evrendeki her atom birbirini iterdi.

— Peki, evrendeki atomlar birbirini itse neler yaşanırdı?

Yaşanacak olan şey şudur: Bir anda paramparça olurduk. Gövdemiz, bacaklarımız, başımız, gözlerimiz, dişlerimiz, kısaca vücudumuzun her parçası bir anda havaya uçardı. Sadece biz değil, dünya da bir anda havaya dağılırdı. Yeryüzündeki tüm denizler, dağlar, Güneş Sistemi'ndeki tüm gezegenler ve evrendeki bütün gök cisimleri aynı anda sonsuz parçaya ayrılıp yok olurlardı. Ve bir daha da evrende gözle görülür hiçbir cisim var olmazdı.

Üstelik böyle bir olayın yaşanması, elektron ve protonların elektrik yükleri arasındaki dengenin sadece 100 milyarda bir oranında değişmesiyle gerçekleşir. Evrenin yok olması ise bu dengedeki milyar kere milyarda bir oynama ile meydana gelir. Yani evrenin ve canlıların varlığı böyle hassas bir intizam ile mümkündür.

Buraya kadar anlattıklarımız, tek bir atomun içindeki kusursuz intizamın sadece birkaç küçük detayıydı. Aslında atom, üzerine ciltlerce kitap yazılabilecek kadar kapsamlı bir yapıya ve intizama sahiptir.

Şimdi, yıldızların intizamlı hareketlerinden varlıkların intizamlı vücutlarına, azaların intizamlı yaratılışından dişlerin intizamlı dizilişine kadar, kâinattaki ve varlıklardaki intizamı düşünün. Sonra bu intizamdaki ittıradı -yani bu intizamın milyonlar senedir devam ettiğini- tefekkür edin. Daha sonra da şu sorunun cevabını verin:

— Düz yoldaki bir arabanın intizamlı hareketi gibi basit bir intizamı dahi şoförün varlığına bağlamak zorunda olan insan, nasıl olur da şu kâinattaki intizamı ve ittıradı tesadüfe ve sebeplere havale edebilir?

Üstadımız şöyle demişti: **Şüphesiz kâinat evindeki intizam ve ittırad, müteaddit ellerin adem-i tedahülüne ve sanatın, nakşın ve mülkün tek bir zata ait olduğuna delalet eder.**

İntizam ve ittırad Allah'ın vahdetine büyük bir delildir. Zira intizam ancak tek bir elden sudur edebilir. Birçok eller bir işe karışsa, karıştıır. Bir memlekette iki padişah, bir ilde iki vali ve bir köyde iki muhtar olmaz. Eğer olursa karışıklık olur.

— Madem bu âlemde zerre miskal karışıklık yoktur ve bir intizam vardır.

— Ve madem bu intizamda bir ittırad gözükmetedir.

O hâlde bu intizamı kuran ve devam ettiren bir zat olmalıdır. O zat da Allah'tır. O Allah ki ne misli, ne misali, ne şeriki, ne de ortağı vardır. Vahid'dir, Ehad'dır, Fert'tir, Samed'dir. Göz önündeki şu hassas intizam ve ittihad, Onun varlığından ve birliğinden başka hiçbir şey ile izah edilemez!

وكمالها في كل شيء و **şüphesiz şuurî olan sanatın mükemmelliği** وإن إتقان الصنعة الشعورية
her şeydeki kemali **بما** o şeyle birlikte **تسعه لياقة قابليته** kabiliyetinin liyakati onu içine
alıyor (kabiliyetinin liyakatine göre) **المجعولة بقلم القدر** kalem-i kaderle yaratılan **من يد**
الفياض المطلق Feyyaz-ı Mutlak'ın elinden...

Şüphesiz şuurî olan sanatın mükemmelliği ve her şeydeki kemali; Feyyaz-ı Mutlak'ın elinden kalem-i kaderle yaratılan kabiliyetinin liyakatini içine almasıyla birlikte (yani bu itkan ve kemalin, onun kabiliyetine uygun olmasıyla birlikte)...

وأن كاتب صحيفة السماء بنجومها **kalemin ittihadına delalet eden** الدالين على اتحاد القلم
هو كاتب **ve semanın sayfasını yıldızlarıyla ve güneşleriyle yazan kâtibin olduğuna** وشموسها
o, **صحيفة النحل والنمل بحجراتها وذراتها** bal arısının ve karıncanın sayfasını hücreleriyle ve zerratiyla yazan kâtiptir...

Kalemin ittihadına ve semanın sayfasını yıldızlarıyla ve güneşleriyle yazan kâtibin, bal arısının ve karıncanın sayfasını hücreleriyle ve zerratiyla yazan aynı kâtip olduğuna delalet eden (şuurî olan sanatın mükemmelliği ve her şeydeki kemali)...

يفتحان مشكاة نظارة بطور آخر أيضا (bu itkan ve kemal) başka bir tarzla dahi (matluba)

تشهد الكائنات فيها kâinat onda (açılan pencerede) şahadet eder

الله لا إله إلا هو Allah, **منادية** nida ederek **بلسان كل مصنوع**

Ondan başka hiçbir ilah yoktur.

(Bu itkan ve kemal) başka bir tarzla dahi (matluba) bakan bir pencere açarlar. Kâinat onda (açılan bu pencerede) her bir masnuun lisanıyla nida ederek Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şahadet eder.

Toplu mana: Şüphesiz, kalemin ittihadına ve semanın sayfasını yıldızlarıyla ve güneşleriyle yazan kâtibin, bal arısının ve karıncanın sayfasını hücreleriyle ve zerratiyla yazan aynı kâtip olduğuna delalet eden şuurî olan sanatın mükemmelliği ve her şeydeki kemali -Feyyaz-ı Mutlak'ın elinden kalem-i kaderle yaratılan kabiliyetinin liyakatini içine almasıyla birlikte-

başka bir tarzla dahi (matluba) bakan bir pencere açarlar. Kâinat onda (açılan bu pencerede) her bir masnuun lisaniyla nida ederek Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet eder.

İzah: İzaha geçmeden önce şu noktayı bir daha hatırlatayım:

Ben bu çalışmayı orta seviye Arapça bilenler için yapıyorum; ilk önce metni kırık meal usulüyle tercüme ediyorum ve daha sonra cümle olarak ifade ediyorum. Cümle olarak ifade ederken de metne bağlı kalmaya ve her kelimeyi tercüme sokmaya çalışıyorum. Böyle olunca da tercüme bazen devrik oluyor, Türkçeye pek uyumlu olmuyor. Zaten ben tercümede cümlenin güzelliğini ya da Türkçeye uyumunu gözetmiyorum. Çünkü bu çalışmanın amacı yeni bir Mesnevî tercümesi yapmak değil. Buradaki amaç, Arapça bilenlerin eseri Arapçadan okuyabilmesi ve Arapçalarının gelişimi...

Bu hatırlatmadan sonra, şimdi biraz mütalaa yapalım:

Sanat-ı şuuriyedeki itkanın ve her şeydeki kemalin tefekkürünü sizlere havale ediyorum. Sadece şu cümle üzerine biraz tefekkür edelim: **Semanın sayfasını yıldızlarıyla ve güneşleriyle yazan kâtip, bal arısının ve karıncanın sayfasını hücreleriyle ve zerratıyla yazan kâtiptir.**

Kâinata bir kitap nazarıyla baksak, semavat bu kitabın bir sayfası olur. Güneş ve yıldızlar da bu sayfanın kelimeleri olur.

Ölçeği küçültüp her bir mevcuda bir sayfa nazarıyla baksak, bal arısı ve karınca bir sayfa olur. Hüceyrat ve zerrat da bu sayfanın kelimeleri olur.

Cenab-ı Hak semavat sayfasını Güneş ve yıldızlar kelimeleriyle; bal arısı ve karınca sayfalarını da hüceyrat ve zerrat kelimeleriyle yazmış. Yazıları farklı gibi gözükse de aralarında bir ittihad ve benzerlik vardır. Tek fark ölçek farkıdır.

– Bal arısını veya karıncayı semavat ölçeğinde büyütsek, hüceyratı ve zerratı Güneş ve yıldızlar hükmüne geçerdi.

– Semavatı bal arısı ve karınca ölçeğinde küçültsek, Güneş'i ve yıldızları hüceyrat ve zerrat hükmüne geçerdi.

Yani aradaki tek fark büyüklük ve küçüklüktür. Aynı kanunlara tabidirler. Hidrojenleri bir, helyumları bir, karbonları bir ve diğer maddeleri birdir. Meydana geliş tarzları bir, işleyişleri bir ve bütün hareketlerinde hâkim olan kanunlar birdir. İşte bütün bu birlikler ispat eder ki: **Semavat sahifesini Güneş ve yıldızlarla yazan kudretle, bal arısıyla karıncanın sahifelerini hüceyrat ve zerrat ile yazan kudret birdir.** Semavat Güneş ve yıldızlarıyla, bal arısı ve karınca hüceyrat ve zerratıyla, **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** diyerek hâlıkın bir olduğuna delalet ve şehadet ederler.

Meseleye şöyle de bakabiliriz:

Şöyle sorsak:

— Semavat sayfasını Güneş ve yıldızlarla yazmak mı yoksa bal arısı ve karınca sayfasını hüceyrat ve zerratla yazmak mı daha zordur?

Bu sorunun cevabı şudur: İkisi de aynı zorluktadır ve ikisini yapmak için de nihayetsiz bir kudrete sahip olmak gerekir. Güneş'i yaratmak ne kadar zorsa, bal arısını yaratmak da o kadar zordur. Yıldızları yaratmak ne kadar zorsa, karıncayı yaratmak da o kadar zordur. Değil bal arısını ve karıncayı, onların vücudundaki atomları yaratmak bile yıldızları yaratmak kadar zordur. Atomun yapısını incelediğinizde bu zorluğu görürsünüz. Bundan da şu hakikate bir pencere açılır:

Bal arısını yaratmak Güneş'i yaratmaktan, karıncayı icat etmek yıldızları icat etmekten daha kolay değildir. İkisi de aynı zorluktadır ve her birinin halkı için nihayetsiz bir kudrete sahip olmak gerekir. Böyle bir kudret de ancak Allahu Teâlâ da bulunur.

Bu delilin daha çok cihetleri var ve ileride bu cihetler karşımıza çıkacak. Bu makamda bu kadarla iktifa edelim.

في birbirinden farklı ve camid olan eşyanın tecavübü **وإن تجاوب الأشياء المتخالفة الجامدة**

بعض bir kısmının (diğer) bir **بعض** uzun ve eğri büğrü yollardan **الطرق الطويلة المعوجة**

كما دة غذاء الحجيرات والثمرات hücrelerin ve meyvelerin besin maddeleri **gibi...**

Birbirinden farklı ve camid olan eşyanın, uzun ve eğri büğrü yollardan birbirlerinin hacetine tecavübü; hücrelerin ve meyvelerin besin maddeleri gibi...

وتساند الأشياء المتباعدة المتفاوتة ve birbirlerinden uzak ve farklı olan eşyanın tesanüdü

كالسيارات التي هي ثمرات الشمس Güneş'in meyveleri olan seyherat gibi...

Ve birbirlerinden uzak ve farklı olan eşyanın tesanüdü; Güneş'in meyveleri olan seyherat gibi...

على أن الكل خدام سيد delalet eden şu tecavüb ve tesanüd **الدال ذلك التجاوب والتساند**

و تحت أمر مدبر واحد her şeyin bir Seyyid-i Vahid'in hademeleri olduğuna **واحد**

Müdebbir-i Vahid'in emri altında olduğuna **ومرجعهم رب واحد** ve mercilerinin bir Rabb-i Vahid olduğuna...

Her şeyin bir Seyyid-i Vahid'in hademeleri olduğuna, bir Müdebbir-i Vahid'in emri altında olduğuna ve mercilerinin bir Mürebbi-i Vahid olduğuna delalet eden şu tecavüb ve tesanüd...

يَفْتَحَانِ مِنْفَذًا نَظَارًا أَيْضًا بِمَرْتَبَةٍ أُخْرَى başka bir mertebede dahi (matluba) bakan bir menfez açarlar تَشْهَدُ الْكَائِنَاتُ فِيهِ بِهَذَا اللِّسَانِ kâinat onda (o menfezde) bu lisanla şehadet eder اللهُ لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ Allah, Ondan başka hiçbir ilah yoktur.

(Bu tecavüb ve tesanüd) başka bir mertebede dahi (matluba) bakan bir menfez açar. Kâinat bu lisanla onda, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet eder.

İzah: Üstad Hazretlerinin beyan ettiği hakikat teavün (yardımlaşma) hakikatidir. Üstadımız bu hakikati tecavüb ve tesanüd hakikatleri üzerinden işledi. İlk önce tecavüb üzerine konuşalım:

Tecavüb karşılıklı cevaplaşmadır. Mesela yeryüzü ile bulut arasında bir tecavüb vardır. Yani sanki yeryüzü buluta sorar:

— Ahalimin suya ihtiyacı var. Bize yağmur gönderebilir misin?

Bulut da cevap verir:

— Elbette, hemen gönderiyorum.

Bazen de bulut yeryüzüne sorar:

— Bana biraz buhar yollayabilir misin? Yağmur, kar ve dolu yapacağım.

Yeryüzü cevap verir:

— Hemen gönderiyorum...

İşte yeryüzüyle bulut arasında böyle bir tecavüb vardır. Biri sorar, diğeri cevap verir. Tabii bu hayalî bir şeydir. Aralarındaki muavenete ve birbirlerinin hacetine koşmalarına bakıldığında böyle bir tecavübün varlığı farz edilir.

Bu tecavüb ve muaveneti biraz daha tefekkür edelim:

Bulut ile yeryüzü arasında cereyan eden su alışverişinde, yeryüzü suyu buhar şeklinde buluta verir; bulut da buharı kendi fabrikasında işledikten sonra buz, kar, yağmur şeklinde yeryüzüne iade eder ve muhtaçlara yetiştirir.

Bu hakikat ancak şu üç kaziyeden biri ile izah edilebilir:

1. Bulut yeryüzündeki muhtaçları bilir, şefkatiyle suyu onlara gönderir.

2. Yeryüzündeki canlılar buluta su getirmesini emreder. Bulut da ister istemez onlara boyun eğerek suyunu boşaltır.

3. Hem bulut hem de yeryüzü Allah'ındır. Yeryüzü ahalisine Allah merhamet eder ve bulut emr-i ilahî ile suyunu yeryüzüne boşaltır.

Birinci ihtimal batıldır. Zira bulut camiddir, cahildir ve merhameti yoktur. Ne muhtaçları tanır ne de onlara merhamet eder.

İkinci ihtimal de batıldır. Zira yeryüzü ahalisi âcizdir. Kudretleri yoktur ki sözleri buluta geçsin.

O hâlde kabul edilecek kazıye üçüncü kazıyedir ve başka bir ihtimal yoktur.

Üstad Hazretleri teavün hakikatine ikinci misal olarak tesanüdü gösterdi ve şöyle dedi: **Ve birbirlerinden uzak ve farklı olan eşyanın tesanüdü; Güneş'in meyveleri olan seyferat gibi...**

Güneş ile yıldızlar arasında bir tesanüd vardır. Mesela Güneş kuvve-i cazibesıyla yıldızları tutar ve onların uzaya kaçmasına ve birbirlerine çarpmasına mâni olur. Onları ışığıyla aydınlatır ve hararetiyle ısıtır.

Yıldızların da kendi aralarında bir tesanüd vardır. Bu tesanüdü bir misalini şöyle verelim:

Galaksilerin hızları birbirinden farklıdır. Hızları farklı olduğu için bazen bir galaksi diğer bir galaksiye yetişir ve içinden geçer. Galaksiler birbirinin içinden geçerken -bilim adamlarının halı temizleme diye isimlendirdikleri- bir hadise cereyan eder. Galaksinin içinden geçen yüksek hızlı galaksi, hızı sebebiyle diğer galaksideki gaz ve toz bulutlarını elektrikli halı süpürgesi gibi çeker. Çektiği bu tozlar yeni yetişen yıldızların gıdası olur.

Yani bir galaksi gaz ve toz bulutlarını diğer bir galaksiye hediye ediyor. Tozları alan galaksi de bunları yeni yetişen yıldızlara gıda olarak sunuyor.

Yıldızların birbirleriyle ve Güneş'le olan tesanüd ve muavenetlerini internetten bulacağınız bilgiler üzerinde tefekkür edebilirsiniz. Burada şu ince noktaya dikkat çekmek istiyorum:

Kâinattaki bütün hayat sahiplerini bir tarafa ayırsak, bu takdirde ortada hayatsız, şuursuz, iradesiz ve kudretsiz bir topluluk kalır. Bu durumda, zenginin fakire, kuvvetlinin zayıfa yardım etmesi gibi, hayattar olanların da hayatsız olanlara yardım etmesi gerekir.

Hâlbuki hakikat bunun tam tersidir; cansızlar canlılara yardım eder. Hayatsız ve iradesiz bir şeyin kendi hesabına yardım etmesi mümkün olmadığına göre, teavün hakikati, perde-i gayb arkasında olan bir müdebbirin varlığını güneş gibi ispat eder.

Aynı muhakemeyi hayat sahipleri için yürüttüğümüzde, insanların hayvanlara ve hayvanların da bitkilere yardım etmesi gerekir. Zira en akıllı insandır. Ancak hakikat burada da zıddıyla tezahür etmekte; bitkiler hayvanlara, hayvanlar da insanlara yardım etmektedir. Bu hâl de

ispat eder ki: Her şey bir Seyyid-i Vahid'in hademeleridir, bir Müdebbir-i Vahid'in emri altındadır ve mercileri bir Mürebbi-i Vahid'dir.

وإن تشابه الآثار المنتظمة المتناظرة şüphesiz muntazam ve benzer olan eserlerin teşabühü
وتناسب الآثار المتلاحظة ve görünen eserlerin
على أن الكلّ مالٌ مالِكٍ yerlerin çiçekleri gibi delalet eden كَأَزْهَارِ الْأَرْضِينَ tenasübü
وتحت تصرفٍ متصرفٍ واحدٍ her şeyin bir Malik-i Vahid'in malı olduğuna واحد
ومصدرهم قدرةٌ واحدٍ Mutasarrıf-ı Vahid'in tasarrufu altında (olduğuna) واحدٍ
يفتحان منفذاً نظاراً أيضاً (bu teşabüh ve tenasüb) dahi (matluba)
تشهد الكائنات فيه بهذا اللسان kâinat onda (bu menfezde) bu
الله لا إله إلا هو lisanla şehadet eder Allah, Ondan başka hiçbir ilah yoktur.

Şüphesiz, her şeyin bir Malik-i Vahid'in malı olduğuna, bir Mutasarrıf-ı Vahid'in tasarrufu altında olduğuna ve masdarlarının bir kudret-i Vahid olduğuna delalet eden; semavatın yıldızları gibi, muntazam ve benzer olan eserlerin teşabühü ve yerlerin çiçekleri gibi, görünen eserlerin tenasübü dahi (matluba) bakan bir menfez açar. Kâinat bu lisanla onda, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet eder.

İzah: Üstadımız "âsâr-ı muntazama" dedi ve buna semavatın yıldızlarını örnek gösterdi. Evet, yıldızlar muntazam eserlerdir. Yapılarından tutun şekillerine kadar, hareketlerinden tutun işleyişlerine kadar, birbirleriyle münasebetlerinden tutun ölümüne kadar, her şeylerinde bir intizam vardır. Astronomi ilmi bu intizamı inceleyen ve ortaya koyan bilim dalıdır.

Semavatın âsâr-ı muntazaması olan yıldızlar arasında bir teşabüh (birbirine benzeme) vardır. Meteorlardan galaksilere, nötron yıldızlarından kuasarlara kadar, yaratılan ne varsa hepsinin hidrojeni bir, helyumu bir, karbonu bir, ışığı bir, hülasa bütün maddeleri birdir. Yine meydana geliş tarzları bir, işleyişleri bir; termonükleer reaksiyonlardan çekim gücüne kadar bütün hareketlerinde hâkim olan kanunlar birdir.

— Bu kadar birlik unsurundan bir tanesi bile tesadüf ile izah edilemezken, hepsinin birden kâinatın her yanında hükmünü icra etmesi, bütün kâinatın tek bir elden yaratılıp idare edildiğini ispat etmez mi?

— Eğer -hâşâ- Allah inkâr edilirse, yıldızlar arasındaki bu müşabehet neyle izah edilecek?

Semavatın yıldızları arasında bir teşabüh olduğu gibi, arzın çiçekleri ve hayvanatı arasında da bir tenasüb (benzerlik) vardır. Üstad Hazretleri bu tenasübü Lem'alar Risalesi'nde şöyle beyan ediyor:

“Bir nevin efradı arasındaki tevafuk ve bir cinsin envâi arasında âzâ-yı esasiyede bulunan müşabehet...”

Meseleyi biraz açalım:

Bir elma ağacı diğer elma ağaçlarıyla aynıdır. Yaprakları, çiçekleri ve meyveleri birbirine benzer. Bu, efrad arasındaki tevafuktur.

Elma ağacı diğer ağaçlara birebir benzemez. Ancak aza-yı esasiyede (esas azalarda) bir benzerlik vardır. Hepsinin kökü, dalları; yaprak, çiçek ve meyveleri vardır. Bu, nevlere arasındaki müşabehet yani benzerliktir.

Yine bir bülbül diğer bülbüllerle aynıdır. Bu kuşu nerede görseniz, “Bu bülbüldür.” dersiniz. Bu, efrad arasındaki tevafuktur.

Bülbül diğer kuşlara birebir benzemez. Ancak aza-yı esasiyede bir benzerlik vardır. Hepsinin kanadı, gözü, ayağı, gagası ve birbirine benzeyen azaları vardır. İşte bu, nevlere arasındaki müşabehet yani benzerliktir.

Yine bir gül diğer güllerle aynıdır. Nerede bu çiçeği görseniz, “Bu güldür.” dersiniz. Bütün güller birbirine benzer. Bu, efrad arasındaki tevafuktur.

Gül diğer çiçeklerle birebir benzemez. Ancak aza-yı esasiyede bir benzerlik vardır. Hepsinin bir sapı, yaprağı ve çiçeği vardır. Bu, nevlere arasındaki benzerliktir.

— Peki, bir nevin fertleri arasındaki tevafuk ve bir cinsin nevlere arasındaki müşabehet neyi ispat eder?

Üzerlerinde işleyen kalemin vahdetini ve hepsinin aynı elden çıktığını ispat eder. Eğer farklı bir el karışsaydı, karışıklık olur ve bu tenasüb olmazdı. Madem karışıklık yok ve bir benzerlik var, o hâlde hâlikleri bir, mucidleri bir ve rableri birdir.

Üstadımız Lem'alar Risalesi'nde bu hakikati anlatırken "tevfuk" ve "müşabehet" kelimelerini kullandı. Burada ise “tevfuk” kelimesine bedel "tenasüb"ü, "müşabehet" kelimesine bedel de “teşabüh”ü kullandı.

Netice: Semavat, âsâr-ı muntazaması olan yıldızlardaki teşabühün lisanıyla; yeryüzü, eserleri olan nebatat ve hayvanattaki tenasübün lisanıyla **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** der; hâliklerinin bir olduğunu ilan eder, vahdete şehadet eder ve ikinci bir eli reddeder.

Gelecek cümle çok uzun olduğundan metni parçalayarak tercüme ettim. Gücüm tek bir cümleyle ifadeye yetmedi.

لتجلياتِ الأسماءِ الكثيرةِ الشعوريةِ **şüphesiz her hayat sahibinin mazhariyeti** وإن مظهرية كلِّ حي
şuuri olan çok esmanın tecelliyatına...

Şüphesiz her hayat sahibinin, şuuri olan çok esmanın tecelliyatına mazhariyeti...

İsimlerin sıfatları geliyor:

tesirde المتساندة في التأثير eserleri ve güzelliği muhtelif olan المختلفة الآثار والجمال
tek bir hücrede المتشاركة حتى في حجية واحدة ve birbirine benzeyen والمتشابهة mütesanid
والمتمازجة ve her şeyin her şeyde yansıması olan والمتعاكسة كلُّ في كلِّ bile ortak olan
güneşin ziyasındaki yedi renk gibi birbirine karışan... كالألوان السبعة في ضياء الشمس

Eserleri ve güzelliği muhtelif, tesirde mütesanid, birbirine benzeyen, tek bir hücrede bile ortak olan, her şeyin her şeyde yansıması olan ve güneşin ziyasındaki yedi renk gibi birbirine karışan (çok esmanın tecelliyatına mazhariyeti)...

على أن eserindeki vahdetle birlikte, delalet eden bu hâller الدالة هذه الأحوال مع وحدة أثرها
müsemmalarının bir olduğuna... مسمّاهما واحد

Eserindeki vahdetle birlikte, müsemmalarının bir olduğuna delalet eden bu hâller...

bir canlının hâlıkının onun على أن خالق الحي هو بارئه bizzarura delalet eder تدل بالضرورة
ve ona in'am eden (olduğuna) والمنعم عليه ve musavviri (olduğuna) ومصوّره bârisi olduğuna
ve onun rezzakı (olduğuna)... ورزاقه

Bir canlının hâlıkının; onun bârisi, musavviri, ona in'am edeni ve onun rezzakı olduğuna bizzarura delalet eder...

وأن رزاقه هو خالق منابح الرزق ve onun rezzakının, rızıkların menbalarını yaratan olduğuna
وخالقها هو الحاكم على الكل ve rızkın kaynaklarını yaratanın her şeye hâkim olduğuna...

Ve onun rezzakının, rızıkların menbalarını yaratan olduğuna; rızkın kaynaklarını yaratanın da her şeye hâkim olduğuna (bizzarura delalet eder)...

مرتبة **منفذا نظارا أيضا إلى مرتبة الوجوب والوحدة** **bu hakikat açar** **فتفتح هذه الحقيقة** **مرتبة-i**
vücuba ve vahdete bakan bir menfez daha **تشهد الكائنات فيه بلسان كل حي** **kâinat o**
menfezde her bir hayat sahibinin lisanıyla şehadet eder **الله لا إله إلا هو** **Allah, Ondan**
başka hiçbir ilah yoktur.

Bu hakikat, mertbe-i vücuba ve vahdete bakan bir menfez daha açar. Kâinat o menfezde her bir hayat sahibinin lisanıyla, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet eder.

İzah: Bir zihayatin vücuda gelmesi ve hayatını devam ettirmesi birçok esmâ-i İlahiyenin onda tecelli etmesiyle mümkündür. Mesela:

- Yoktan yaratılmasıyla Hâlık ismine mazhar olur.
- Kendisine hayat verilmesiyle Muhyi ismine mazhar olur.
- Her bir aza ve cihazına menfaatler takılmasıyla Hakîm ve Nâfi isimlerine mazhar olur.
- Hayat şartlarının kendisine öğretilmesi ve terbiye edilmesiyle Rab ismine mazhar olur.
- Sanatlı vücuduyla Sâni ismine mazhar olur.
- Zerrelere vücudunda toplanmasıyla Câmi ismine mazhar olur.
- Kendisine yardım edilmesiyle Muavvin ismine mazhar olur.
- Boyasıyla ve rengiyle Mülevvin ismine mazhar olur.

Daha bunlar gibi, **tesirde mütesanid, âsârda muhtelif olan çok isimlere mazhar olur.**

Tesirde mütesanid olması: Yaratılan mahlukun bekası için isimlerin birbirine kuvvet vermesi ve birbirinin yardımına koşmasıdır. Mesela Hâlık ismi varlığı yarattığında Muhyi ismi hemen yardıma koşar ve ona hayat verir. Musavvir ismi ona suret verir. Rezzak ismi hayatının devamı için lazım olan rızkı ona yetiştirir. Nâfi ismi onu zararlı şeylerden korur. Şâfi ismi ona şifa verir ve hakeza...

Âsârda muhtelif olması da şudur: Bu isimler her varlıkta farklı farklı tecelli eder. Mesela Hâlık ismi karıncada tecelli ettiğinde Musavvir ismi karıncaya bir suret verir. Hâlık ismi balıkta tecelli ettiğinde Musavvir ismi balığa farklı bir suret verir. Hâlık ismi çiçekte tecelli ettiğinde Musavvir ismi çiçeğe daha farklı bir suret verir. Yaratılan ne kadar mahluk varsa Musavvir isminin o kadar farklı tecellisi vardır. Diğer isimler için de bu hakikat geçerlidir. Her bir eserde (varlıkta) farklı farklı tecelli ederler.

Netice şudur: **Bu sıfatların ve isimlerin hedefleri bir olduğundan elbette müsemmaları da bir olur.**

Bu sıfat ve isimlerin hedefi eşyanın vücuda gelmesi ve varlığını devam ettirmesidir. Bütün isimler bu maksada uygun tecelli eder ve bu neticeye kuvvet verir. Bu hâl de ispat eder ki bu isimlerin müsemması birdir. Eğer Hâlık başkası, Muhyi bir başkası olsaydı; yine Rezzak başkası, Musavvir bir başkası olsaydı; arada çekişme olur, hiçbir varlık vücuda gelmezdi. Madem halk ve icatta böyle bir kolaylık var ve madem bütün isim ve sıfatların hedefleri birdir; elbette Allah da birdir ve bütün bu isimlerin müsemması Odur.

bal arısının ve karıncanın **أمثال عين النحل والنمل ومعدتهما** şüphesiz irtibatı **وإن ارتباطاً** gözünün ve midelerinin emsalinin **بالشمس ومنظومتها** Güneş’le ve manzumesiyle...

Şüphesiz, bal arısının ve karıncanın gözünün ve midelerinin emsalinin (bu gibi şeylerin) Güneş’le ve manzumesiyle (Güneş Sistemi’yle) irtibatı...

cezalet, telahuz (birbirini **في الجزالة الكيفية والتلاخط والتناظر** münasebetle birlikte **مع المناسبة** görme) ve tenazur (birbirine bakma) keyfiyeti içindeki...

Cezalet, telahuz ve tenazur keyfiyeti içindeki münasebetle birlikte...

o ikisinin **على أنهما** delalet eden bu irtibat ve münasebet **الدال ذلك الارتباط والمناسبة** olduğuna **كلاهما نقشا نقاش واحد** her ikisi tek bir Nakkaş’ın nakşıdır...

Her ikisinin tek bir Nakkaş’ın nakşı olduğuna delalet eden bu irtibat ve münasebet...

kâinat onda (o **تشهد الكائنات فيه** bakan bir menfez daha açarlar **يفتحان منفذا نظارا أيضا** menfezde) şehadet eder **الله لا إله إلا هو** nida ederek **منادية** Allah, Ondan başka hiçbir ilah yoktur.

(Matluba) bakan bir menfez daha açarlar. Kâinat o menfezde nida ederek, Allah’tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet eder.

Toplu mana: Şüphesiz, cezalet, telahuz ve tenazur keyfiyeti içindeki münasebetle birlikte, bal arısının ve karıncanın gözünün ve midelerinin emsalinin Güneş’le ve manzumesiyle irtibatı; her ikisinin tek bir Nakkaş’ın nakşı olduğuna delalet eden bu irtibat ve münasebet (matluba) bakan bir menfez daha açar. Kâinat o menfezde nida ederek, Allah’tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet eder.

İzah: Bu metinde üzerinde durulması ve mütalaa edilmesi gereken çok yer var. Hele “cezalet, telahuz ve tenazur keyfiyeti” ifadesi üzerine sayfalar dolu yazılsa yine de azdır. Bizim ise o

kadar yazacak vaktimiz yok; zira kitabın tamamını kırık meal usulüyle tercüme etmek istiyoruz. Bu sebeple, sadece ana fikre bir pencere açmakla yetineceğiz.

Mütalaamıza şu soruyla başlayalım:

— Acaba bal arıları yollarını nasıl buluyor?

Evet biliyoruz, vahy-i ilahîye mazhardırlar. Ancak Allahu Teâlâ ism-i Hakîm muktezasınca her şeyi bir sebeple yaratır. Acaba bu işin esbab dairesindeki sebebi nedir?

Bilim adamları bu sebebi şöyle açıklıyor:

Arılar dışarıya çıktıklarında yuvalarının yerini kovanın güneş ile olan açısını ölçerek bulurlar. Güneşi bir pusula gibi kullanırlar. Hava kapalı da olsa güneş ışınlarının yönünü saptayabilirler. Bunu göz yapılarının polarize güneş ışığını saptama yeteneğiyle yaparlar.

Arının kovana dönüşü en kestirme yoldan olur. Dönüş yolculuğuna başladığı nokta, kovanın bulunduğu yerden ne kadar farklı olursa olsun balarısı o nokta ile kovan arasındaki en kısa yolu düz bir uçuş hattı hâlinde belirler. O hattı izleyerek evine döner. Buna “arı hattı” denir. Gerek arı hattının belirlenmesinde, gerekse çiçek tarlası gibi diğer hedefleri bulma ve tarif etme konusunda balarısının iki önemli veri kaynağı vardır:

1. Güneşin konumu.
2. Yeryüzünün manyetik çekim alanı.

Arı "güneş ışığını polarize edebilme yeteneğiyle" güneşin konumunu saptar. Yola çıkarken de pusulası karnındadır. Gezegenimizin manyetik alanına duyarlı bir biçimde arının karın bölgesinde partiküller vardır. Gerekli bilgileri sinirler aracılığıyla o minicik beyne ulaştırır ve arıya yönünü bildirir.

Bu izahtan anlıyoruz ki: Arı yaratılırken tek başına planlanmamış, yeryüzünün manyetik çekim alanından tutun manzume-i şemsiyedeki güneşe kadar birçok şeyle alakası kurulmuştur.

Bu da ispat eder ki: Arının nakkaşı kimse güneşin nakkaşı da odur. Arı kiminse güneş de onun mülküdür. Arıya balı kim yaptırıyorsa güneşi de o hareket ettiriyordur. Çünkü **güneş ile bal arısının gözleri arasında bir irtibat ve keyfiyetçe birbirleriyle münasebetleri vardır.**

Güneşten habersiz olan, bal arısına bu gözü takamaz ve güneşin hareketlerini bilmeyen, bal arasına bu hesaplama tekniğini öğretemez.

Netice: Bal arısının güneşle, yeryüzünün manyetik çekim alanıyla, çiçeklerle, havayla, suyla ve daha birçok şeyle alakası ve irtibatı vardır. Bu münasebetlerin muntazaman idaresi bütün kâinatın tek bir elden idare edildiğini ispat eder.

şüphesiz yazılmış, dokunmuş ve nakşedilmiş **وإن أخوة الجاذبة المكتوبة المنسوجة المنقوشة**
cazibenin kardeşliği **للجاذبة العمومية** zerreler ve atomlar arasında **بين الذرات والجواهر الفردة**
بين النجوم yazılmış, dokunmuş ve uzatılmış umumi cazibeyle **المكتوبة المنسوجة الممددة**
yıldızlar ve güneşler arasında... **والشموس**

Şüphesiz zerreler ve atomlar arasındaki (kalem-i kaderle) yazılmış, (kalem-i kudretle) dokunmuş ve nakşedilmiş cazibenin, yıldızlar ve güneşler arasındaki (kalem-i kaderle) yazılmış, (kalem-i kudretle) dokunmuş ve uzatılmış umumi cazibeyle kardeşliği...

her ikisi tek bir **كلاهما كتابةً قلمٍ واحدٍ** o ikisinin olduğuna delalet eden **الدالة على أنهما**
tek bir **وتسجاً نسجاً واحدٍ** ve onun (o kalemin) mürekkebidir **ومداده** kalemin yazısıdır
ve tek bir **وشعاعاً شمس واحدٍ** ve onun çözümleridir **وأصدائه** dokumacının iki dokumasıdır
ve onun feyzidir... **وفيضه** şemsin iki şuaıdır

Her ikisinin tek bir kalemin yazısı ve o kalemin mürekkebi olduğuna, tek bir dokumacının iki dokuması ve onun çözümleri olduğuna ve tek bir şemsin iki şuaı ve onun feyzi olduğuna delalet eden...

vücuba ve vahdete bakan bir rasathane daha **تفتح مرصدا نظارا أيضا إلى الوجوب والوحدة**
bu dakik ve **بهذا اللسان الدقيق والعُلوي** kâinat onda şahadet eder **تشهد الكائنات فيه** açar
Allah, Ondan başka hiçbir ilah yoktur. **الله لا إله إلا هو** ulvi lisanla

Vücuba ve vahdete bakan bir rasathane daha açar. Kâinat onda bu dakik ve ulvi lisanla, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şahadet eder.

Toplu mana: Şüphesiz, her ikisinin tek bir kalemin yazısı ve o kalemin mürekkebi olduğuna, tek bir dokumacının iki dokuması ve onun çözümleri olduğuna ve tek bir şemsin iki şuaı ve onun feyzi olduğuna delalet eden; zerreler ve atomlar arasındaki yazılmış, dokunmuş ve nakşedilmiş cazibenin, yıldızlar ve güneşler arasındaki yazılmış, dokunmuş ve uzatılmış umumi cazibeyle kardeşliği, vücuba ve vahdete bakan bir rasathane daha açar. Kâinat onda bu dakik ve ulvi lisanla, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şahadet eder.

İzah: Atom ile Güneş Sistemi arasında birçok benzerlik vardır. Mesela:

– Atomda çekirdek ile elektronlar arasında bir çekim kuvveti vardır. Güneş Sistemi'nde ise Güneş ile gezegenler arasında bir çekim kuvveti vardır.

– Atomda çekirdek kütlenin çoğunluğuna sahiptir. Güneş Sistemi'nde ise Güneş kütlenin çoğunluğuna sahiptir.

– Atomda elektronlar çekirdekten küçüktür. Güneş Sistemi'nde ise gezegenler Güneş'ten küçüktür.

– Atomda elektronlar çekirdeğin etrafında dönerler. Güneş Sistemi'nde ise gezegenler Güneş'in etrafında dönerler.

– Atomun çoğunluğu boşluktur. Güneş Sistemi'nin de çoğunluğu boşluktur.

Atom ile Güneş Sistemi arasında daha birçok benzerlik vardır. Bu benzerlikler ispat eder ki: Atomu büyütsek Güneş Sistemi olur, Güneş Sistemi'ni küçültsek atom olur. Bu da **her ikisinin de bir kalem-i vahidin yazısı olduğunu ispat eder**. Çünkü birlik ancak tek bir elden sudur eder.

في المركبات المتداخلة المنتظمة الموظفة **şüphesiz her bir zerrenin nispetleri** وإن نَسَب كلِّ ذرّة

birbiri içine girmiş, muntazam ve muvazzaf mürekkebatteki **تلك الذرّة كالنفر في كل نسبة** şu

zerre her bir nispette bir nefer gibidir **له وظيفة لفائدة** onun fayda için bir vazifesi vardır

في مركبات الأعصاب المحركة والحساسة والأوردة والشرايين والباصرة **gözün zerresi gibi كذرة العين**

harekete geçiren sinirlerin, duyu organlarının, toplardamarın, atardamarın ve gözün mürekkebatındaki...

Şüphesiz, birbiri içine girmiş, muntazam ve muvazzaf mürekkebatteki her bir zerrenin nispetleri; şu zerre her bir nispette, fayda için vazifesi olan bir nefer gibidir. Harekete geçiren sinirlerin, duyu organlarının, toplardamarın, atardamarın ve gözün mürekkebatındaki gözün zerresi gibi...

على أن خالق عين العين **gözün gözünün (gözün görme** فتدل بالضرورة

organının) hâlıkı **وعين العالم أي الشمس** ve gözün (hâlıkı) **والعين** ve âlemin gözünün yani

هو خالق كل المركبات **ve onları layık mevziine koyan وواضعها موضعها اللائق** güneşin (hâlıkı)

bütün mürekkebatın hâlıkıdır.

Gözün gözünün ve gözün ve âlemin gözünün yani güneşin hâlıkının ve onları layık mevziine koyanın, bütün mürekkebatın hâlıkı olduğuna bizzarure delalet eder.

bu hakikat dahi açar **مشكاةً نظارةً** (matluba) bakan bir pencere

بلسان كل ذرة من ذراتها **تشهد الكائنات فيها** kâinat onda (o pencerede) şehadet eder

Allah, **الله لا إله إلا هو** Allah, zerratından (o mürekkebatın zerratından) her bir zerrenin lisanıyla

Ondan başka hiçbir ilah yoktur.

Bu hakikat dahi (matluba) bakan bir pencere açar. Kâinat onda (o pencerede) zerratından her bir zerrenin lisanıyla, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet eder.

İzah: Bu hakikati şu misal üzerinden tefekkür edelim:

Farz edelim ki buzdolabını teşkil edecek parçalar bir mühendisin müdahalesi olmaksızın kendi kendine meydana gelmiş olsun.

— Peki, buzdolabı parçalarından bir buzdolabı yapmak için yine bir ustaya ihtiyaç yok mudur?

Kaldı ki buzdolabını teşkil edecek parçaların ortaya çıkışı esnasında buzdolabının bir bütün olarak göz önünde bulundurulması gerekir. İmal edilecek her bir parça, bir diğerine ahenk teşkil edecek, birbirini tekmil edecek ve birbirinin fonksiyonunu aksatmayacak şekilde olmalıdır. Buzdolabı kapağının yerine bir otomobil direksiyonu, başka bir parçasının yerine radyo hoparlörü, bir başka parçasının yerine çamaşır makinesinin santrifüjü konulsa ortaya hiçbir şey çıkmaz.

En basit bir canlının vücudu ise buzdolabının yapısından çok daha komplekslidir. En küçük bir zihyatı yaratabilmek için, onun her bir uzuv ve azasının maksada uygun şekilde inşa edilmesi gerekir. Bunun için de vücudunun bütünü göz önüne alınmalıdır.

Mesela en basit bir canlı olan sineği ele alalım:

Farzımuhal, sineğin kanadının, gözlerinin, ayaklarının ve diğer azalarının tesadüfen oluştuğunu kabul edelim.

— Peki, iş bununla bitiyor mu?

Hayır, bitmiyor. Bu durumda, yine o parçaları bir araya getirecek ve sineği yaratacak zata ihtiyaç vardır. Kaldı ki bundan daha önemlisi şudur:

Sineğin parçalarının ortaya çıkışında sineğin vücudu bir bütün olarak göz önünde bulundurulmalı ve her bir cihazı buna göre yaratılmalıdır. Sineğe kartal kanadı takamaz ve balığın yüzgecini yerleştiremezsiniz...

O hâlde diyebiliriz ki: Maddenin tesadüfen ortaya çıktığını ve varlıkların aza ve cihazlarının tesadüfen oluştuğunu ispat etmeye çalışmak Allah'ı inkâr etmek için kâfi değildir. Çünkü:

1. Parçalardan bütünü yaratmak için yine bir zata ihtiyaç vardır.

2. Parçalar yaratılırken bütün göz önüne alınmalı ve cüzler ona göre yaratılmalıdır.

Sözün özü: Terkip ve mürekkebatla görünen intizam, o mürekkebatdaki her zerrenin layık mevkiine konulmasıyla hasıl olmuştur. Evet, her bir zerre layık mevkiine konulmuş, her bir aza ve cihaz o varlığa uygun şekilde yaratılmış ve bu azalar o vücuttaki en münasip yere yerleştirilmiştir. Terkip ve mürekkebatla böyle bir intizam vardır. İnsanın azalarına ve hüceyratına dikkat eden, bu hakikati tasdik eder.

Elbette o zerrelere -aralarındaki münasebetler bozulmamak şartıyla- layık mevkilerine koyabilmek ancak mürekkebatı yaratan zata mahsustur. Başı başkası, gözü başkası yapamaz. Yine eli başkası, parmakları başkası yaratamaz. Uzuvarın ve zerratin birbirleriyle olan münasebetlerini ancak tek bir zat kurabilir. Bu zat o varlığı bir bütün olarak planlamalı, aza ve uzuvlarını buna göre yaratmalıdır. Yoksa intizam bozulur.

Madem zerreden şemse kadar kusursuz bir intizam hâkimdir, o hâlde hepsinin hâlıkı birdir.

tek bir النوع الواحد şüphesiz kudretin tasarrufunun genişliği وإن وَسَعَةَ تصرف القدرة
nevde o nev ki لا يصدر إلا عن الواحد بالبداهة الذي bilbedahe ancak birden (tek bir elden)
bazı nevlerin kâinatın ekserisini مع شمول بعض الأنواع أكثر الكائنات sudur eder
يُتحدث منه يılanlar, melekler ve balıklar gibi كالحيات والملك والسمك kapsamasıyla birlikte
ferdin hâlıkının nevin hâlıkı olduğu. بأن خالق الفرد هو خالق النوع ondan neticeye varılır

Yılanlar, melekler ve balıklar gibi bazı nevlerin kâinatın ekserisini kapsamasıyla birlikte; şüphesiz kudretin -bilbedahe ancak birden sudur eden- tek bir nevdeki tasarrufunun genişliğinden, ferdin hâlıkının nevin hâlıkı olduğu neticesine varılır.

şüphesiz Zeyd'in yüzünün teşahhusunu إن القلم الذي رَسَمَ تشخص وجه زيد mesela مثلا
bizzarure olması gerekir لابد بالضرورة أن يكون (kendisine has kimliğini) resmeden kalem
منظورا له دفعةً ona ansızın gözükmesi لمخالفة تعيينه beşerin bütün fertlerinin كل أفراد البشر
aksi hâlde (takdiri kelam: وإلا onun taayyününün bütün fertlere muhalefeti için لكل فرد
tesadüf ile benzerlik vaki olur. لوقع التوافق بالتصادف (وإن لم يقابل

Mesela, şüphesiz Zeyd'in yüzünün teşahhusunu resmeden kaleme, onun taayyününün bütün fertlere muhalefeti (yani Zeyd'in hiçbir ferde benzememesi) için, beşerin bütün fertlerinin bizzarure ona ansızın gözükmesi gerekir. Aksi hâlde tesadüfen benzerlik vaki olur.

bu sırla, nevin hâlıkı **هو خالق الأجناس** cinslerin hâlıkıdır. **وخالق النوع بهذا السرّ**

Bu sırla, nevin hâlıkı cinslerin hâlıkıdır.

تشهد bu hakikat dahi açar **منفذا نظارا** (matluba) bakan bir menfez **هذه الحقيقة أيضا**

الله لا إله إلا هو Allah, Ondan başka **الكائنات فيه** kâinat onda (o menfezde) şahadet eder **hiçbir ilah yoktur.**

Bu hakikat dahi (matluba) bakan bir menfez açar. Kâinat o menfezde, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına şahadet eder.

İzah: Bu hakikati şu misal üzerinden tefekkür edelim:

— Sizlere 20.000 kelimelik bir lügat verilse ve bu lügate, lügatte olmayan bir kelimeyi eklemeniz istense, bu yeni kelimeyi ekleyebilmek için ilk önce ne yapmalısınız?

İlk yapmanız gereken, lügatte geçen bütün kelimeleri ezberlemektir. Zira lügatte geçen kelimeleri bilmeden yeni bir kelime eklemek mümkün değildir.

— Peki, sizlere 20.000 kelimelik değil de 8 milyar kelimelik bir lügat verilse ve bu lügate her gün 150.000 yeni kelime eklemeniz istense, bunu yapabilir misiniz?

Elbette yapamazsınız!

— Acaba bunu yapabilmek için -bilgisayar gibi bir cihaz kullanmaksızın- kaç kişinin çalışması gerekir?

Bir de aynı zamanda bu kişilere 1.000.000 farklı lügat daha verilecek ve bu lügatlere de her gün yeni kelimeler ekleyecekler. Bu lügatlerden bir kısmına her gün 100.000 kelime, diğer bir kısmına 500.000 kelime ve bazılarına her gün milyon değil, milyarlarca kelime eklenecek ve eklenen hiçbir kelime lügatteki kelimelere benzemeyecek. Acaba bunu yapmak mümkün müdür?

— Peki, bu işin mükemmel bir şekilde yapıldığını ve 1.000.000 farklı lügatin her birisine her gün yüz binlerce ve milyonlarca yeni kelimelerin eklendiğini görseniz, bu hadiseyi tesadüfe havale edebilir misiniz?

Elbette edemezsiniz!

Bu misaller gibi, her bir nev bir lügattir. O nevin fertleri ise bu lügatin kelimeleridir.

Mesela insan nevi bir lügattir. Her bir insan ise bu lügatin bir kelimesidir. Demek şu anda bu lügatin sekiz milyar kelimesi var. Bu lügatin kelimeleri olan insanların hiçbiri birbirine benzememekte ve her gün bu lügate 150.000 yeni kelime eklenmektedir. Yani her gün

150.000 insan doğmakta ve bu 150.000 ferdin hiçbirinin yüzü daha önce yaratılmış bir yüze benzememektedir.

— Acaba bu lüğatin tesadüfen vücut bulması ve her gün yeni kelimelerin tesadüfen eklenmesi hiç mümkün müdür?

Bilim adamları yeryüzünde 1.000.000 farklı tür keşfetmişler. Kuşlardan balıklara, çiçeklerden ağaçlara, böceklerden hayvanlara kadar, saymakla bitiremeyeceğimiz tam 1.000.000 tür!..

Her türü bir lügate benzetirsek, demek ki şu anda yeryüzünde birbirinden farklı tam 1.000.000 lügat var. Bu lügatlerden sadece sinek lügatine bakalım:

Bir yaz mevsiminde yaratılan sineklerin sayısı, Hz. Âdem'den kıyamete kadar, yaratılan ve yaratılacak olan bütün insanlardan daha çoktur.

— Sinek nevi lüğatindeki kelimelerin çokluğunu hayal edebiliyor musunuz?

Bu lügatteki hiçbir kelime başka bir kelimeye benzemiyor. Yani hiçbir sinek diğer bir sineğin aynısı değil. Farklı cinsler birbirine benzemediği gibi, aynı cinsin fertleri de birbirine benzemiyor.

— Acaba hiç mümkün müdür ki rakamlarla ifade edilemeyecek kadar çok sinek kendi kendine vücut bulsun ve her biri tesadüfen farklı bir şekle sahip olsun? Bu hiç mümkün müdür?

Kar taneleri de bir lügattir. Bu lüğatin kelimeleri olan kar tanelerinin sayısını herhâlde rakamlarla ifade edemeyiz. Bu lüğatin de kelimeleri birbirine benzememektedir. Hiçbir kar tanesi diğer kar taneleriyle birebir aynı değildir.

— Tırnak büyüklüğündeki kar tanelerinde birbirinden farklı hadsiz şekilleri yaratmak Allah'tan başka kimin işi olabilir?

Kardeşlerim, bir hâlimi size açmak istiyorum:

Mesnevi-i Arabî'yi kırık meal usulüyle tercüme etmek ve şerhini yapmak niyetiyle yola çıktım. Allah'ın inayetiyle Lemaat'ı, Reşahat'ı, Lâsiyyemat'ı tercüme ve -kendi çapıma göre- şerh ettim. Katre Risalesi'nden de buraya kadar geldim. Hedefim bütün Mesnevî'yi tercüme ve şerh etmeyi ancak inayet-i İlahiye burada kesildi. Şimdi anlıyorum ki yazdıklarımı ben yazmamışım, belki bana yazdırılmış. Çünkü kendi kuvvet ve irademle yazmış olsaydım Katre'ye de devam edebilir ve Mesnevî'yi bitirebilirdim. Ancak yazamıyorum, tercüme ve şerh edecek kuvveti kendimde bulamıyorum. Bundan da hakka'l-yakin anlıyorum ki bizler istihdam oluyoruz. Kendi kuvvetimiz ve kabiliyetimizle bir şeyler yapmıyoruz, belki rahmet-i İlahiye ile sevk olunuyoruz.

Galiba benim bu eserdeki nasibim bu kadarmış. İnşallah benden daha layık birisi kaldığım yerden devam eder ve aynı usulle bu eseri tamamlar. Sizden dua bekliyor ve sizleri Allah'a emanet ediyorum.